

The Project Gutenberg eBook of Rauta-kallo: Historiallinen kertomus nuorisolle

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Rauta-kallo: Historiallinen kertomus nuorisolle

Author: Franz Hoffmann

Translator: Emanuel Törmälä

Release date: June 9, 2008 [eBook #25736]

Most recently updated: January 3, 2021

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK RAUTA-KALLO: HISTORIALLINEN KERTOMUS
NUORISOLLE ***

Produced by Tapio Riikonen

RAUTA-KALLO

Historiallinen kertomus nuorisolle

Kirj.

FRANZ HOFFMANN

Suomensi C. T. ["Der Eisenkopf"].

Tampereella 1880,
Emil Hagelberg'in kustannuksella.
Emil Hagelberg'in ja kumpp. kirjapainossa.

SISÄLLYS:

- I. Vahtimaja valotornissa
- II. Kaarlen nuoruus
- III. Pultava ja Bender
- IV. Viimeiset taistelot
- V.

ENSIMÄINEN LUKU.

Vahtimaja valotornissa.

Ruotsin länteisellä rannalla, Juutinmaan pohjoisimman niemen, Skagenshornin vastassa, juuri Kattegat'in salmen suussa, on meren luodolla pieni, vain 1,200 henkeä sisältävä, Marstrand'in kaupunki, ja sen vieressä kalliolla vahva Karlsten'in linna valo-torninensa. Valotornin kirkas valo varoittaa pimeässä purjehtivaa vaarallisen rannan kallioista ja kareista. Enemmän kuin sata vuotta on jo torni loistanut korkealta kalliolta kauvas merelle, pelkäämättä myrskyä ja laineita, jotka vaahtoisina mellastavat ja turhaan teuhastavat vankkaa vuotta vastaan.

Enemmän kuin sata vuotta on myös siitä jo vierinyt, koska vanha vältvääpeli Richard Roos astui eräänä päivänä illan hämärissä ulos pienestä, tornin juurelle raketusta ja tornin kanssa ovella yhdistetystä kivi-majastansa, jossa hän asui. Hän oli tornin vartia, ja hänen toimenansa oli öisin pitää tornissa vahvaa hiilivalkeata ja antaa hätämerkkiä, koska joku vaarassa oleva laiva pyysi apua. Monta vuotta oli hän jo ollut tässä virassa, ja toivoi saada pitää sen aina kuolemaansa saakka.

Koska hän oli tullut ulos ja lähestynyt kallion reunaa, jonka juurella aallot pauhasivat, nosti hän tarkastelevan katseen ensin taivaille, ja sitten toi hän sen rauhattomasti raivoavalle merelle, joka ääretönnä näyttäytyi hänen edessänsä ja etempänä näytti yhtyvän taivaan rantaan. Hetken tutkistelun perästä pudisti hän miettiväisenä harmaa-haivenista päätänsä.

"Luoteessa on pahat merkit," puheli hän tuskin kuuluvalla äänellä itseksensä. "Aurinko ruskoittaa laskussansa ja merkitsee senkaltaista myrskyä, joka sammuttaa monen onnettoman kristityn elon-lampun. Tahdonpa katsoa, onko joitakuuta laivoja näkyvissä."

Tämän sanottuansa otti hän kauko-putken poveltansa, veti sen pitkäksi ja asetti sen silmänsä eteen. Ei vapissut hänen kätensä, koska hän tähysteli taivaan rantaa kauko-putkellansa, ja hänen laiha, mutta kuitenkin voimakas ruumiinsa osoitti, että vuodet, vaikka olivatkin painaneet moni-lukuiset merkit hänen arvokkaille ja ilman paahtamille kasvoillensa, eivät kuitenkaan olleet voineet runnella hänen terveyttänsä eikä voimiansa. Jäykkänä ja vakaana seisoi hän siinä täydessä sotamiehen asennossa. Aivan ruumiin mukainen, vaikka vähän vanhan-aikainen, tumman-sininen, messinki-nappinen, virkallakki, ja harmaita hapsia peittävä kolmi-kolkka hattu osoittivatkin, että hän muinoin oli ollut sotamies. Paksut viikset, jotka eivät näyttäneet ajasta huolineen, vaan säilyttäneen entisen mustan loisteensa, peittivät hänen huuliansa ja antoivat hänelle hyvin sotaisen muodon, joka kuitenkin lauhtui, koska katsottiin hänen kirkkaisiin sinisiin silmiinsä, joissa kylläkin näkyi kotkan terävä katse, mutta samalla myöskin sanomaton lapsimaisuus ja suloisuus. Sekä ankarana että laupiana samalla kertaa rakastivat vanhaa Roos'ia kaikki, jotka hänen tunsivat. Eipä edes lapset Marstrand'issa peljänneet hänen tuuheita, pitkiä viiksiänsä, vaan juoksivat häntä vastaan aina, koska hän tuli kaupunkiin pienille ostoksillensa varastoansa varten. Tulivatpa usein Marstrand'in ja linnan isoimmat pojat vieraisillekin hänen tykönsä ja viipyivät joskus koko jälkeen-puolet-päivät hänen tykönänsä.

Siihen olikin hyvä syy. Vanha Roos oli, näettekös, ollut nuoruudessaan sotamiehenä uljaan kuninkaan kahdennentoista Kaarlen aikana, ja tiesi kertoa paljon hänen sankarin-töistensä, tappeluksista ja voitoista, ja vieläpä hän tiesi kertoa saman kuninkaan itsepäisyydestäkin ja niistä monista onnettomuuksista, joihinka hän itse oli syypää hänen rauta-kallonsa kautta. Vanhus oikein jumaloitsi tätä hänen kuningastansa, eikä sallinut kenenkään häntä soimaavan, vaikka hän itse suuressa rakkaudessansakin häneen, ei kainostellut puhua suun-sopesta, koska hän puhui hänen vioistansa, jolloin hän tavallisesti sanoi: "Minä voin sen kyllä sanoa, juuri minä, koska olen sen usein sanonut hänelle itselle vast' naamaa, vaikka hän taisi peljättää kenen ihmisen hyvänsä, koska hän katseli hänen terävällä sankarin-silmällänsä, juuri kuin olisi hän tahtonut katsoa ihmistä sieluun saakka. Suuri sankari oli hän. Sen täytyivät hänen katkerimmat vihamiehensäkin myöntää, jotka hän usein voittajana näki jalvoissansa nöyryytettyinä. Mutta hänen rauta-kallonsa, hänen rauta-kallonsa! Siinä on syy kaikkiin hänen sittemmin tapahtuneisiin onnettomuuksiinsa. Ei kelpaa täällä maailmassa, olla uppiskainen, ja syöstä päällensä seinän läpitse; muistakaat se vain, te pojat! Pääkallo murtuu enemmän kuin seinä, vaikka olisi kuinkakin kova pää. Sen sai hän kokea ja ehkäpä jo viimein uskoikin sen."

Mutta tänä päivänä, koska ukko seisoi kallion reunalla ja tähysteli ulapalle, ei ainakaan ajatellut hän Kaarle kuningasta, vaan koko hänen tarkkuutensa oli kiinnitettynä joihinkuihin laivoihin, jotka ikäänkuin valkoiset pilkut pistäytyivät näkyviin taivaan rannalla.

"Onnettomat ihmiset! He saavat kovan ehtoon ja vielä kovemman yön luulen mä," mutisi hän itseksensä. "Puolen tunnin sisään nousee myrsky, joka ajaa heidät suoraan meidän kareillemme. Voi, taivas, se alkaa jo! He kokoovat purjeitansa; hyvissä ajoissa, luulen mä. He näyttävät rivakkailta ja

valppailta merimiehiltä. Jumala olkoon heidän kanssansa häden hetkenä!"

"Kaunis ja suosiollinen toivotus, isä Roos," lausui samassa hyvin miehekäs ääni. Ääni oli erään pitkän, överstin-univormuun puetun miehen, joka, eräs nuorukainen mu'assa, oli lähestynyt vanhusta ilman että tämä oli sitä huomainnut, ja oli kuullut vanhuksen viimeiset sanat. Vältvääpeli kääntyi nopeasti, ojensi itsensä sotamiehen tavalla ja nosti kätensä kolmi-kolkka hattunsa reunaan.

"Hyvää iltaa, översti Sparre," sanoi hän suoralla ja teeskentelemättömällä äänellä; "mikä teitä tänäpäpä tuopi linnasta tänne? Minä neuvon teitä, että mitä kiiruimmasti marssitte takaisin, sillä neljännes-tunnissa saamme senkaltaisen myrskyn ja sateen, että se kasteleepi teidät aina läpi ihoon saakka, ja turmeleepi peräti teidän univormunne."

"No eihän se olisi niin peräti suuri vahinko," vastasi översti nauraen. "Kuitenkin on teillä oikeus ja minä näen, että todellakin on myrsky tulossa, jonka-vuoksi en tahdo kauvemmin viivytellä, vaan mennä ja säätää toimeni satamassa. Uskotteko todellakin, että vaara uhkaa laivoja tuolla merellä?"

"Kyllä, herra översti, ell'ei vain Jumala ole heidän kanssansa, ja ell'ei heillä ole erittäin taitavia kapteeneja," vastasi Roos. "Te tiedätte, että minä toki vähän ymmärrän jo ilmoja, oltuani kaksikymmentä vuotta täällä ylhäällä. Nyt tulee hirvuinen yö, ja te tekisitte hyvin, jos te pitäisitte kalastajat ja luotsit valveilla. Tuolla, näettekö, tulevat jo ensimmäiset sade-pisarat! Tulkaa luokseni suojaan, tahi kiirehtikää takaisin linnaan!"

"En voi jäädä tänne, vältvääpeli," vastasi översti Sparre, joka oli linnan- ja sataman-komentaja Marstrand'issa. Hän katseli kiireisesti ja tutkivaisesti taivasta, joka peittyi yhä synkemmällä pilvillä, samalla kun jylhä pauhu etempää ja laineiden kiireisempi loiske kalliota vastaan ilmoittivat kohta tulevaa myrskyä.

"En voi jäädä! Minun paikkani on tuolla alhaalla, jossa minun johdatukseni ja apuni taidetaan kyllä tarvita. Poikani, Uolevi, saattaa jäädä luoksenne, Roos, jos tahdotte. Ja tiedättekö mitä? Minä lähetän teille vielä pari nuorukaista lisäksi, joita voitte käyttää ajutantteinanne, jos tarvitsette lähettää jotain sanaa minulle. Te näette paremmin täällä ylhäällä, kuin me tuolla alhaalla; enkä luule, että ei pieni apu teille kelpaisi. Pojat voivat kantaa hiiliä teille ja te itse hoidatte tulta. Tänä yönä pitää tulen oleman niin kirkkaan, kuin suinkin mahdollista. Kuuletko, Uolevi? Sinä jäät tänne, ja minä lähetän toverisi Elfdal'in ja Rönne'n myös tänne. Olettehan te kolme aina niin mielellänne täällä vanhan vältvääpelin luona."

"Ja kaikki kolme ovat terve-tulleita sekä yöllä että päivällä," vastasi Roos sydämellisesti, ja ojensi kätensä nuorukaiselle, jolla oli ruotsalaisen sota-koulu-oppilaan vaatteus ja näytti olevan noin viiden- tai kuudentoista vuotias. "Kaikki kolme ovat hilpeitä nuorukaisia, översti Sparre, eikä teidän Uolevinne ole suinkaan huonoin heistä. Mutta jäätkö mielelläsi luokseni Uolevi?"

"No kaikkia te kysyttekin, vältvääpeli Roos!" sanoi nuorukainen iloisesti ja puristi innolla vanhuksen karheaa kättä. "Teidän luonanne me olemme aina mielellämme, erittäinkin jos rupeatte taas jotain kertoilemaan meille, kuten luulenkin tekevänne, koska meillä on kokonainen yö edessämme, yö, jona emme millään ehdolla saa nukkua; ja toivon, että punotte meille oikein pitkän säikeen selvitellä."

"Kyllä minä punon, Uolevi-ystävä," vastasi vanhus ystävällisesti, katsellen nähtävällä ihastuksella nuorta ja soreata sota-koululaista. "Täydymme vain odottaa kunnes isänne on lähtenyt ja lähettänyt meille molemmat toverisi."

"Molemmat toivonne täytän minä kohta," vastasi översti Sparre kiireesti. "Vartioikaat vain varmasti täällä, elköätäkä unhoittako punoessanne pitää merta silmällä. Huomenna tapaamme toisemme."

Hän pudisti poikansa ja vältvääpelin kättä ja poistui kohta pikaisesti. "Paras aika mennäksensä," virkkoi vanha Roos ja katsoi hänen jälkeensä. "Myrsky alkaa kohta oivallinen ja sade-pisarat tulevat riksikin kokoisina. Nopeasti sisään, Uolevi; saat auttaa minua syyttämään valkeata. Vaikka ei vielä ole yö, niin on kuitenkin pimeä juuri kuin tahtoisin yö tulla tuntia ennen aikaansa."

Uolevi seurasi käskyä nopeasti, sillä pilvet antoivat vettä jo oikein kaatamalla, taivas pimeni ja väkevät tuulen-puuskaukset liikkuvat laineilla. Aurinko oli kokonansa kadonnut ja ainoasti vähäinen rusko lännessä osoitti sitä paikkaa, josta se äsken lähetti punaiset säteensä. Vältvääpeli ja Uolevi nousivat ylös kiertorappuja, jotka johdattivat tornin juureen lyhtyyn, ja alkoivat, kohta sinne päästyänsä virittää valkeata hiiliin. Pian loisti valkea kauvas ulapalle ja kuvasi kalliota vastaan loiskivat laineet punertaviksi valollansa.

"Nyt olemme tehneet ensimmäisen velvollisuutemme, Uolevi," sanoi vältvääpeli ja kohenteli valkeata rautaisella haarukalla. "Nyt on vaari vain pidettävä siitä, että silmät ovat auki, ja että tuli pysyy mitä suurimpana. Ja koska meillä on kylliksi hiiliä, niin ei se olekkaan meille vaikeata."

"Erittäinkin jos pidätte lupauksenne, vältvääpeli, ja kerrotte meille pari naurettavaa kertomusta," vastasi Uolevi.

"Ei, ei, poikani! Ei ollenkaan sellaisia kertomuksia tänä yönä, jolloin satojen ihmisten henki on vaarassa," vastasi vanha Roos vakaasti. "Olisi vallan sopimatonta puhua piloja ja nauraa silloin, koska meri pauhaa kallioitamme vastaan ja ehkä jonkun hukkuvan hätähuudot sekoittuvat myrskyn pauhinaan. Ei ollenkaan naurettavia kertomuksia tänä yönä. Minä puhun teille jotain muuta; jotain, jota sinä ja toverisi olette jo kauvan halainneet kuulla, nimittäin — — —."

"Ehkä siitä, mitä olette nähneet ja kokeneet yhdessä sankari-kuninkaamme Kaarlen kanssa?" keskeytti Uolevi häntä hätäisesti.

"Juuri siitä," vastasi vanhus ja tirkisti tuleen kirkkailla, sinisillä silmillänsä ja siveli mieltäväisenä tuuheita viiksiänsä. "Hän oli kelpo mies, kuningas, ja jalo ruhtinas. Hänen itsepäisyytensä ja rautakallonsa olivat syynä onnettomuksiin ja häväistyksiin, joita sittemmin saimme kokea. Niin, kertomus sopii hyvin tälle yölle, ja te saatte sen kuulla. Se on ihmeellinen kertomus, kahdennentoista Kaarlen historia; ja minä kiitän onnea, joka niin laittoi, että sain olla mukana hänen likeisinten miestensä joukossa ihmeellisissä kokemuksissa. Minä kerron teille juuri saman kertomuksen ja toivon, että te siitä voitte oppia paljon tulevaisuuttanne varten. Ellen erehdy, niin ovat Rönne ja Elfdal'kin jo tulleet; kuitenkin kuulin minä käytävän rapuissa, ja juuri vähän ennen sitä luulin kuulleen oven alhaalla paiskattavan kiini."

"Kyllä, oikein," sanoi Uolevi, kuunneltuansa hetken. "Minä tunnen Elfdal'in miekkansa kolistelemisesta — ja siinäpä ne ovatkin."

"Niin, tässä olemme! Hyvää iltaa!" kajahti nuorukaisen iloinen ääni samalla, kun hän astui toverinsa kanssa tornin tasa-katolle. "Saakelinmoinen ilma! Ei isäsi tarkoittanut oikein hyvää kanssamme, kun hän tällaisena yönä lähetti meidät tänne. Piru vieköön sekä myrskyn että sateen!"

"Rauhoitu toki, Elfdal!" sanoi Uolevi. "Jos sillä tavalla pitkität puhettasi, niin saattaa vältvääpeli näyttää sinulle, mistä salvu-mies on rei'an jättänyt, ja itsellesi juuri olisi se kaikkein suurin onnettomuus."

"Perkele!" vastasi tulinen nuorukainen ja hänen mustat silmänsä säkenöitsivät kuin palavat hiilet hänen mustain ja sateesta kastuneitten silmille valuvain kähäräinsä alta. "En millään muodolla tahdo vanhaa ystävätäni Roos'ia vihoittaa. Kätenne tänne, vältvääpeli! Te tiedätte kyllä, ett'en minä mitään pahaa sillä tarkoita, mutta tällainen yö täällä ylhäällä tornissa ei ole hauskaa."

"Mut entäs kun vältvääpeli on luvannut kertoa entisistä ajoista, Narvasta, Bender'istä ja Turkkilaisista?" kysyi Uolevi.

"Tekeekö hän sen?" keskeytti Elfdal hänet innokkaasti. "Sitten on se peräti toista. Onko totta, vältvääpeli?"

Vanhus nyökkäsi päällään myönnytykseksi. "On, on," sanoi hän. "Tahdon puhua teille Kaarlen nuoruudesta, hänen kunniaista rikkaasta elämästänsä ja surullisesta kuolemastansa, joka viimein syöksi koko valtakunnan kurjuuteen ja suruun, ja juuri sinun pitää, Elfdal, kuulla oikein tarkasti kertomusta, sillä sinussa ilmestyy koko lailla itsepäisyyttä ja uppiniskaisuutta, ja minä olen nähnyt sinun monta kertaa tahtovan puskea seinän läpi päälläsi."

"No, no, ei se ollut niin pahasti aiottu, kuin se näytti," puheli nuorukainen punastuen ja häpeillen. "Te tiedätte kyllä, vältvääpeli, nuoruuden ja hulluuden."

"Senpä-tähden pitääkin juuri koettaa vangita järkeänsä," sanoi Roos. "Jos Kaarle, ennenkuin hän ryhtyi niin suuriin asioihin, joita hän sitten sai katua, olisi aina ensiksi kysynyt itseltänsä: onkohan se nyt järjellistä, mitä tahdot? niin monta asiaa olisi toisella tavalla, eikä Ruotsista olisi tehty ontosta (nollaa) valtakuntain seassa. Minä itse — — — no, ei se kuulu nyt tähän, — sanonpa kuitenkin sen: minä itse en olisi istunut tässä näitä kahtakymmentä vuotta valkeata kohennellen, jos vain Kaarle-kuningas olisi elänyt pari kuukautta tahi viikkoa enemmän. Mutta minun onneni tahtoi sen niin ja minä olen tyytyväinen. Mutta ottakaat toki päälly-verhonne pois; valuvathan ne vallan märkinä sateesta. Ja tuokaamme oikein kosolta hiiliä tänne ylös, että riittää yöksi, ja sitten istukaamme, jos tahdotte, vahti-huoneeseen, jossa voimme pitää silmällä sekä valkeata että merta."

"Merta emme suinkaan voi paljon nähdä, vaikka kuulla saamme kylläkin, vältvääpeli," sanoi Rönne, toinen sota-koululaisista, joka tuli Elfdal'in kanssa. "Onhan ulkona niin pimeä, että tuskin voi kättänsä nähdä."

"Mutta kanuunan tulen näemme kuitenkin, kun joku laiva ampuu hätä-laukauksia, ystäväni!"

"No, sitä minä juuri ajattelinkin ja nyt sen näen, että ei ole ryhtymistä kiistaan kanssanne, vältvääpeli. Sillä pian siitä täytyy luopua," vastasi Rönne häpeillään samoin, kuin Elfdal äsken.

"Hyi, kylläpä se olisi kaunista, jos minä antaisin teidän, poikain, vetää itseäni parrasta," vastasi vanhus nauraen. "Mutta kuitenkin, te olette ripeitä poikia ja sentähden annan minä teille mielelläni anteeksi vähemmin sopivat sananne. Ja nyt hiiliä noutamaan, ja sitten — — —"

"Kertomaan, vältvääpeli," sanoi Uolevi Sparre. "Tuskinpa minä maltan odottaa sitä."

Sillä välillä olivat nuorukaiset riisuneet päällyys-vaatteensa, pudistaneet ne ja panneet ne likelle valkeata ripuksiin, että ne yön ajalla voisivat kuivua. Sitten menivät he kaikki alas ja auttoivat vanhaa vältvääpeliä kantamaan hiiliä, ja seurasivat sitten häntä vahti-huoneeseen, saadaksensa kuulla odottamaansa kertomusta. Siellä oli lämmin ja hyvä olla; pian viritetty lamppu valaisi huoneen tarpeeksi; nuoret miehet istuivat niin mukavasti, kuin suinkin taisivat kömpelöille puu-jakkaroille ja asettausivat huoneen keskessä olevan tammisen pöydän ympärille; vanha vältvääpeli sovitti nahalla peitetyn noja-tuolinsa siten, että hän vähällä pään käännöksellä taisi nähdä sekä meren että vartio-valkean, jonka tulta piti huolellisesti hoidettaman ja pidettämän vireillä. Ulkona raivosi myrsky, karien kuohut kohisivat raivosti, sade-pisarat löivät vartio-huoneen akkunoihin ja tähdetön, pilvinen yö peitti sekä maat että meret. Sitä hauskempi oli olo kamarissa, ja sekä vältvääpeli että hänen nuoret vieraansa olivat hyvin tyytyväisiä osaansa. Otsa painettuna akkunata vasten heitti vanhus vielä pitkän ja tarkastelevan katseen merelle, toisen lyhyemmän valkeaan, joka hehkui häikäiseväisenä, istui sitten siallensa ja alkoi kertomuksen, jota nuorukaiset näyttivät niin kovin uuteloinneen.

TOINEN LUKU.

Kaarlen nuoruus.

"Koska minun nyt pitää kertoman teille Kaarle kuninkaasta," alkoi hän, "niin täytyy minun ensin kertoa, miten minä tulin hänen tuttavuuteensa, ja miten hän oppei minua tuntemaan niin, että hän sittemmin piti minusta niin paljon, että se oikein ansaitsi huomiota."

Se kävi näin: minä olin vielä nuori poika, vaikka ehkä vuotta, kahta vanhempi, kuin te, sillä kuudestoista syntymä-päiväni oli jo takanani, kun minä tulin Tukholmaan ja tulin sotamieheksi. Kotonani ei minulla ollut mitään rauhaa; käydä pellon-vakoa ja ohjata auraa ei huvittanut minua laisinkaan, paljon enemmän huvitti minua ratsastaa raivolla hevoisella, tahi pidellä pyssyä ja kalpaa. Äitini oli kuollut; muutoin olisi hän ehkä pidättänyt minut rukouksillaan ja kyynelillään Taalainmaassa kotonani. Mutta isäni oli veistetty peräti toisesta visasta, sillä hän oli itse kantanut aseita nuoruudessaan ja puhui vielä vanhuudessaan mielellänsä hupaisesta sotamies-aiastansa. Jos minä menisin kuninkaan palvelukseen, niin pääsisi hän pahasta pulmasta, tuumaili hän. Hänen talonsa oli, näette, liian pieni kahdelle perheelle, sillä minulla oli veli, joka oli määrätty ottamaan talon hoidon kohta kun isäni oli ummistanut silmiänsä. Se ajatus ahdisti isääni alinomaa, että minä ehkä kävisin kerjäläisenä isieni maassa. Sen tähden, kun minussa heräsi halu tulla sotamieheksi, auttoi hän sitä enemmän, kuin lannisti, ja kuvaili elämän armeijassa niin ihanaksi, että minun haluni päästä Tukholmaan kasvoi päivä päivältä.

Vihdoin eräänä sunnuntaina sanoi isäni minulle: "No, Richard; vieläkö sinulla nyt on halu, niin lähdemme huomenna matkaan? Minä vien sinut kenraali Stenbockin luokse, joka oli ennen minun kapteenini, ja puhun vähän hyvää puolestasi. Mutta en minä tahdo pakoittaa sinua. Jos sinusta pitää tulla sotamies, niin pitää sen tapahtuman sinun vapaasta tahdostasi."

"Kyllä, isäni," vastasin minä, "se on minun vapaa tahtoni ja sitä paitsi suurin toivoni. Lähtekäämme vain Tukholmaan."

Seuraavana aamuna jo ennen, kuin aurinko oli kerjennyt kurkistaa vuorten ylitse laaksoon, olimme me valmiina matkaan. Hyvä veljeni Sven seurasi meitä jonkun matkaa tiellä, ja sitten syleilimme me toisiamme viimeisen kerran. Me itkimme kumpanenkin, sillä me rakastimme toisiamme, kuten veljien pitäisi aina rakastaakkin; mutta jäädä yhteen, emme nyt voineet. Jos olisin jäänyt kotiin, niin olisin saanut etsiä leipäni renkinä jossain likellä olevassa talonpoikais-talossa, jota ajattellessani tuumailin paremmaksi palvella kuningasta. Sven'istä erottuamme jatkoimme me matkaamme Tukholmaan. Me tulimme onnellisesti perille, ja isäni, vanhastaan tuttu kaupungissa, sai pian kyllä selon kenraalin asumuksesta ja päästettiin kohta sisään, koska hän ilmoitti itsensä vanhaksi sotamieheksi Taalainmaan

rykmentistä. Kenraali katsoi häntä hetken terävästi; sitten nauroi hän ja ojensi hänelle kätensä.

"Roos, minun vanha poikani, sinä elät siis vielä!" huudahti hän. "En ollut tuntea sinua enään, mutta vuodet eivät tee ketään nuoremmaksi."

"Teidän ylhäisyytenne, antakaa anteeksi," vastasi isäni, "samaa huomaan minäkin teistä. Ette tekään ole tullut nuoremmaksi, mutta tuntenut minä olisin teidät, vaikka missä; sillä entinen katse, entiset viikset ja sama entinen ankara ryhti ovat jäljillä. Teidän ylhäisyytenne säikäytti meitä hyvin monta kertaa, koska nuo suuret silmät vihasta sähköyvinä katselivat meihin."

Kenraali nauroi. "No, no, mutta kyllä teissä oli kelvottomiakin joukossa, joita täytyi pitää vähän kurissa," sanoi hän ystävällisesti, ja isäni suoruus näytti häntä miellyttävän. "Mutta minä muistan, että et sinä ollut huonoin joukossa, Roos. Sinä olit kelpo mies, ja minua iloitaa saada nähdä sinua. Mitä nyt muuten kuuluu? Sinulla mahtanee olla joku pyyntö vanhalta kapteeniltasi?"

"Teidän ylhäisyytenne, antakaa anteeksi, te olette oikein arvannut," vastasi isäni. "Näettekö poikaa tässä? Teidän ylhäisyytenne, luuletteko, että hänestä olisi sotamieheksi?"

Siihen aikaan olin minä, ilman liikaa kerskausta, kaunis, sorea ja vahva jäseninen poika, ja terveys hehkui punaisista poskistani. Kohta, kun isäni alkoi puhua minusta, ojensin minä itseni oikein suoraksi ja tervehdin kenraalia sotamiehen tavalla, kuten isäni jo kauvan sitten oli minua opettanut tekemään. Kenraali tarkasti minua kiireestä kanta-päähän saakka ja nyökkäsi tyytyväisenä.

"Sinunko poikasi, Roos?"

"Kyllä, oma lihani ja vereni, teidän ylhäisyytenne."

"Hyvä! Minä näen kyllä, että hänestä voipi jotain tulla. Hän saattaapi jäädä tänne, ja jos hän hyvin edistyy, niin saapi hän tulla ruunun-prinssin Kaarlen henki-vartiastoon. Saat olla aivan huoletonna hänestä, Roos. Häntä pidellään hyvin, jos hän vain itse on nöyrä, eikä tee jotain tyhmyyksiä."

"Käskyläinen," huusi hän sitten korkealla äänellä, ja sotamies kauniissa univormussa astui sisään.

"Ota vastaan tämä nahka-poika," sanoi kenraali hänelle. "Hänen pitää kohta huomenna ruveta äksieraamaan, ja on pidettävä hyvin, sinä ymmärrät. Ja nyt, poikani, saatat sanoa hyvästi isällesi."

Kaikki kävi lyhyeen ja hyvin, ja vaikka ero isästäni tuli jotenkin odottamatta, niin oli kenraalin käskyn tavassa jotain, joka teki, ett'ei hänelle tahtonut mielellään osoittaa tottelemattomuutta. Isäni ja minä syleilimme toisiamme pikimiten. Isäni puhui minulle joita kuita sydämellisiä sanoja, kehoitti minua olemaan aina uljaan ja rehellisen, ja käski minun sitten mennä. Minä kumarsin kenraalille, seurasin sotamiehen askelilla sotamiestä ja löysin itseni kymmenen minuutin perästä kasarmissa, jossa eräs alapsieri otti huostaansa minut. Isääni en sittemmin nähnyt enemmän, kun veljeänikään.

Aluksi tuntui minusta uusi eloni vähän ikävältä. Univormu miellytti minua hyvin, mutta se ijankaikkinen äksieraaminen väsytti minua. Kuitenkin tein minä minun velvollisuuteni, ja koska isäni jo lapsuudestani oli opettanut minulle paljon, joka minulle tuli nyt hyväkseni, niin oli alapsierini tyytyväinen minuun, ja kehui minua kenraalille, joka aina aika tavasta tiedusteli edistymistäni. Vihdoin tuli se päivä, jona minä pääsin nahka-pojasta oikeaksi sotamieheksi. Minä sain paikkani komppaniassa ja tein säännöllisesti, kuten muutkin, palvelusta. Se huvitti minua enemmän, kuin nahka-poikana oleminen, ja halu ja rakkaus sotamiehen eloon auttivat kaikissa. Minua pidettiin komppanian paraimpien miesten lu'ussa, ja minä käytin itseni niin raittiisti ja säännöllisesti, että kenraali suostui minuun täydellisesti.

Eräänä päivänä, koska hän näytti olevan erittäin tyytyväinen minuun, puheli hän hetken erinänsä alapsierin kanssa, ja kohta sen jälkeen sain minä tietää, että minut muutettaisiin kruunun-prinssin Kaarlen henkivartija-komppaniaan.

Kruunun-prinssi oli silloin vain yhden-toista vuotias, mutta minä ymmärsin kohta, että hän oli yhtä taitava sotamenossa, kuin moni upsieri, joka oli jo monta vuotta palvellut. Hänen henkivartija-komppaniansa oli valituista miehistä, ja itse oli hän sen ylin-johtaja. Hän äksierautti meitä ahkerasti, johti itse harjoituksiamme ja tunsimme meidät kunkin nimeltämme. Palveluksemme ei ollut suinkaan helppo, sillä prinssi ei antanut meille paljon lepoa, ja meidän piti vielä sen lisäksi oleman vartijoina hänen asunnossansa ja linnan puistossa; mutta kuitenkin palvelimme me häntä mielellämme, sillä hän ei säästänyt itseäänkään, vaan kaikki, mitä hän vaatei meiltä, vaatei hän itseltäänkin. Jo silloin taittiin kyllä huomata, että hänestä aikoinansa tulisi ankara sotija. Hän ei elänyt laisinkaan, kuin prinssi. Hänen pukunsa oli yksinkertainen, sotamiehellinen ja erosi ainoastaan meidän pukimestamme hienolla kultaisella sapelin-nauhalla. Hänen vuoteensa ei ollut haahka-telkän untuvista, vaikka se kyllä olisi voinut olla; ei: se oli tavallinen matrassi ja ohukainen peite, ja niin makasi hän sekä talvet että kesät. Ei

hän huolinut hyvästä, eikä pahasta ilmasta. Kun meidän harjoitus-aikamme tuli, niin täytyi meidän ulos, joko sitten paistoi päivä tahi satoi, uuvuimmeko helteestä tahi kohmetuimmeko kylmyydestä. Mutta yleisesti kohteli hän meitä hyvin, eikä meillä ollut valituksen syytä, sillä, kuten sanoin, kuumassa ja kylmässä, päivä-paisteessa ja sateessa oli hän itse aina mukana, eikä huolinut ilmasta enempää, kuin joku armeijan vanhimmista sankareista. Me rakastimme häntä, ja oikein todella luulen, että, jos hän olisi käsenyt, olisimme me menneet sekä veteen että valkeaan hänen edestänsä.

Ja se ei ole ainoastaan koru-puhetta, vaan totta; sillä veteen menin minä kerran hänen edestänsä, ja ilman hänen käskyänsä, että häntä rakastin. Tapaus oli seuraava:

Minä olin vartijana juuri sillä linnan-portilla, joka vie linnan-puistoon, kun prinssi tuli huvittelemaan itseään puistoon joiden-kuiden kisa-kumppaliensa kanssa. Ylhäistä seuraa se olikin: nuori kreivi Brahe, kreivi Sture, kreivi Oxenstjerna ja muita jalompi-sukuisia. He olivat koppisilla, ja minä katselin myös tuota iloa, ja huomasin, että prinssi oli taitavampi muita, joka minua paljon ihastutti. Kerran viskasi prinssi erittäin korean kopin sellaisella voimalla, että se lensi kauvas kreivi Sture'n ylitse, jonka se piti ottaman kiini, ja putosi kuta-kuinkin syvään lammikkoon, ja vaipui sinne kohta. Prinssi kiivastui koppinsa kadottamisesta, ja kreivi Sture seisoi nolona ja hämmästyneenä, että hän kömpelömäisyydellään oli ollut sypäänä vahinkoon, jonka hän olisi tainnut estää. "Laita koppini takaisin, Sture!" huusi nuori prinssi. "Minä sain sen eilen lahjaksi mummultani. Kohta veteen, Sture, ja koppini ylös!"

Nuori kreivi-raukka seisoi häpeillään ja ala-kuloisena. "Enhän minä osaa uida, Teidän Korkeutenne," änkytti hän. "Minä voisin hukkaa, enkä luule Teidän Korkeutenne suinkaan sitä tahtovan."

"Huku tahi et," huusi prinssi, "niin tahdon minä koppini takaisin; sinä sen laskitkin pääsemään lammikkoon. Siis pian! Joll'et sinä saa sitä sieltä ylös, niin saa joku muu teistä tuoda sen; sinä, Brahe, tahi sinä, Oxenstjerna. Minä *tahdon* ja minun pitää saaman koppini jälleen."

Samassa polkasi hän jalkaa ja katsoi ankarasti heihin. Ei kellään nuorista kreiveistä näyttänyt olevan vähintäkään halua, turmella kauniita vaatteitansa yhden koppi-joutavan tähden, vielä vähemmin antautua hengen vaaraan, ja vetääntyivät sentähden useimpia askeleita pois lammikosta. Prinssi näytti olevan aikeissa, tehdä jotain tyhmyyttä, ja sentähden ymmärsin minä aikani tulleen, tullakseni väliin. Uida osasin minä kuin sorsa, ja univormuni ei saisi mitään vahinkoa, koska sen riisuisin pois. Paitsi sitä olin minä huomannut, mihin koppi katosi ja pannut tarkan merkin paikkaan.

"Antakaa anteeksi, Teidän Korkeutenne," sanoin minä. "Jos sallitte minun koettaa, ottaa koppia ylös, niin tahdon sen tehdä."

Minun sanani saattoivat kohta rauhan ja tyynnyttivät rauhattomat rinnat. Nuorten kreivien posket punottivat taaskin ja prinssi nyökkäsi ystävällisesti minulle. Hänen vihansa väistyi kuin pilvi päivän edestä.

"Hyvä, Richard Roos," sanoi hän minulle. "Sinä taidat siis uida ja sukeltaa? Lammikko on syvä."

"Vaikka se olisi kymmenen kyynärää syvempi, niin Teidän Korkeutenne saapi koppinsa takaisin," vastasin minä. "Mutta Teidän Korkeutenne tietää, ett'en minä ilman käskyä saa jättää paikkaani, ja sentähden pyytäisin minä — —"

"Oikein," keskeytti prinssi minua. "Sture, täytä miehen paikka! Mars, vartijaksi ja kivääri olallesi!"

Seisoa pari minuuttia vartijana ei ollut nuorelle kreiville niin vastahakoista, kuin hypätä veteen. Hän otti siis kiväärini, minä riisuin takkini ja viskausin lammikkoon. Sukeltaa, löytää koppi, uida takaisin rantaan ja antaa koppi prinssille, oli parin, kolmen minuutin työ. "Hyvin tehty todellakin, Roos," sanoi hän. "Minä olen tyytyväinen sinuun. Kas, siinä, ota tuosta riksi! Ja te" — hän kääntyi nuorten kreivien puoleen — "te voitte myöskin löyhyyttä kukkaroinne nauhoja, sillä minun rivakka henki-vartijani on säästänyt teiltä vastahakoisen, kylmän kyl'yn. Joll'ei hän olisi tullut, niin teidän olisi pitänyt hypätä lammikkoon, niin totta, kuin minä olen perintö-prinssi Ruotsissa!"

Nuoret herrat uskoivat häntä, sillä tätä puhuessaan otti hän oikein julman ja kovan katseen, ja minä sain minun neljä riksiäni. Kun minä olin kiittänyt, otin minä takkini, asettautuakseni taaskin vartio-paikkaani. Mutta sitä ei prinssi sallinut.

"Mars, korttieriisi!" sanoi hän. "Et saa laittaa yskää itsellesi märissä vaatteissasi."

"Mutta vartioiminen, Teidän Korkeutenne!"

"Elä sinä siitä huoli. Kyllä me siitä huolen pidämme siksi kun vartijain-vaihetus tapahtuu. Kreivi Brahe, nyt saatat sinä ottaa kiväärin olallesi ja sitten tulee Oxenstjerna'n vuoro. Hyvästi, Roos! Minä

olen tyytyväinen sinuun."

Koska prinssi vastasi vartioimisesta, niin läksin minä pois ja menin kasarmiin ilmoittamaan itseäni ala-upsierille. Hän hämmästyi, kun minä puhuin hänelle, mitä tapahtunut oli, ja lähetti kohta asettamaan uutta vartijata. Mutta prinssi lähetti heidät takaisin; nuorten vapaa-sukuisten herrain piti täyttämän minun velvollisuuteni, ja siitä päivästä saakka olin minä prinssin suosiossa. Monta kertaa kun minulla oli loma-aikaa, käski hän minut tykönsä, puheli kanssani ja antoi minun kertoa itsellensä kaikellaisia hauskoja kertomuksia, joille hän sitten nauroi sydämellisesti. Tavallisesti oli hän hyvällä tuulella; välistä vain tuli itse-päisyyden-perkele häneen, ja silloin teki hän hulluuksia, joita ei kukaan muu tekisi.

Niin sain minä eräänä päivänä nähdä, miten hän osoitti itse-päisyyttänsä mummullensa, jota hän muutoin kunnioitti ja rakasti. Hänellä oli juuri päällään henkivartija-komppanijansa univormu, ja minä seisoin vartijana hänen ovellansa, joka oli auki. Hän oli juuri riidellyt ja ajanut ulos jonkun palvelijan, joka oli tehnyt jonkun pienen rikoksen; myös minun puoleeni oli hän jo viskannut vihaisia katseita, vaikka minä seisoin vallan välin-pitämättömällä naamalla paikallani, enkä ollut tietävinäkään siitä, mitä näjin ja kuulin. Minä luulin olevani turvassa; univormuni oli reilassa ja kiväärini kirkas, lyhyesti: kaikki oli kuin pitikin, — minuun ei hän saisi siis kynsiään iskeytyksi, vaikka tahtoisikin.

Silloin toi sattumus mummun sisään, ja kuin haukka kävi prinssi hänen kimppuunsa, ikäänkuin iloissaan, että hän sai edes jonkun, jolle sai tyhjentää pahan luontonsa.

"Eikö ole totta, että takkini on musta?" sanoi hän mummulle.

"Ei ollenkaan, lapseni. Katsos vain; sininenhän se on," sanoi mummu rauhallisesti ja lempeästi.

"Se on musta!" huusi prinssi.

"Ei; sininen se on," kertoi mummu.

"Ja kuitenkin on se musta," huusi prinssi ja polki jalkaa. Kuningattaren täytyi viimein antaa myöten ja sanoa, että hänen takkinsa oli musta, vaikka se oli sininen kuin taivas.

Minä ajattelin itsekseni: "Ell'et sinä olisi prinssi, niin olisit nyt ansainnut aika tavalla selkääsi." Mutta minä varoin kuitenkin, ilmoittaa ajatuksiani, sillä prinssiä ei ollut hyvä härsyttellä, kun hänellä oli hänen häijy päänsä. Kuitenkin mahtoi hän huomata naamastani, että pahastuin hänen käytöstänsä, sillä samassa hyppäsi hän luokseni ja huusi: "Sano. sinä Roos, onko minun takkini musta tahi sininen!"

"Teidän Korkeutenne, antakaa anteeksi," vastasin minä, aikeissa päästä koko seikasta, "vahtisotamiehellä ei saa olla mitään päättelemisiä."

"Mutta minä *käsk*en sinun vastaamaan," huusi hän katseella, joka ei ennustanut hyvää. "Musta tahi sininen?"

Minua äköitti, että hän niin kovin ahdisti minua; enkä millään muodolla olisi tahtonut antaa oikeutta hänen nuorelle itse-päisyydellensä. Minä vastasin sen tähden lyhyesti: "Musta, Teidän Korkeutenne, musta kuin rukiin-kukka."

Se vaikutti. Prinssi hämmästyi ensin, ja sitten purskahti hän isoon nauruun, ja vihansa meni ohitse. "Musta kuin rukiin-kukka, sinä veijari," sanoi hän mitä iloisimmalla luonnolla. "Sinä olet kelpo mies, Roos! Jos olisit antanut minulle oikeuden, niin olisimme olleet kuitit toisistamme ain'iaksi. Nyt olen minä sinuun tyytyväinen, kuin tuonain lammikon rannalla."

"Se on onnekseni, Teidän Korkeutenne," vastasin minä, "mutta ei teidän pitäisi panna ihmisiä niin kovaan koetukseen, erittäinkin sotamies-raukkaa, joka ei uskalla koskaan sanoa mitään vastaan."

"Se on oikein, poikani; tahdon panna mieleeni sen," sanoi hän. Sen jälkeen tarjosi hän höylysti käsivartensa mummullensa ja vei hänet, kuni oikea rakastelija omaan huoneeseensa, jossa hän luultavasti pyysi anteeksi rikoksensa.

Sellainen oli hän aina. Tulinen, kiivas ja itse-pintainen, koska häntä vastustettiin, mutta nöyrä, vaikka kääriä sormensa ympäri, kun häntä hoideltiin varovaisuudella ja taidolla. Hänellä oli omituinen luonto ja sen piti hän koko elämänsä ajan.

Toisen kerran tahtoi hän oikein sanan merkityksessä mennä seinän läpi. Eräänä talvi-päivänä, jolloin oli kahden-kymmenen asteen pakkainen, sai hän sen pään, että hänen piti lähteä koittamaan reki-keliä. "Sinä saatat tulla mukana ja istua pukilla!" huusi hän sivumennen minulle, ja kun se oli sama kun käsky, niin luonnollisesti minä tein niin, vaikka ei kunnia sellaisessa pakkaisessa ollut erittäin hauskaa. Reki, kruunun-prinssin hevoiset edessä, ajettiin portaan eteen, Kaarle viskautui siihen ja otti ohjat, minä

istuin pukille, kaksi ratsumiestä seurasi mukana ja niin li'uttiin katuja pitkin, ja uteliaita naamoja näkyi kaikkialla akkunoissa. Me emme huolineet siitä, vaan ajoimme yhä eteen-päin, kunnes hevoinen seisahtui äkkiä, eikä tahtonut mennä edemmäksi. Edessämme oli, nimittäin, vanha, matala muuri, jota ei prinssi ollut huomannut, koska se oli melkein lumen peitossa. Kuitenkin ruoskitsi hän ja kehoitti hevoista eteen-päin, mutta hevoinen oli viisaampi, kuin ajaja, eikä tahtonut mennä muurin yli. Toinen ratsastajista osoitti oikein ährittelemisen iloa vastuksesta, joka itse prinssinkin rauta-kallolle näytti kovalta murtaa, ja sanoi sentähden virnuillen: "Ei se auta! Teidän Korkeutenne täytyy kääntää takaisin ja ajaa toista tietä."

"Ei maarkaan!" vastasi prinssi. "Alas, miehet, hevoisiltanne, ja repikäätkö muuri maahan. Ei pidä pystyttämän sanomaan, että perintö-prinssi väistyy vanhaa kurjaa muuria."

Ratsastajien naamat venyivät synkiksi, koska he kuulivat prinssin käskyn, sillä repiä paljain käsin muuria kahden-kymmenen asteen pakkaisessa, ei tuntunut heistä ollenkaan hauskalta. Kuitenkin täytyi heidän totella; minä pidin hevoisia ja prinssi katsoi heidän työtään.

Ja viimein oli muuri niin revitty, että taidettiin ajaa ylitse, eikä tarvittu kääntä takaisin. Rauta-kallo voitti silläkin kerralla.

Sellaisia neron-kokeita teki hän hyvin usein ja osoitti siten, ett'ei hänen päänsä suinkaan ollut tavallisesta aineesta tehty. Toiselta puolelta osoitti hän myös, että hänen itse-päisyytensä, oikein pidettynä, taisi saattaa paljon hyvääkin matkaan. Niin oli esim. hänen opettajallansa paljon vaivaa hänestä sentähden, ett'ei nuori prinssi tahtonut ollenkaan lukea latinaa. Hän ei oppinut sitä, ja kieli-oppia hän oikein vihasi. Viimein, koska kaikki viisaat neuvot olivat turhaan menneet, sanoi opettaja: "Hyvä, Teidän Korkeutenne, antakaa olla lukematta! Tosin ette voi vaatia kerran luettavan itseänne suurten hallitsijain joukkoon, vaan luulen, että ette pidä siitä paljon lukuakaan."

Prinssi hämmästyi. "Mitenkä niin?" kysyi hän.

"Hyvin yksinkertaisesti siten," vastasi opettaja kuiva-kiskoisesti, "että jokainen suuri hallitsija taitaa latinaa, vieläpä naapurinne, Tanskan kuningaskin, on erittäin taitava siinä."

"Anna minulle kieli-oppi," sanoi hän opettajalle, ja siitä hetkestä luki hän latinaa erinomaisella ahkeruudella.

Sotainen into heräsi hänessä jo varhain. Sotaiset sankarityöt ja tapaukset maailman historiassa olivat hänen hartaimmat lukemisensa, ja Curtius'en taisi hän ulkoa. Erittäin ahmaamalla luki hän Makedonian kuninkaan Suuren Alexander'in sankari-te'oista, ja minä itse kuulin hänen kerran lausuvan mummullensa: "Jospa minä vain voisin tulla Alexander'in vertaiseksi, niin minä mielelläni tyytyisin kolmeenkymmeneen ikä-vuoteen ja ostaisin lopun kunniatani hengelläni."

Leski-kuningatar kauhistui ja koki kaikin tavoin haihduttaa hänessä senkaltaiset ajatukset, jopa halun koko sotaiseen elämään, mutta se oli yhtä kuin kaataa vettä hanhen selkään. Kaarle oli Kaarle, ja mitä sotia ja tappeluksia koski, niin pitivät ne etu-siat hänen sielussansa.

Kenraali Stenbock, juuri se sama, joka minut saattoi prinssin läheisyyteen, tiesi sen hyvin. Päästäksensä suosioon, lähetti hän kerran prinssille neljäskolmatta pientä metalli-kanuunaa, ruuti-vaunuja, kuulia ja muita kapineita lahjaksi. Minä olin vartijana prinssin kamarin ovella, koska ne pienet ja somat sota-tarpeet tulivat, ja minä näjin mimmoisella ilolla prinssi purki esiin pieniä, koreita kanuunoitansa. Nyt ei hän saanut ennen rauhaa, ennen-kuin minä panin pois kiväärini, ja autoin häntä ampumaan, minä latsasin kanuunat, hän tähtäsi, ampui ja riemuitsi aina, kun osasi maaliin, jonka sivu, totta puhuen ei hän usein ampunutkaan. Luonnollisesti pidin minä huolta siitä, että hän ei loukkaisi itseään kanuunoillaan, ja niin jatkettiin sitten ampumista siksi, kun tuli vartijain vaihto. Korpraali otti vihaisen katseen, koska hän ei löytänyt minua paikallani, vaan täydessä leikissä perintö-prinssin kanssa. Kaarle ei ollut hänestä tietävinään.

"Ei sanaakaan," sanoi hän korpraalille. "Mitä Roos on tehnyt, on tapahtunut minun käskystäni. Mene matkaas! Mars!"

Korpraali meni häntä koipien välissä matkaansa, ja minun täytyi jatkaa leikkiä prinssin kanssa ilta-pimeään saakka. Silloin vasta pääsin minä, eikä paljon puuttunut, ett'ei hän ottanut kanuunoitansa vuoteesen kanssansa; niin vaikea oli hänen niistä eritä. Seuraavana aamuna jo varhain oli hän matkalla kenraali Stenbockin luokse, ennenkuin tämä oli vielä nousnut ylös, kiittämään häntä siitä kauniista lahjasta, joka häntä niin suuresti huvitti. Ja siitä saakka olivat kanuunat hänen rakkain huvituksensa, ja minä sain lukemattomia kertoja puhdistaa, ladata ja tähdätä niitä, kunnes hän itse oppi niitä täydellisesti käsittelemään niin, että hän taisi ampua kilpaa paraan kanuunan-laukaisian kanssa.

Siihen aikaan tapahtui myös se tapaus, joka erittäin osoitti hänen ihmeellistä luontoansa. Hänen

isänsä virka-huoneessa riippui pari karttaa seinällä; toinen kuvasi unkarilaista kaupunkia, jonka turkkilaiset olivat valloittaneet keisari Leopold'ilta, ja toinen kuvasi Rii'an kaupunkia, joka silloin vielä oli Ruotsin vallassa. Edellisen taulun alla olivat Job'in sanat: "Herra antoi, Herra otti; kiitetty olkoon Herran nimi." Kaarle luki kirjoituksen, miettei hetken, otti isänsä laatikosta lyijykynän ja kirjoitti omalla kädellensä toisen kartan (Rii'an) ylä-reunaan: "Herra on sen minulle antanut, eikä kenenkään pidä sitä minulta ottaman."

Riika oli tosin vahva linna, mutta kuitenkin on Venäjän Tsaari, Pietari, sen nykyinen hallitsija.

Kuitenkin taidettiin tästä huomata, mitenkä kovasti nuori polttiainen oli kerran polttava; ja kyllä se polttikin, poltti niin, että melkein puoli Eurooppaa oli tulella.

Ehkä Kaarlestä olisi tullut kokonaan toinen mies, ell'ei hän niin aikaisin olisi kadottanut isäänsä. Kuningas kuoli, koska perintö-prinssi oli vasta viiden-toista vuotias. Valtakunnan lakien mukaan oli hän tosin sillä nuorella iällänsä laillinen, mutta hänen isänsä, joka kyllä tunsu prinssin hillitsemättömän luonnon, oli testamentissansa määrännyt, että Kaarlen piti oleman aina kahdeksanteen-toista vuoteensa mummunsa holhouksen alaisena. Prinssi oli kovasti suuttunut tästä määräyksestä, mutta että hän todella rakasti ja kunnioitti mummuansa, niin tyytyi hän siihen vuoden ja olisi sen tehnyt ehkä pitemmänkin aikaa, ell'ei joku toinen olisi puhaltanut tuleen hänen sielussansa kytevää kipenää. Kun hän kerran tarkasti muutamia rykmenttiä ja vaipui siinä syviin mietteisiin, niin kysyi valtio-neuvos Piper, joka seisoi hänen vieresssä, hyvin hiljaa: "Mitä mieltii, Teidän Majesteettinne ja on niin totisen näköinen?"

"Ah," vastasi nuori kuningas yhtä hiljaa, "minä ajattelin, että olisin itse kyllä kelvollinen käskemään näitä uljaita poikia, olemattani itse akka-vallan alaisena."

"Suopiko Teidän Majesteettinne minulle vapauden ajaa asiata?" kysyi Piper kiireesti. "Minä panen pääni pantiksi siihen, että Teidän Majesteettinne lyhyen ajan sisässä pitää oleman julistetun itsevaltiaaksi kuninkaaksi."

Kaarle vähän kummastui, mutta ei kieltänytkään, Siinä oli kylläksi viekkaalle valtio-neuvokselle. Hän pani kaikki koukut pyytämään ja sai kaikkialla suostumuksen, ja vähän sen jälkeen huudettiin Kaarle tosiaankin kuninkaaksi. Kun arkkipiispan Svedelius'en piti paneman hänen päähänsä kruunua, niin otti hän sen piispalta ja pani itse omin käsin päähänsä.

Nyt oli hän siis kuningas, ja kohta oli maailma näkevä, että hän ei ollut mikään silmän-kääntäjän vauva, jota johditaan verhon takaa näkymättömillä rihmoilla. Tähän saakka ei hän ollut huolinut hallitus-asioista. Tosin oli hän ollut saapuvilla valtio-neuvostossa, mutta aivan osaa-ottamatta keskusteluihin tai osoittamatta mitään halua siihen. Sentähdenpä ei voitu juuri mitään suurta toivoakaan hänen nerostansa ja ky'ystänsä, ja vieläpä ulko-valtakunnatkin pitivät häntä vain huikentelevaisena poikaisena, jolta taidettiin ottaa maa-kaistaleita milloin hyvänsä ilman mitään vaaraa. Venäjä, Puola ja Tanska, luottaen lähettilästensä kertomuksiin nuoren hallitsijan luonnosta, varustausivat sotaan ja panivat Ruotsin valtio-neuvoston pahaan pulaan. Kaarle oli neuvostossa saapuvilla, koska oli juuri kysymys ulko-valtain suurista varustuksista. Valtio-neuvosto ei tiennyt mitään apua ja hyvät neuvot maksoivat rahaa. Silloin hypähti nuori kuningas äkkiä ylös istuimeltansa ja puhui, hänelle sopivalla arvokkaisuudella ja jaloudella seuraavalla tavalla:

"Hyvät herrat! En tahdo koskaan alkaa oikeuttamatonta sota, mutta en tahdo myöskään ennen lakata oikeutetusta sodasta, ennen-kuin olen täydellisesti nöyryyttänyt viholliseni. Minun päätökseni on tehty. Ensimmäisen, joka julistaa sota minua vastaan, tahdon ottaa kohta käsiini, ja kun olen sen kerran voittanut, niin toivon myöskin muiden pelkäävän minua. Antaun Jumalan huomaan!"

Kaarle läksi ja vanhat valtio-neuvokset istuivat jotenkin noloina paikollansa ja katselivat toisiaan, tietämättä oikein, mitä heidän piti asiasta uskoman.

Kuitenkin näyttivät asiat kohta, että ne eivät olleet turhia sanoja, kun nuori sankari oli puhunut. Hän oli juuri karhun-ajossa, josta hän erittäin paljon piti, kun kuriiri toi hänelle ilmoituksen, että saksilaiset olivat hyökänneet Liivin-maalle, ja että Tanskan kuningas ahdisti samalla Kaarlen lankoa, Holstein'in hettuata. Silmänräpäyksessä syttyi Kaarle tuliin-tauloin. Karhun-ajo keskeytettiin kohta, ja lyhyen neuvottelun jälkeen päätti Kaarle saada lankonsa ensin liikkeelle. Me saimme käskyn astua laivoihin, ja jo Huhtikuun 13:sta päivänä 1700 jätti nuori kuningas kauniin pää-kaupunkinsa, hyökätäksensä Kööpenhaminaa vastaan. Hän läksi leikkaamaan ensimmäisiä kunnia-seppeleitänsä, ja niitä saikin hän runsaassa määrässä; mutta pää-kaupunkiansa Tukholmaa, jolle hän niin nuorena käänsi selkänsä, ei hänen pitänyt enään koskaan näkemän.

Mutta nyt ei kukaan ajatellut sitä; me sotamiehet, me vain olimme hyvällä halulla ja iloitsimme, saada tavata vihollista, joka niin ylpeästi oli härsytellyt meitä. Onni seurasi meitä ja oikeaa asiaa niin, että me aivan eheöinä saavuimme Kyöpenhamina'n edustalle, jota meidän laivamme, yhteydessä joiden-kuiden englantilaisten ja hollantilaisten laivain kanssa, oitis rupesivat piirittämään. Tanskalaiset kauhistuivat meidän rohkeuttamme, mutta vielä enemmän kauhistuivat he, koska Kaarle varusteli maalle-nousua, sulkeaksensa kaupungin myöskin maan puolelta. Hän jätti sota-laivansa ja astui kranatyörinensä venheisiin, tullaksensa helpommin maalle, ja lähestyi rantaa tanskalaisten kovassa kuula-sateessa.

Mitä nyt tapahtui, taisin minä jotenkin tarkkaan huomata; sillä kohta kun kuningas aikoi astua venheesen, käytin minäkin tilaisuutta, saadakseni seurata häntä, ia se onnistuikin niin hyvin, että tulin aivan hänen läheisyyteensä. Herra Guiscard, Ranskan lähettiläs, jalo herra, joka uskollisesti ja rehellisesti piti Ruotsin puolta, seisoi juuri kuninkaan vieressä. Ja hänen takanansa seisoin minä niin likellä, että taisin kädellä ylöstyä kuninkaasen, ja kuulla jok'ainoan sanan, mitä he puhuivat.

Kiivaudessaan, päästä viholliseen käsiksi, ei ollut kuningas laisinkaan pitänyt lukua siitä, kuka häntä seurasi tahi kuka ei, ja sentähden näytti hän vähän oudoksuvan, että Guiscard oli hänen mukanaan.

"No, herra lähettiläs," sanoi hän, "teillä ei ole mitään tekemistä tanskalaisten kanssa. Tehkää hyvin ja jääkää paikoillenne!"

"En," vastasi uljas ranskalainen; "minun kuninkaani on lähettänyt minut Teidän Majesteettinne tykö, ja minä toivon, ett'ette minua nyt aja pois hovistanne, joka ei milloinkaan ennen ole ollut niin loistava, kuin tänä-päivänä."

Kaarle nauroi, eikä sanonut enään mitään. Mutta minulla oli oikein hyvä halu halata kelpo ranskalaista, sillä niin paljon huvitti minua hänen sanansa.

Sillä ajalla olimme me tulleet likemmä rantaa, mutta havaitsimme olevan siinä pitkän särkän, niin että pelkäsimme joka hetki tarttuvamme kiini. Minä huomasin kuninkaan palavan maltittomuuden, ja pelkäsin jotain hullutusta taaskin. Aivan oikein! Kun me olimme noin kolmesataa jalkaa rannasta, niin vetäsi hän miekkansa tupesta ja hyppäsi päist'ikkään mereen.

"Jokainen uljas ruotsalainen seuratkoon kuningastaan!" huusi hän, ja me kranatyörit hyppäsimme samaa tietä veteen, kuin sammakot, jotka hyppäävät lammikkoon, ja kahlasimme tanskalaisia vastaan, jotka olivat linnoittaneet rannan ja ottivat meitä kuulilla vastaan.

"Mikä se niin vinkuu?" kuulin minä kuninkaan kysyvän kenraali Stuartilta, joka kahlasi hänen vieressänsä.

"Kuulat, Teidän Majesteettinne," vastasi kenraali.

"Hyvä," sanoi kuningas. "Se olkoon tästä-lähtein musiikkini."

Tuskin oli hän sen sanonut, niin tapasi kuula kenraali Stuart'ia reiteen ja toinen lävitsi erään luutnantin, joka kahlasi kuninkaan toisella puolella. Minä riensin kenraalia auttamaan, jota tehdessäni en malttanut olla katsahtamatta kuninkaasen, nähdäkseni, mitä tämä koetus, joka ei ollut leikkiä, vaan totta, vaikutti hänessä. Hänen silmänsä säkenöivät, eikä hän huolinut kuulista enempää, kuin olisivat ne vain olleet herneitä.

"Hyvin tehty, Roos," huusi hän minulle. "Tue kenraalia. Eteenpäin, pojat, eteen vain! Mitä pikemmin me pääsemme tästä, sitä pikemmin karkoitamme me tanskalaiset varustuksistaan."

Ja eteenpäin me menimmekin, kuin tanssissa vain. Koska tanskalaiset näkivät meidän lähestyvän, niin he peljästyivät ja pakenivat. Kuningas kiipesi varustuksiin, sotamiehet syöksivät eteenpäin, ja me olimme herroina myöskin maalla ja panimme Kyöpenhamina'n oikein pihtiin.

Nyt asetuttiin leiriin ja varustauttiin pommittamaan kaupunkia. Mutta niin pitkälle ei kuitenkaan päästy, sillä kaupungista, joka ei ollut oikein hyvillänsä meidän puuhistamme, lähetettiin lähettiläitä, rukoilemaan kuningasta, että hän armahtaisi heitä. Kaarle ei ollut julma, eikä veren-himoinen, varsinkaan, koska hän oli voittanut jonkun tarkoituksen. Sentähden oli hän taipuvainen ja lupasi säästää kaupunkia pommittamisesta, jota vastaan hän vaatei 400,000 riksiä, jotka rehellisesti maksettiinkin, ja palkitsivat paljon sota-kulungeita. Paitsi sitä käski hän, että leiriin piti säännöllisesti tuotaman elon-varoja, joista myös heille luvattiin säännöllisesti maksaa.

Viimeistä lupausta eivät lähettiläät tahtoneet antaa, mutta Kaarle oli voittaja ja hänen käskyjensä piti toteltaman. Ruoka-varoja tuotiin siis leiriin suurilla vaunuilla, ja tanskalaisten hämmästykseksi maksoivat ruotsalaiset sotamiehet säännöllisesti kaikista, niin että talonpojat sittemmin toivat mieluummin tavaransa leiriin, kuin kaupunkiin, ja vihdoin olivat kaupunkilaiset pakoitettut ostamaan

tarpeitansa osaksi ruotsalaisten leiristä.

Se oli ruotsalaisten sota-kuria.

Moni tosin olisi kyllä meistä ottanut tarpeensa ja pitänyt rahat plakkarissansa, mutta kuninkaan käsky oli liiaksi tietty; tettiinpä sekin, että joka rikkoi tätä käskyä vastaan, hän jätettiin kohta pyövelille ja tuli viiden minuutin sisään hirtetyksi. Sellaisissa asioissa ei kuningas laskenut leikkiä koskaan, ja se pitikin järjestyksen voimassa erinomaisella tavalla.

Tanskalaisten kanssa me siis pian jouduimme valmiiksi. Tanskan kuningas, joka oli karannut Kaarlen langon, Holstein'in herttuan kimppuun, sai tuskin kuulla meidän voitostamme, niin näki hän itsensä pakoitetuksi tekemään rauhaa millä ehdolla hyvänsäkin. Rauhasta keskusteltiin, ja vähemmässä, kuin kuudessa viikossa oli Kaarle sopinut ensimmäisen vihollisensa kanssa. Samoin kuin Julius Caesar taisi hän nyt sanoa: "*veni, vidi, vici*, tulin, näjin, voitin."

Mutta nyt oli kääntyminen vihollisen kimppuun, joka oli paljon mahtavampi, kuin Tanskan kuningas, nimittäin Venäjän Tsaarin Pietarin, joka piiritti kahdeksankymmenen tuhannen suuruisella joukolla ruotsalaista linnaa, Narvaa. Meidän nuori kuninkaamme ei kuitenkaan pitänyt juuri lukua vihollisten paljoudesta, vaan käänsi ympäri Kyöpenhaminassa ja johti meitä venäläisiä vastaan. Kun Pietari kuuli Kaarlen olevan tulossa, niin pelkäsi hän kahdeksalla-kymmenellä tuhannellansa vielä olevansa kylliksi vahva meitä, kourallista ruotsalaisia vastaan, ja jätti sentähden armeijansa, tuodaksensa pika-marssissa vielä neljäkymmentä tuhatta lisäksi, jotka jo olivat matkalla tulossa sisä-Venäjältä. Yli-päällikkyden Narvassa jätti hän siksi aikaa kenraali De Croille.

Ihme oli se, ett'ei kenraali Croi 80,000 miehellä ja 145 kanuunalla voinut valloittaa pientä Narvaa, jota puollusti vain pari tuhatta ruotsalaista. Mutta Narvassa olikin uljas päällikkö, kenraali Horn, joka miehuullisesti puollusti itseään ylivaltaa vastaan ja jo kaksi kuukautta oli pitänyt asemansa. Oli siis kunnian asia Kaarelle, auttaa sellaista uljasta kenraalia. Kenraali Croi'lle oli taas tärkeätä, pitää meitä linnasta niin kaukana, kuin suinkin mahdollista. Tehdäksensä sentähden tukalaksi meidän esiin-marssimisemme, lähetti hän 30,000 venäläistä meitä vastaan, penikulman matkalle Narvasta ja asetti niiden eteen 20,000 strelitsiä ja etu-joukoksi 5,000 miestä, niin että meidän oli tunkeminen 55,000 miehen läpitse ennenkuin pääsimme Narvaan.

Olipa se kova kakku purra ja vaatei todellakin hyviä hampaita. Mutta Kaarle puri hyvin, sen osoitti hän jo Kyöpenhaminan edustalla, ja me sotamiehet seurasimme ummessa-silmin häntä kuolemaan, niin suuri oli meidän luottamuksemme häneen.

Kahden-kymmenen tuhannen lukuisena olimme me tulleet Liivin-maalle, mutta kuningas oli maltiton marssimaan koko armeijan kanssa. Hän kokosi sentähden kiiruimmasti neljätuhatta ratsu-miestä ja yhtä monta jalka-miestä ja riensi pika-marssissa eteen-päin. Kahdeksalla tuhannella miehellä aikoi hän ahdistaa kahdeksaa-kymmentä tuhatta venäläistä, jotka päälle-päätteeksi olivat linnoitetuissa asemissa. Jokaista ruotsalaista kohden tuli kymmenen venäläistä, ja sitä voitiin syyllä sanoa rohkeaksi yritykseksi. Me sotamiehet, ja erittäinkin henki-vartijat, me emme pitäneet paljon lukua yli-voimasta, sillä kuningas kävi meidän mielestämme kokonaisesta armeijasta. Mutta upsierit, ja erittäinkin eräs vanha kenraali pudistelivat miettiväisinä päätänsä. Kuningas huomasi sen, sillä hän näki kaikkialle, ja ratsasti kohta hänen tykönsä, katsoi häntä kiivaasti silmiin ja sanoi: "Mitä, herra kenraali, epäilettekö te minun voivan lyödä kahdeksalla tuhannella ruotsalaisella kahdaksaa-kymmentä tuhatta venäläistä?" — Kenraali koki niin paljo kuin mahdollista, olla tyytyväisen näköinen pulmassa. "Teidän Majesteettinne oli kyllä mies Kyöpenhaminan edustalla," sanoi hän, "eikä Jumalalle ole mitään mahdotonta."

"Minä voin siis otaksua, että olette minun mieltäni," jatkoi kuningas puhettansa. "Muutoin näette kyllä, että minulla on kaksi hyvää puolta, jota ei ole vihollisella. Ensiksikään ei hän voi käyttää ratsu-joukkojansa, ja toiseksi tässä ahtaassa paikassa ovat sellaiset suuret laumat toistensa tiellä."

Vanha kenraali asettausi, kuin olisi hän tyytynyt kuninkaan selitykseen ja vaiken. Sitä vastoin alkoi eräs toinen upsieri kysymättömänä puhua ja pyysi ehkä päästä kuninkaan suosioon. Hän sanoi: "Teidän Majesteettinne! Eräs uljas ranskalainen kenraali, jota minä ennen palvelin, piti tapanaan aina tappelun alussa sanoa: jos Jumala on tänään puolueeton, niin me annamme aika löylyä noille herroille. Teidän Majesteettinne saattaa sanoa samalla tavalla."

Mutta tämä ei tuottanut puhujalle hyvää. Hän ei ollut ajatellut, että Kaarle harjoitti erittäin jumalisuutta ja hurskautta, ja sentähden mahtoi Kaarlen vastaus olla vähän odottamaton puhujalle. Kuningas kääntyi nimittäin hänen puoleensa ja vastasi lyhyesti: "herra Siquieur, tiedättekö, että uljas kenraalinne puhui silloin, kuin suurin narri," ja sen sanottuaan kääntyi hän ympäri ja ajoi pois. Herra Siquieur näytti niin tyhmistyneeltä, että me kranatyörit emme voineet hillitä itseämme nauramasta hänen noloudellensa.

Me marsseimme eteenpäin ja rynnäkö oli kohta alkava. Ensimmäiset Venäjän vartijat olivat sioitettut ahtaaseen solaan, jossa joku sata miestä olisi voinut pidättää kokonaisen armeijan. Mutta kohta, meidän ensi kerran ankarasti hyökäten, eivät venäläiset voineet pitää paikkaansa, vaan pakenivat peljästyneinä. Venäjän viisituhatta miestä karkasi seka-sorrossa kahdenkymmenen tuhannen strelitsin päälle, jotka, kuten jo sanoin, seisoivat jonkun matkan päässä heistä, ja saattoivat heitäkin sellaiseen kauhistukseen, että he käänsivät hevoisensa ja pakenivat täyttä nelistä. Koko tämä hajoitettu ja järjestyksetön joukko syöksyi nyt heidän takanansa olevain kolmenkymmenen tuhannen miehen päälle, ja nämät, eivätkä ilman syytä, luullen kaikki olevan hukassa, vedettiin mukaan tähän hillitsemättömään tulvaan. Ja niin pakeni 55,000 miestä silmät nurin päässä takaisin leiriin, tekemättä edes tunnin vastarintaa meidän kuninkaallemme ja hänen kahdeksalle tuhannelle ruotsalaisellensa.

Niin pitkälle olimme me tulleet, mutta pahin oli vielä jäljillä. Edessämme oli linnoitettu leiri ja leirissä 80,000 venäläistä ja sataneljäkymmentäviisi kitaansa ammottavaa kanuunaa. Vallan hengästyneinä tulimme me esille, mutta ei kuningas antanut meille aikaa edes sen verran, että olisimme vähän puhaltaneet ja pyhkineet hien otsiltamme. "Eteenpäin!" kuului käsky taas. Kuningas antoi sota-huudon: "Jumalan avulla!" ja ruotsalaiset kanuunat alkoivat kohta ampua, tehdäksi aukkoja venäläisten etu-varustuksiin.

Tosin tuntui sydämemme vähän oudolta, kun katselimme vihollisen leiriä, ja monen sydän taisi jo palpattaakin. Kuningas ei jättänyt meille kuitenkaan pitkiä miettimisen aikoja. Niin pian kuin kanuunamme olivat tehneet joitakuita aukkoja etu-varustuksissa, niin ei hän viivytellyt enään ampumisella, vaan antoi käydä pajunettisille, ja nyt käytiin raivossa vihollista vastaan.

Voitte uskoa, pojat, että se oli juhlallinen hetki, kun me marssimme, sillä ell'ei Jumala olisi antanut apua, niin me kaikki olisimme voineet tulla viimeiseen mieheen lyödyksi. Mutta Jumala auttoi meitä; Kaarlen luottamus sodan Jumalaan, korkeimpaan johtajaan ei tullut häpeään. Kauhea lumi-tuisku tuli taivaasta, ja se oli juuri se apu, jonka Jumala lähetti meille. Lumi ja tuisku olivat meillä takapuolella, mutta löi venäläisiä vasten naamaa. Päivä oli 20 Marraskuuta 1700, ja talvi oli alkanut aikaisin. Raju-ilma uuvutti venäläisten jäseniä, ja teki heidät sokeoiksi ja kuuroiksi.

Kuitenki seisoivat venäläiset, se kunnia täytyy minun heille antaa, kauvan kuin muuri ja antoi koko puolen tuntia meidän hakata ja tappaa itseänsä pajuneteillä. Myrskyn ja lumen sokaisemina eivät he voineet nähdä meidän vähä-lukuisuuttamme, mutta luulivat sen olevan paljon suuremman, kuin se todella olikaan. Paitsi sitä taisteli Kaarle kuin vanha kenraali ja osoitti huolta, neroa ja rohkeutta sellaista, että me ruotsalaisetkin sitä ihmettelimme ja tulimme kiihoitetuiksi sotimaan käsittämättömällä rohkeudella. Kuningas kiirehti oikealta siiveltä vasemmalle, jossa Tsaarin pääkorttierin piti oleman, mutta, kuten jo olen sanonut, ei Tsaari ollutkaan siellä, vaan tuomassa apujoukkoja. Kuninkaan kiitäessä edes-takaisin jokajalla, missä kuulat lensivät, raappasi kuula häntä olkapäähän. Minä nä'in omilla silmilläni, miten hän vähän hypähti samassa, mutta nenä-liina sidottiin haavaan veren sulkemiseksi ja sitten ei hän ollut tietävinänsä koko haavasta. Taas ajoi hän kuumimpaan tuleen ja nyt kaatui hänen hevoisensa kuoliaana maahan. Mutta Kaarle ei huolinut siitä, hän irroitti itsensä nopeasti kuolleesta hevoisestaan ja otti toisen. Mutta tuskin oli hän istunut sen selkään, niin vei jo kanuunan kuula siltä pään poikki. Nyt hyppäsi hän kolmannen selkään ja sanoi rauhallisesti: "minä luulen, että nuo ihmiset tahtovat opettaa minua ratsastamaan." Enempää ei hän huolinut hevoistensa hukkaantumisesta, eikä siitä vaarasta, jossa hän pyörei, vaan ajoi kiireesti eteenpäin ja vei meitä aina syvemmälle tuleen siksi, kunnes hänen hevoisensa upposi syvään rämeeseen. Hän pääsi kyllä pian ylös, mutta rapakko oli niin sitkeätä, että hänen toinen saappaansa jäi sinne. Minä olin aina, mahdollisuutta myöten, pysytellyt hänen läheisyydessänsä ja olin juuri tällä hetkellä niin lähellä häntä, että taisin römpiä avuksensa rämeessä. Koska minä näjin, että hänellä oli vain yksi saapas, niin riisuin minä omani ja ojensin sen hänelle. "Tässä, Teidän Majesteettinne," sanoin minä, "saatte toisen siaan."

"Kiitos, Roos, kiitos!" huusi hän käheällä äänellä, sillä ruudin savu ja alinomainen huutonsa "eteenpäin, pojat!" olivat sorruttaneet hänen äänensä. "Sinä näet, ett'en nyt joudu saappaista huolimaan." Ja niin hyppäsi hän neljännen hevoisen selkään ja taisteli sukka toisessa ja saapas toisessa jalassa yhtä urhoollisesti kuin ei mitään olisi tapahtunut. Tänä kuumana ja samalla kylmänä päivänä oli hän uupumaton.

Viimein kolmen kovan tunnin perästä, tunnin, joita en ikinä voi unhoittaa, olimme me valloittaneet vallit ja ajaneet venäläiset pakohon. Ensin horjuivat he ja sitten pakenivat. Mutta tappelu ei ollut likimainkaan lopussa, sillä Venäjän armeijan toisen siiven kanssa olimme me vain tähän saakka taistelleet. Mutta se ei hämmästyttänyt Kaarlea. Neljän tuhannen suuruisella joukolla ajoi hän neljäkymmentä tuhatta vihollista aina Narovan virralle saakka. Raivossa seka-sorrossa hyökkäsivät joukot sillalle ja silta sortui. Onnettomat vaivaiset eivät päässeet etemmäksi, ja ell'eivät he tahtoneet syöstä jää-kylmään jokeen niin täytyi heidän pyrkiä tovereinsa luokse leiriin, jossa vielä taidettiin pitää puolta. Mutta harvat sinne saapuivat. Kokonansa hajoitettun vasemman siiven kenraalit antautuivat; Kaarle otti heitä

ystävällisesti vastaan, piti upseereista vain parhaimmat ja antoi ottaa aseet kaikilta muilta, alupsiereilta ja sotamiehiltä, ja viedä heidät Narvaan, josta ne ilman suuria esteitä annettiin juosta matkaansa.

Tässä samassa tilaisuudessa osoitti Kaarle sen kauniin totuuden, että vaikka hän olikin uhka rohkea, niin oli hänellä kuitenkin hyvä sydän. Koska, nimittäin, hätimiten neuvoteltiin, mitä kaikille niin paljoille vangeille oli tehtävä, niin lausui joku kenraaleista sen julman aikeen, että olisi paras tappaa kaikki vangit. Kaarle viskasi vihaisen katseen häneen ja käski sen jälkeen varustaa uupuneet ja nälkäiset vangit ruoka-varoilla ja laskea vapauteensa, joka kohta tapahtuikin.

Sellainen oli hän, meidän kuninkaamme! Hän oli hurskas, piti raamatun aina mukansa leirissäkin eikä eronnut siitä koskaan. Olen itse nähnyt hänen usein siitä lukevan ja aina sen jälkeen huomannut hänen olevan ystävällisen ja hyvällä tuulella. Jalo, uljas herra, ell'ei hänellä vain olisi ollut sitä lemmon rauta-kalloa!

Sillä välillä oli jo yökin saapunut, ja kuningas kääreytyi kauhtanaansa ja pani kylmästä huolimatta maata paljaalle maalle. Äsken satanut lumi oli hänellä vuoteena ja pilvinen taivas peitteenä, Sillä tavalla maaten ei voinut nähdä juuri ihania unia, eikäpä Kaarrella ollutkaan juuri syytä ihaniin uniin, vaikka olikin voittanut sen päivän tappelun. Venäjän oikeanpuolinen siipi oli vielä sota-kunnossa ja vahva ylivoimallaan lannistamaan meidät ruotsalaiset, jos vain Jumala sen sallei. Mutta silloin näkyi selvästi, miten hyvä se on, että on hyvä ja laupias vihollisellekin. Kenraali Weide, joka johti venäläisten oikeanpuolista siipeä, oli kuullut puhuttavan Kaarlen lempeydestä, jolla hän kohteli vankeja, ja lähetti vielä kello kaksi yöllä sanansaattajan nuoren sankarin tykö ja tarjoutui antaumaan samoilla ehdoilla, kuin toisillekin oli myönnettyä. Kaarle käski sanomaan, että hän oli tyytyväinen, jos kenraali joukkonsa etupäässä tuli ja laski lippunsa ja aseensa maahan hänen eteensä. Niin tapahtuikin. Kolmekymmentä tuhatta venäläistä, upsieria ja sotamiehiä marssei paljain-päin meidän riviemme lävitse ja laski lippunsa ja aseensa kuninkaan jalkain juureen. Meidän koko armeijamme, seitsemän tuhatta miestä — tuhannen oli kaatunut tappelussa — seiso i aseissa järjestyksessä, ja me olimme oikein iloisia tästä asiain päätöksestä, jonka olimme saaneet kuninkaamme päättävällä miehuedella. Kaarle laski taaskin venäläiset menemään ja piti vain upsierit.

Tsaarin korvissa ei luultavasti ilmoitus tappioista soinut hyvältä, mutta hän oli yleisesti jalo mies ja kantoi onnettomuutensa miehukkaasti. "Minä tiedän kyllä," koska vapisevalla äänellä kerrottiin onnettomasta tappelusta hänelle, "minä tiedän kyllä, että ruotsalaiset lyövät meidät vielä monta kertaa, mutta tuleepa sekin aika vielä, jolloin ruotsalaiset ovat opettaneet meitä voittamaan itseänsä."

Sillä kerralla jäi asia sille kannalle, ja pitkiin aikoihin eivät venäläiset mielellään puhuneet Narvan tappelusta. He eivät voineet sittemmin, kun he olivat tointuneet kauheasta hämmästyksestensä, laisinkaan ymmärtää, miten se oli mahdollista, että kahdeksan tuhatta ruotsalaista taisi niin perin pohjin lyödä kahdeksankymmentä tuhatta venäläistä, ja moni heistä päättikin vallan varmasti, että me olimme tehneet taikoja, ja ett'ei meidän kuninkaaseemme pystyneet luodit, eikä lyönnit. Mutta että se kaikki oli hullutusta, tiesimme me parhaiten. Meidän taikomistemme oli vain kuninkaan urhoollisuudessa ja erittäin taivaan armossa, joka ajoi tiheet lumi-pilvet venäläisten silmiin niin, että he sovaistiin ja saatettiin häiriöön; mitään muita taikoja ei siinä ollut.

Niin, pojat! Kaikki kävi silloin meille, kuin "messinki höylällä vain." Kun olimme voittaneet tanskalaiset ja venäläiset, niin pieksimme me sitten 1702 vielä Puolan kuninkaan, Augusti Väkevän, Klissov'in tappelussa, miehitimme Puolan, panimme siihen Stanislaus Leczinsky'n kuninkaaksi ja pakoitimme rauhantekoon hänet Altranstad'issa, jossa meille luvattiin suuria etuisuuksia.

Silloin seisoikin Kaarle-kuningas voimansa, kunniansa ja maineensa korkeimmalla kukkulalla. Hänen armeijaansa pidettiin parhaimpana koko Euroopassa, eikä kuri, miehuus ja luottavaisuus päällikköihin ollut missään niin hyvä, kuin Kaarlen joukossa. Itse Saksan keisari kunnioitti Kaarlea suuresti, lähetti lähettiläitä hänen tykönsä ja antoi Schlesian protestanteille uskon-vapauden paljaalla Kaarlen toivomuksella. Kaikki asiat näyttivät tahtovan asettaa katoomattoman kunnian-kruunun Kaarlen päähän. Mutta asiat muuttuivat kerrassaan ja kuninkaan kirkaasti heloittava onnen-tähti alkoi tummentua, kunnes se joku vuosi sittemmin kokonaan sammui. Hyvät ajat olivat ohitse ja pahat edessä. Tulipa surun ja valitus-huudon päivät, ja niistä saimme me kiittää juuri venäläisiä; venäläisiä, jotka olimme niin loistavaisesti voittaneet Narvan tappelussa.

Voi, miten hyvin meidän asiamme olisivat olleet, jos Kaarle olisi jättänyt heidät rauhaan! Mutta hänen onnensa vei hänet mukansa. Hän tahtoi tehdä Tsaari Pietarille samoin, kuin hän oli tehnyt Puolan kuninkaalle, Sachsen'in vaali-ruhtinaalle Augustille, jota kyllä nimitettiin väkeväksi, vaan oli osoittanut itsensä sangen heikoksi. Siinä oli vika. Pietaria ei nimitetty väkeväksi, mutta hän osoitti meille, että hänen siipensä olivat kovasti kasvaneet Narvan tappelun jälkeen.

No, niin, pitäähän meidän käydä asiaan käsiksi, vaikka en minä puhu yhtä mielelläni tästä Kaarlen

elämän ajasta, kuin sitä edellisestä; sillä tästä saivat meidän onnettomuutemme ja kurjuutemme alkunsa. Myös minä sain muisto-merkin tästä surullisesta ajasta, merkin, jota en olisi tarvinnut tässä muistella. Venäläiset löivät hyvin, se täytyy myöntää, ja yksi sellainen lyönti tapasi kallooni niin, että arpi siinä tuntuu vielä tänä päivänä. Mutta se on sivuseikka, Minulta oli se ottaa vain hengen, mutta kuninkaalta kruunun ja valtakunnan.

No, niin! Olimme jo viipyneet yön ja päivän Sachsen'issa maan ja vaali-ruhtinaan kontilla, ja kuningas ei ollut ainoastaan hankkinut itsellensä aarteita, vaan olipa lisännyt armeijansakin jo yli kahdenkymmenen tuhannen miehen, kun yht'äkkiä käskettiin liikkeelle. Aluksi me iloitsimme, sillä me luulimme, että nyt pääsemme suoraan Ruotsiin, kotihin, jota emme niin moneen vuoteen olleet nähneet. Mutta siinä toivossa me pian petyimme. Ruotsiin ei mentykään, vaan Puolaan, ja nyt me huomasimme, että kysymys oli vanhoista vihamiehistämme venäläisistä. Pian tulimme kovaan käsikahakkaan heidän kanssansa. Holofzin'in luona, Dnieper'in rannalla seisoi kenraali Menczikov kahdenkymmenen tuhannen venäläisen kranatyörien ja yhdeksän ratsumies rykmentin kanssa estämässä meidän edemmäksi kulkuamme. Ahdistaa heitä, oli melkein mahdotointa, sillä heidän edessänsä oli tulvillaan oleva Vibitsch'in virta ja sen jatkona suuri räme; sivulla oli heillä suojana jyhlät metsät. Meidän kenraalimme neuvoivat tuottamaan laivasiltoja ja tekemään pattereita, mutta Kaarle vastasi: "mihinkä niin paljon puuhia?" ja syöksyi rohkeasti raivoisaan virtaan. Luonnollisesti kiirehti henki-vartijat ja koko armeija hänen jälkeensä, sillä ruotsalaiset sanoivat siihen aikaan aina: missä kuningas kaatuu, siellä kaadumme me kaikki. Rintaan saakka vedessä kahlasimme me virran yli ja kävimme raivoisasti vihollisen valjeja vastaan. Mutta venäläiset seisivat kuin seinä ja ajoivat meidät kuusi eri kertaa verisinä takaisin. Vasta seitsemännellä hyökkäyksellä onnistuimme me tunkeutua etu-varustuksiin. Venäläiset pakenivat ja jättivät jälkeensä kahdeksan tuhatta vankia ja kolmekymmentäkuusi kanuunaa saaliiksemme.

Tämä alkupäätös lupasi jotakin. Mutta se teki kuninkaan vain kopeaksi. Sillä kun Tsaari ojensi nyt kätensä sovinnoksi ja tarjosi rauhan ehtoja, niin hylkäsi Kaarle ne ja lähetti Tsaar'ille sen ylpeän vastauksen: "että hän tahtoi puhua hänen kanssansa siitä sitten, kun hän olisi ensin marssinut sisään Moskovaan." Tämä vastaus suututti Tsaaria kovasti, ja hän sanoi: "veljeni Kaarle tahtoo aina vain jäljitellä Alexander'ia, mutta minä toivon, ett'ei hän minussa löydä mitään Darius'ta."

"Hänen toivonsa täytyikin, mutta miten se meistä tuntui, sen tahdon puhua teille sitten, kun olemme panneet ensin hiiliä tuleen. Tulkaat, poikani; liekki alkaa jo heikontua, ja myrsky ulkona raivoaa yhä kovemmin vain."

Kertomuksen keskeyttäminen ei ollut ensinkään nuorten miesten mieleen, mutta he tottelivat kuitenkin kohta käskyä ja kiirehtivät tornin lyhtyyn, auttaaksensa vanhaa vältvääpeliä hänen velvollisuutensa täyttämässä.

KOLMAS LUKU.

Pultava ja Bender.

Pian loisti valkea taas kirkkaasti ulapalle aukealle ja vanha Roos taisi hyvällä omalla-tunnolla palaita jälleen nuorten tovereinsa kanssa vahti-majaan, jatkaaksensa keskeytettyä kertomustansa. Ensin loi hän kuitenkin terävän ja tutkistelevan katseen synkeään yöhön ja kuunteli, kuuluisiko jotain muuta ääntä, paitsi myrskyn pauhua ja laineitten kohinaa. Mutta kaikki oli hiljaa, paitsi luonnon-voimain meteliä, ja hän istuuntui sen tähden taas rauhallisesti paikallensa.

"Missäs me keskeytimmekään?" alkoi hän taas. Niin, kyllä muistan jo: rauhan-ehdoissa, joita Tsaari tarjosi, ja jotka kuninkaamme hyljäsi. Se oli paha erehdys. Hän olisi voinut vaatia mitä parhaimpia ehtoja Tsaarilta, kokematta enään tappelun onnea; niin, eipä edes, jos hän olisi voittanutkin yhden sellaisen tappelun, olisi hän saanut suurempia etuja. Jumala tiesi, mikä hänen tekikään silloin niin itse-päiseksi; lyhykäisestään sanottu: hän tahtoi sotaa, ja Tsaarin täytyi puollustaa itseänsä miten parhaiten taisi.

Nyt olisi ehkä vielä kaikki käynyt hyvin, jos me olisimme marssineet ilman viivytystä Moskovaa kohti; mutta silloin teki eräs vanha kasakki-päällikkö, Mazeppa nimeltä, joka kuului Venäjän yli-vallan alle, meille pahat kolttoiset. Mazeppa halusi päästä Tsaarin vallasta ja tulla itsenäiseksi hallitsijaksi Ukraine'ssa. Saavuttaaksensa tätä tarkoitustansa, oli Kaarle erittäin terve-tullut hänelle. Hän lähetti sentähden sanan-saattajat kuninkaan tykö, ja vakuutti hänelle, että jos hän, kuningas, tulisi armeijanensa Ukraine'hen, niin saattaisi hän, Mazeppa, koko maansa kapinaan, auttaisi meitä kumminkin kolmen-kymmenen tuhannen suuruisella joukolla, kukistamaan Tsaaria valta-istuimelta. Kaarle uskoi tätä, eikä marssinutkaan Moskovaa kohden, vaan Ukraine'hin, jossa meidän piti saaman,

Mazeppa'n lupauksen mukaan, ruoka-varoja, rahoja ja vaatteita, ja kaikkea muuta, mitä tarvitsimme. Tämä seikka mahtoi erittäin houkutella Kaarleä työkentelemään Mazeppa'n kanssa yhdessä; sillä totuus sanottuna, emme olleet tähän aikaan niin hyvissä varoissa, kuin olimme, koska me jätimme Sachsen'in hedelmälliset kentät. Marssit, taistelut, tuli-sioilla asusteleminen ja muut sodan vaikeudet olivat hyvin köyhentäneet meitä. Me näytimme joka-ainoa kerjäläisiltä, ja räpäleitä olivat vain meidän vaateemme. Ratsu-miehillä ei ollut saappaita ja jalka-miehet olivat ilman kenkiä ja sukkaa. Täytymys pakoitti meitä käärimään nahkoja ja muuta senkaltaista koipiemme ympäri, niin että totisesti olisi meitä voinut pitää villien laumana. Mutta kaikessa tässä olimme me kuitenkin tyytyväisiä, sillä me perustimme toivomme osaksi tuohon luvattuun Ukraine'n maahan, jossa maidon ja hunajan piti tulvailemaan, ja osaksi Puolasta tuotavaan apuun, jota kenraali Lewenhaupt'in oli käsketty tuomaan meille.

Pian kuitenkin piti meidän kauhuksemme havaitsemaan, että turha oli toivomme ollut.

Ennen marssisin minä suoraa tietä helvettiin, kuin vielä kerran Ukraine'hen! Nälkäisinä ja repaleisina harhailimme me ympäri erämaassa, jossa emme päivä-kausii löytäneet muuta kuin metsää ja rämeitä. Neljä päivää harhailtuamme tässä erämaassa, johon jo olimme täytyneet jättää osan kanuunoistammekin, saimme me kuulla, että olimme kulkeneet väärään. Kaunis uutinen todellakin! Nyt täytyi meidän koettaa tulla oikeaan tässä erämaassa. Suurella vaivalla onnistuikin se meille ja kahden-toista kovan päivän perästä saavuimme me viimein Desna'n rannalle, johonka Mazeppa'n piti tuoman meille lohdutusta ja apua. Mutta sielläpä piti meidän saaman uusi hämmästys. Kasakkien asemasta tapasimme me siellä venäläisiä, varustettuina hyvin vastaan ottamaan meitä!

Mitä nyt piti tehtämän? Takaisin emme voineet kääntyä, ell'emme tahtoneet kuolla nälkään ja kurjuuteen; — siis täytyi meidän lyödä venäläiset, taikka, — mutta mitään *taikkaa* emme kuitenkaan ajatelleetkaan. Meidän täytyi voittaa ja me voittimmekin, vaikka työllä ja tuskalla. Tsaari Pietari oli saanut tietää Mazeppa'n uskottomuuden ja vehkeet, ja kohta estänyt hänen juonensa lähettämällä armeijan Ukraine'hen. Kun me olimme voittaneet tämän armeijan, niin jopa vanha Mazeppakin näyttäytyi, mutta kolmen-kymmenen tuhannen verosta oli hän suurella tuskalla saanut kokoon vain tuskin viittä tuhatta kasakkaa, jotka päälle-päätteeksi olivat yhtä kurjassa tilassa, kuin mekin, yhtä nälkäisinä ja repaleisina ja vallan kaiken miehuuden ja toivon puutteessa. Venäläiset olivat ottaneet haltuunsa meille ai'otut makasiinit, hajoittaneet Mazeppa'n joukon, teloittaneet ja hirttäneet sadottain heistä ja asettaneet uuden päällikön Ukraine'ssa. Mazeppa itse oli pantu pannaan ja julistettu valtakunnan kiroukseen, hänen nimensä naulattu hirsi-puuhun ja hänen pääkaupunkinsa poltettuna kaikkine kauneuksinensa ja rikkauksinensa.

Sellaisilla uutisilla meitä hämmästyttiin, ja Mazeppa'sta ei meillä siis ollut paljon toivoa. Vanhus oli kyllä koettanut kaikki mahdollisuudet, saadaksensa kasakoita kapinaan ja sotaan, mutta venäläiset olivat tulleet liian aikaisiin, ja tukehduuttaneet hänen suuret tuumansa jo kapalossa.

Viimeisen toivomme asetimme me nyt kenraali Lewenhaupt'iin, jonka piti tulla Puolasta ja lopettaa meidän hätämme. Hän tulikin vihdoin, mutta Herra Jumala, kummoisessa tilassa! Yhden-toista tuhannen miehen kanssa, useita tuhansia muona-vaunuja mukana, oli hän lähtenyt liikkeelle; mutta Venäjän rajalla oli Tsaari Pietari 40,000 miehen kanssa väjyksissä ja karkasi äkki-arvaamatta hänen kimppuunsa, kohta kun hän tuli näkyviin. Lewenhaupt, uljain kenraaleista, ajoi kyllä Tsaarin pakosalle, mutta tämä seurasi häntä jälestä kanta-päillä hänen matkallansa paikoissa, jotka olivat kaadetuilla puilla ja rämeillä ympäri piiritetyt ja mahdottomat kulkea. Sinne oli Tsaari häntä tahtonutkin. Kohta, kun Lewenhaupt oli kierretty ja piiritetty, hyökkäsi Tsaari uudestaan suurella raivolla hänen kimppuunsa. Ruotsalaiset taistelivat kuitenkin sellaisella miehuudella ja kuoleman halveksimisella, että venäläiset alkoivat jo horjua. Tsaari huomasi sen, ratsasti pitkin rivejänsä ja huusi, että jokainen, joka jättäisi paikkansa, kohta ammuttaisiin. "En säästä itseänikään," huusi hän vielä, "jos mä olen niin pelkuri, että mä pakenen!"

Tsaarin esimerkki rohkaisi venäläiset uudestaan. Kuin mehiläis-lauma hääreivät he ruotsalaisten pataljoonain ja muona-vaunujen ympärillä. Muutamilla näytti olevan halu ryöstää; mutta silloin huusi Tsaari taas: "joka koskee vaunuihin, se ammutaan!" Se peljästytti heitä, ja taistelua jatkettiin kello neljään jälkeen puolen-päivän. Silloin toi kenraali Bauer vielä apu-joukkoja. Lewenhaupt puollusti itseänsä myöhään yöhön erinomaisella miehuudella ja kohta kun pimeä tuli, varusti hän itsensä hyvään asemaan, tehden muona-vaunuista jonkun-moisen varustuksen itsellensä. Niin sai hän lepoa yöllä, mutta kohta kun aamu koitti, alkoi taistelu uudelleen ja Lewenhaupt näki mahdottomaksi varjella vaunuja. Sentähden, estääksensä niiden joutumasta venäläisten käsiin, pisti hän ne tuleen. Mutta tuli ei levennyt äkkiä ympäri, ja venäläisten onnistui pelastaa suuren osan kuormista. Nyt tarjosivat he kenraali Lewenhaupt'ille kunniallisen antaumisen ehtoja, mutta hän hylkäsi ne ja jatkoi taistelua. Vihdoin tuli hän kuuden verisen taistelun jälkeen, joissa hän oli kadottanut kaiken kuormastonsa, meidän ainoan apumme, ja kuusi tuhatta miestä, seitsemän-toista kanuunaa ja koko joukon sotalippuja — niin: hän tuli vihdoin, tosin kunnialla kaunistettuna, mutta surkeimmassa tilassa tykömme.

Sen siaan kuin hänen piti auttaa asemaamme, niin pilasi hän sen. Lewenhaupt'in lyötyjen ja alakuloisten joukkojen ynnä Mazeppa'n kasakkain kanssa nousi meidän armeijamme 28,000 mieheen, Se oli vähäinen vihollisen voimia vastaan, mutta suuri, peräti suuri ruoka-varojemme suhteen. Me olimme kuin hiiri pyydyksessä.

Ruotsalaisista ei ollut kukaan nurissut tähän saakka, mutta nyt alkoi yleinen tyytymättömyys ilmestyä. Taistella venäläisiä vastaan, kävi kyllä päinsä, mutta meillä oli taistelemisen myöskin nälkää ja vilua vastaan. Eräs upsieri valitti siitä, ett'ei saanut ollenkaan mitään tietoja Ruotsista.

Kuningas kuuli sen ja sanoi: "Pelkäätekö, että olette niin kaukana kotoanne? Jos olette uljas sotamies, niin vien minä teidät niin kauvas, että tuskin kolmeen vuoteen voitte saada mitään tietoja Ruotsista."

Eräs tovereistani, joka oli lapsundestaan oppinut elämään hyvin, uskalsi napisten näyttää kuninkaalle palaisen mustaa ja homeista, kauroista ja ohrista sekoitettua leipää, jota sitäkin niukasti jaettiin meille, ja sanoi samalla: "taisiko sellaista leipää syödä?" Kuningas otti palaisen, söi sen rauhallisesti ja sanoi: "No, ei se nyt hyvältä maistu, mutta kyllähän sitä sentään syöpi." Ja niin söimmekin me sitä, vaikka se tuskin oli syötävää. Hevoisemmekin olivat uupumaisillansa ja täytyivät syödä sellaista ruokaa, jota muutoin ei mikään hevoinen syö. Mutta kyllä ne siitä kärkeivätkin, sillä sadan askeleen päähän taidettiin lukea heidän kylki-luunsa, ja moni heistä luultavasti unhoitti kaurat ijäksi-päiviksi.

Kenraalit vaateivat kuningasta, Jumalan tähden, palajamaan Puolaan ja asettamaan armeijan siellä talvi-si'oilte, koska se välttämättömästi olisi hukkuva täällä. Mutta Kaarle oli kuuro kaikille viisaille neuvoille. Hänellä oli nyt se vika kerran, ett'ei hän tahtonut seurata hyviä neuvoja, ja sepä olikin hänen onnettomuutensa. "Minäkö palajaisin Puolaan?" sanoi hän. "Näyttäisihän se siltä, kuin olisin paennut venäläisiä! Pian talvi kuluupi. En saa kadottaa yhtään aikaa, raivatakseni tieni Moskovaan."

Mutta Kaarle ei päässyt Moskovaan, hän ei voinut valloittaa Ukraine'a, ja talvesta ei tahtonut tulla loppua ollenkaan, Sitä kauheaa kylmää, joka meitä ahdisti vuonna 1709, ei voi kukaan unhoittaa, joka silloin eli, erittäinkin meistä sotamiehistä, jotka kärkeimme niin kauheasti. Kohta Uudelta-vuodelta alkoi kylmä ja kesti puoli-väliin Helmikuuta niin ankarana, että monta ihmistä paleltui, elävät kotona ja metsissä kuolivat, vieläpä kalat järvissä. Vielä 15 p. Maaliskuuta oli niin kylmä, että sylky jäätyi kohta kun se tuli maahan. Puoli-välissä Toukokuuta oli routa vielä maassa, niin että syksy-kylvöt täytyttiin kyntää uudestaan ja kylvää kevät-kylvöiksi.

Te voitte ehkä ajatella meidän tilamme sellaisessa kylmässä. Puista ei meillä ollut puutetta, ja se olikin ainoa toivomme ja ainoa pelastuksemme. Vieläpä oli siitä kovasta kylmästä hyvääkin: se pakoitti ase-lepoon keskenään sotivaiset armeijat, sillä eivät venäläiset, emmekä me voineet asettaa etu-vartioita ilman, ett'eivät ne paleltuneet kuoliaiksi. Huolimatta kaikesta varovaisuudesta ja puiden paljoudesta paleltui kuitenkin meistä noin kaksi tuhatta miestä kuoliaiksi, ja ilman Mazeppaa, joka osoitti itsensä tässä meidän hädässämme rehelliseksi ja uskolliseksi ystäväksi, olisi monta tuhatta nääntynyt nälkäänkin. Mutta vanha kasakka-päällikkö hankkei meille kaikella mahdollisuudella ruoka-varoja, ja niin kului talvi, kunnes Helmikuussa aljettiin taas pitää pienempiä kahakoita.

Kaarle oli päättänyt valloittaa Moskovan, eikä hänen jäykkää luontoansa voinut taivuttaa mikään; ei vaikka hänen armeijansa oli kevään tullen supistunut jo 16,000 mieheen. Mutta ennen kuin me taisimme tulla Moskovaan, niin piti meidän valloittaa ensin Pultava, jonka Pietari oli erittäin linnoittanut ja varustanut suurilla ruoka-varoilla. Sen lisäksi koki Tsaari viekoitella Mazeppaa pois puoleltamme, lupasi hänelle armoa ja virkaansa jälleen-asettamista, jos hän vain luopuisi Kaarlestä. Mutta Mazeppa hylkäsi tarjoukset ja pysyi uskollisena. Nyt marsittiin eteen-päin. Tiemme kävi Zaporogin kasakkain maan kautta. Kaarle toivoi heitä liittolaisiksi ja Tsaari samoin. Tsaari antoikin heille 60,000 kulta-rahaa, houkutellaksensa heitä puolelensa. Kasakat ottivat rahat, mutta lupasivatpa liittoa Kaarlillekin. Siitä oli meidän kiittäminen vanhaa Mazeppaa, joka tunsu erittäin hyvin tämän kansan luonnon. Suurta hyötyä eivät he tosin meille tehneet, mutta se oli jo jotakin, ett'eivät tehneet meille mitään pahaakaan. Kaksi tuhatta miestä heiltä yhtyi meihin, Sen lisäksi sai Kaarle rahoilla kaksi tuhatta valakkilaista Tatar-kaanilta, ja tällä sekavalla armeijalla kävimme me Pultavan kimppuun, ahnaina kuin nälkäiset sudet, päästäksemme käsiksi sen hyvin varustettuihin makasiineihin, joita ei mikään armeija maailmassa olisi paremmin tarvinnut, kuin meidän.

Kaarle ryhtyi kohta Pultavan piiritykseen, mutta se ei käynyt niin pian päinsä, kuin me kaikki olimme toivoneet. Kaupunki oli jota-kuinkin hyvin ja säännöllisesti linnoitettu ja sisälsi kahdeksan tuhannen suuruisen varustus-väen. Rynnäkköön puuttui meiltä miehiä ja pommittamiseen kanuunia. Meillä oli kaikkiansa kolme kymmentä kanuunaa ja mörssaria eikä ollenkaan kuulia. Meidän täytyi ensin odottaa siksi, että linnasta ammuttiin meille joitakuuta kuulia. Niitä kokoiltiin suurella vaivalla ja lähetettiin piiritetyille takaisin meidän omilla kanuunoillamme. Ei mikään auttanut; meidän rauta-kallo kuninkaamme täytyi tehdä nyt jotain, jota hän ei koskaan kärsinyt, nimittäin odottaa, Se ei ollut hänelle ollenkaan mieleen, mutta, kuten sanottu, ei mikään auttanut — päällään ei hän voinut murtaa linnan

muuria, ja jos hän tahtoi valloittaa Pultavaa, niin piti hänen koettaa valloittaa linna nälkä-palkalla; ja se kävi pitkään, sillä venäläisillä oli suuret makasiinit.

Ylipäänsä ei meille tahtonut mikään onnistua. Kesäkuussa lähestyivät venäläisten apu-joukot, ja kuningas lähetti heitä vastaan kenraali Stadelberg'in sillä vakavalla käskyllä, että hänen piti lyömän venäläiset ehdolla millä hyvänsä. Mutta toisin se kuitenkin kävi: Stadelberg lyötiin itse.

Sanan-lasku sanoo, ett'ei onnettomuus tule yksin, ja niin kävi meillekin. Kaarlella oli tähän saakka ollut sellainen onni kaikissa kahakoissa ja tappeluissa, että hän jo itsekin alkoi luulla olevansa lumotun kuulia ja lyömisä vastaan. Pultavassa hänen piti pääsemän siitä luulosta ja vielä monesta muusta. Sillä koska vahingot kerran alkoivat, niin tulivat ne ilman loppua ja määrää.

Eräässä kahakassa sai Kaarle kuulan vasempaan jalkaansa. Ei voitu huomata mitään hänessä, hän istui useampia tunteja vielä hevoisen seljässä ja johti tappelua. Eräs palvelija havaitsi viimein koko hänen saappaansa olevan veressä ja toi lääkärin. Silloin oli haava jo ärtynyt ja tuska oli niin ankara, että kuninkaan täytyi astua alas hevoisen seljästä. Haavoitettu jalka tutkittiin ja julistettiin, että ainoa pelastus olisi jalan poikki-sahaamisessa. Kuningas ei myöntynyt siihen ensinkään, vaan riiteli lääkärin kanssa siksi, että minulle johtui mieleeni ajatus, että ehkä meidän rykmentin-haavurilla Reuman'illa olisi toinen ajatus asiasta. Nopeasti noudin minä hänen, ja suureksi onneksi. Reuman sanoi toivovansa jalan paranevan ilman sen poikki-sahaamista, jos siihen leikattaisiin joita-kuita syviä leikkauksia, haavoja. Se tuuma antoi vettä Kaarlen myllylle. Hän tarttui molemmin käsin sääreensä, puri hampaansa yhteen ja sanoi: "No leikatkaa nyt sitten, elkäätkä peljätkö!"

"Niin tehtiin ja hän katseli rauhallisesti leikkaamista, ilman mitään tuskan merkkiä kasvoillansa. Tätä tehdessä tuotiin hänelle sana, että Tsaari oli tulossa koko armeijansa kanssa. Vielä senkin kuultuaan osoitti hän tavallisen maltillisuutensa. 'Hyvä on,' sanoi hän, 'sentähden pitää kaikki valmistettavaan huomista tappelua varten.' Siinä oli kaikki, mitä hän vastasi tälle uutiselle."

Tässä tuli äkkinäinen keskeytys vanhan vältvääpelin kertomukselle. Hän hyppäsi ylös istuimeltansa, aukaisi vahti-huoneen pienen akkunan ja pisti päänsä ulos huolimatta sateesta, joka hänen harmaita haiveniansa kasteli ja tuulesta, joka niitä repeli.

"Mitä siellä nyt on?" huusi Uolevi Sparre ja kiirehti yhdessä Elfdal'in ja Rönne'n kanssa akkunan luokse.

"Ettekö kuulleet? Laukaus, ja nyt taas toinen!" vastasi vanhus, ja samassa kuului ilmassa pieni, keskeytetty ja kumea paukaus.

"Kyllä, Herra Jumala!" huusi Elfdal. "Ja tuolla näen minä taas väläyksen, — kohta kuuluu kolmas laukaus."

"Siellä on laiva vaarassa, ajautumassa Dal'in kallioille!" sanoi vältvääpeli. "Mutta ehkä se vielä voipi pelastua, jos vain viipymättä lähetetään luotsi Marstrand'ista, sillä se on vielä kaukana karista. Uolevi, joudu pian isäsi, överstin luokse. Hän laittaa kyllä kohta luotsi-veneeseen vesille; ja jos ilma vähän pitää väliä, niin pian pääsee vene perille. Mutta juosta sinun pitää, ikäänkuin olisi sulla siivet koivissa."

Uolevi kaappasi kohta sota-lakkinsa ja Elfdal ja Rönne tekivät samoin, joutumatta ottamaan edes päällyys-vaatteitansa.

"Elfdal saa mennä mukana," sanoi vältvääpeli kiireesti ja käskäväisesti, "mutta Rönne jääpi tänne! Minä ehkä tarvitsen häntä, ja kahdessa sanan-saattajassa Marstrand'iin on kyllä."

Nöyrästi palasi nuorukainen vahti-huoneeseen takaisin, ja toiset menivät kuin tuulen-vihuri kaupunkiin. "Kyllä he joutuvat parahiksi" sanoi vanha vältvääpeli. "Jos översti on nyt vain pitänyt huolta luotsi-veneistä, niin emme tarvitse peljätä vaarassa olevan laivan hukkuvan. Kaiken-mokomin emme mekään tahdo laimin-lyödä mitään, joka voipi olla heidän pelastukseksensa. Ripeästi, ystäväni, auttamaan minua valkeata kohentamaan!"

He menivät tornin-lyhtyyn ja laittoivat hiilet täyteen liekkiin, Sillä ajalla kun he innokkaasti toimivat tässä, näytti ilma olevan juuri paranemaan päin. Sade lakkasi, pilvet hajaantuivat ja kokoontuivat pienempiin ryhmiin; tähdet pilkistelivät esiin siellä, täällä pilvien välistä, ja jopa viimein kuukin loi kirkkaan, lempeän valonsa raivoisalle, rauhattomalle merelle. Muutamaksi minuutiksi kirkastui ilma niin, että taidettiin jotenkin selvästi erottaa suuri laiva, joka oli kääriintynyt purjeensa kokoon ja taisteli vihaisia laineita vastaan.

"Tuolla se on!" huudahti vanha vältvääpeli ja osoitti kädellään merelle. "Etkö sinäkin sitä näe? Taivas! Se taistelee jalosti, ja jos se voi kestää vielä vain kymmenen minuuttia, sillä että luotsi-vene kerkeäipi perille, niin — — —"

"Hohoi vältväapeli! Kas, tuolla pistäytyy jo vene esiin kallioiden takana!" keskeytti nuorukainen häntä. "Ja tuolla tulee toinen! He ovat vetäneet purjeet ylös ja kiitävät kuin kalalokit eteenpäin."

"Missä, missä?" kysyi vältväapeli innokkaasti. "Kuka sellaisia pähkinän-kuoria voi nähdä niin heikossa kuun-valossa! Nuoret silmät voivat sen tehdä. — Kas, niin: tuolla ne ovatkin! Minä näin niiden kiitävän juuri valoisan paikan yli, minkä kuu tekee merellä pilvien välistä. Onneksi! Nyt ei ole mitään vaaraa enään, luulen ma. Heillä on valo-torni ja kuu, ja olisihan se koko huono luotsi, joka ei sellaisten auttajain avulla voisi välttää kallioita ja osata satamaan. Mutta nyt en minä näe venettä enään. Mihinkä se joutui, Rönne?"

"On juuri laivan kupeella," vastasi Rönne, joka ei sekuntiakaan ollut laskenut venettä silmistänsä. "Vielä minuutti ja he ovat pääsneet laivalle!"

"Sittepä saamme kohta nähdä, miten luotsit johtavat laivaa," sanoi vältväapeli ja tähysti laineilla lelluvaa laivaa. Pahaksi onneksi kätki juuri samassa musta pilvi kuun ja peitti näkö-alan merellä. Mutta kovasti riehuva tuuli karkoitti pilven pian pois, ja jonkun minuutin perästä oli näkö-ala taas vapaa. Vanha vältväapeli huudahti sydämellisellä riemulla.

"Kas tuolla! Se on tapahtunut!" sanoi hän. "He ovat jo kallion-kielen ohitse ja ovat vähemmässä, kuin neljäs-osa tunnissa turvallisesti ankkurissa. Se oli, Jumal'auta apu hädässä! Ell'ei översti Sparre olisi lähettänyt teitä tänne tyköni, niin olisimme luultavasti saaneet valittaa parin sadan ihmishengen hukkumista; sillä tuolla alhaalla voidaan kuulla kyllä laukaus, vaan ei nähdä väläystä, eikä niin-muodoin tietää, missä hädässä oleva laiva oikeastaan on. Niin, hän on kelpo mies, översti! Joku muu mies ei olisi ehkä pitänyt huolta, pitää veneitä varulla, ja niin olisi apu tullut myöhään. Pojat taisivat juosta aikalailla! Minä luulen, että he tarvitsivat tuskin viittä minuuttia, tullaksensa kaupunkiin. No, niin! He ovat oikeoita ruotsalaisia, rohkeoita ja aina auttamaan valmiita. Heistä täytyy pitää, heistä kelpo-pojista! — Mutta katsoppas tuonne, Rönne! Laiva kääntyy, — heittää ankkurin mereen, — laiva seisoo hiljaa, — he ovat pelastetut, ja kohta tullevat nuoret toverimme takaisin."

Todellakin seiso laiva, joka muutamia minuuttia sitten oli vaarassa ajautua tuolle paha-maineiselle Dal'in kalliolle; niin laiva seiso nyt rauhallisesti ankkurissa, ja vältväapeli palasi siis nuoren toverinsa kanssa jälleen vahti-honeesen. Ensin tarkasti hän terävästi vielä merta, nähdäksensä, vieläkö sillä kerralla oli joku muu laiva vaarassa myrskyssä.

"Minä luulen," sanoi hän vällän tyytyväisenä, "ett'emme enään tänä-pänä tarvitse peljätä mitään vaaraa. Myrsky-ilma näyttää purkaneen raivonsa loppuun, ja paitsi sitä kirkastuu jo taivaskin vähitellen niin, että puolen tunnin matkalle voi jo eroittaa rannat. Ja niin muodoin en minä tarvitse sinua enään, Rönne. Jos tahdot mennä tovereitasi vastaan, niin ei mikään sitä estä. Yö kuluupi jo kyllä rauhallisesti; siitä olen varma. Siis mene Herran rauhaan, jos olet uupunut."

"En vähääkään, vältväapeli," sanoi nuorukainen. "Vaikka en olisi määrättykään tänne, niin tahtoisin sittenkin jäädä tänne; sillä ei auta mikään, vältväapeli, vaan teidän täytyy lopettaa kertomuksenne Kaarle-kuninkaasta. Eikä kellokaan ole muuta kuin 10:n. Yö on vielä pitkä."

"Ahah, vai kertomus sinua täällä pitääkin," sanoi vanha vältväapeli naureskellen. "No, sinä saat sen kuulla ja toverisi myöskin, jos he tulevat enään tänne. Mutta minä luulen, että he ovat olleet niin varovaisia, että ovat jääneet Marstrand'iin."

"Ei maarkaan, niin tyhmiä eivät he olleet!" huusi Uolevin iloinen ääni samassa, ja kohta astui hän sisään Elfdal'in ja erään vieraan kanssa. "Täällä me olemme taas, vanha ystävä! Vähän tosin märkiä, mutta iloisia ja reippaita olemme yhä vain, ja vähäinen märkyys kyllä pian kuivuu. Isäni käski minun sanomaan teille terveisiä ja kiitoksia. Te olette hyvin pitäneet varanne, sanoi hän, ja lähettänyt minut ja Elfdal'in parhaalla ajalla. Jos se olisi tapahtunut joita-kuita minuuttia myöhemmin, niin olisi laiva ollut hukassa. Isäni aikoo pitää huolta siitä, että valppautenne esitetään hallitukselle oikeassa arvossansa. Totisesti, vältväapeli, oli laiva joutumaisillaan Dal'in kalliolle. Luotsit tulivat juuri parahiksi, kuin vallesmanni viina-pannulle."

"Olemme sen kyllä nähneet täältä ylhäältä," vastasi vanhus. "Se on paha paikka, ell'ei vain tarkoin tunne kulku-väylää. Mutta mikä laiva se oikeastaan oli, Uolevi? Suurelta ja komealta rakennukselta se vain näytti."

"Kyllä, kyllä" vastasi Uolevi; "paras ruotsalaisista rekatti-laivoista, kuin on koskaan laineita vakoillut: 'Torstenson' kuudella-kymmenellä kanuunalla. Tässä on samasta laivasta matkustaja, joka haluaapi myöskin saada kuulla teidän vanhoja kertomuksianne. Elkkä siitä pahastuko, vältväapeli! Kun tämä herra kuuli, että me tahdoimme palata valo-torniin, niin pyysi hän saada tulla mukana, ja niin olemme me siis nyt tässä."

Vältväapeli heitti lyhyen katseen vieraasen, mutta tämä lyhyt katse oli kylliksi hänelle, tuntea

vieraassa arvokkaan ja suuren miehen. Vieras näytti erittäin nuorelta, ja hänen kasvoissansa kuvastuivat lempeys ja ystävyys. Vanha vältväapeli tervehti häntä sen tähden ystävällisellä kohteliaisuudella ja pyysi häntä istumaan pieneen vahti-huoneeseen.

"Pitäkää hyvänänne se, mitä voin tarjota teille, armollinen herra," sanoi hän. "Paljon ei se tosin ole: vain lämmin huone ja vähän kertomuksia vanhoista ajoista."

"Sitä juuri etsinkin," vastasi vieras. "Näiltä nuorilta ystäviltämme kuulin, että olette ollut sankari-kuninkaamme ase-toveri, ja nyt koska en olisi voinut nukkua tänä yönä, niin pyysin heitä ottamaan minua kanssansa. Olen oikein iloinen, jos jatkatte vain kertomustanne, huolimatta minua ujustella. Minä myöskin olen nähnyt kuninkaan vähää ennen tuota onnetonta laukausta Fredrikshall'in luona."

"Tekö, herra?" sanoi vanha vältväapeli ihmetellen. "Mutta hyvin nuori te mahdoitte silloin olla."

"Kyllä! Minä seurasin isääni, joka oli upsierina kuninkaan palveluksessa, ja tahtoi opettaa minua jo nuorena sota-menoihin."

"Sitten minä ymmärrän," sanoi vältväapeli. "Olemmepa niin-muodoin puolittain sota-toverit, sillä minä olin myöskin Fredrikshall'in luona ja näillä minun käsi-varsillani autoin minä kantamaan kuningasta jälleen telttiinsä. Vielä kerran: terve-tullut!"

Hän ojensi kätensä vieraalle, joka puristi sitä innolla. Sen jälkeen vaatei Uolevi vältväapeliä jatkamaan kertomustansa.

"Sitten. sitten," vastasi vanhus; "jahka ensin juomme kupillisen teetä, joka ei suinkaan liene vastahakoista vieraalle, eikä teillekään; sillä te olette läpi-märkiä sateesta ja meri-vedestä. Pian, Uolevi, nyt auttamaan minua!"

Vanhuksen esitys otettiin äänettömyydellä vastaan ja pian höyrysi tee pöydällä, ja näytti maistuvan huoneessa olijoille erittäin hyvältä. Sillä aikaa kun he joivat lämmintä, elähdyttävää juomaa, kertoi vältväapeli lyhykäisyydessä sen, mitä hän oli kertonut jo nuorukaisille, ja alkoi sitten, pantuansa tee-kapineet pois, uudelleen punomaan keskeytyneen kertomuksensa säikeitä menneistä ajoista.

"Me olimme siis Pultavan edustalla," alkoi hän. Samalla kuin Kaarle antoi leikata ja sitoa haavoitettua jalkaansa, teki hän ohjelman seuraavan päivän tappelulle. Vielä samana iltana antoi hän tarpeelliset käskyt ja pani sen jälkeen rauhallisesti levolle, juuri kuin ei mitään erinomaisempaa huolta olisi ollut. Mutta päivän valjetessa oli hän taas vilpas ja pani meidät marssimaan. Rohkeutta ei meiltä tosin puuttunut, mutta voiton toivo ja varmuus olivat pois, sillä voimat olivat peräti eri suuret. Tsaari seisoi vastassamme 65,000 suuruisen mies-lauman ja 132 kanuunan kanssa. Meillä oli, paitsi vähäistä mieslukuamme, neljä rauta-kanuunaa; ja sitten piti Kaarlen, välttääksensä päästävästä venäläisiä takaa-päin käymästä kimppuun, jättää vahva vartio-väki Pultavan linnan edustalle ja 4,000 miestä kuormain vartioimiseen.

Emme olleet oikein hyvillämme. Niin lavealle, kuin silmä kantoi, vilisi keto venäläisistä. Kuitenkin valmistausimme me joko voittamaan tahi kuolemaan. Meidän kenraalimme ratsastivat pitkin rivejämme, kiihoittaen miehiä rohkeuteen, muistuttaen Narvasta, jossa me kahdeksan tuhatta ruotsalaista olimme voittaneet kahdeksankymmentä tuhatta venäläistä. Kaarle itse, pistuoli kädessä, antoi kantaa itseään käsi-paareilla, sillä haavoitetulla jalallansa ei hän voinut ratsastaa, ja hän tahtoi kuitenkin itse johtaa taisteloa. Nyt ajettiin. Meidän ratsuväkemme teki kenraali Schlippenback'in johdolla alun ja syöksyi sellaisella väkivallalla venäläisten ratsu-miesten päälle, että ne hajosivat, kuin akanat ilmaan. Me huusimme jo "voitto" ja luulimme tappelun voittaneemme, ja se olisi niin, Jumal'auta, ollutkin, ell'ei kenraali Creutz olisi tehnyt "pukkia." Hänen piti ahdistaman pakolaisia sivusta-päin viidellä tuhannella ratsumiehellä, mutta hän meni väärään, eikä arvannut oikeata aikaa. Sillä ajalla kokosi Tsaari hajoitettun ratsu-joukkonsa ja rupesi vuorostaan ahdistamaan ruotsalaisia. Ruotsalaiset eivät voineetkaan pitää paikkaansa, vaan väistyivät, jossa tilassa Schlippenback itse joutui vangiksi. Sen jälkeen täytyi meidän jalka-väkemme marssia venäläisten tuli-kitoja vastaan. Mutta meitä otettiin vastaan rae-hauleilla, jotka lakaisivat kokonaisia rivejä maahan meiltä, ja saattoivat meidät ajattelemaan, että olimme matkalla helvettiin. Meidän täytyi peräytyä. Toinen onnettomuus seurasi toista. Menschikov tunkeutui vahvalla joukolla meidän ja linnan välille ja eroitti meidät linnaa piirittävästä armeijastamme ja kuormastostamme. Kaikki joutui venäläisten käsiin. Kuningas teki paraimman kykynsä mukaan ja oli jokajalla saapuvilla, missä vaara oli isoin; mutta ei hän voinut tehdä itseänsä kahden- eikä neljän-kertaiseksi. Hänen kantajansa ammuttiin, ja kohta mursivat kuulat koko parit, mutta hän ei ollut siitä tietävinänsäkään, vaan istui toiseen samanlaiseen ja kiirehti taas tappelun hyörinään. Mutta ei mikään rohkeus voinut kestää yli-voimaa vastaan: koko ruotsalainen armeija otti pakonsa ja hajaantui. Kuningas ei tahtonut paeta, mutta me istutimme hänen väkisellä hevoisen selkään, kokosimme ympärillemme noin viisi sataa ratsu-miestä ja laskimme täyttä laukkaa useain venäläisten rykmenttien läpitse ja pakenimme niin. Vieläpä pa'ossa tapahtui kuninkaalle

onnettomuus. Häneltä ammuttiin hevoinen. Hänelle annettiin toinen hevoinen ja vietiin mukana eteenpäin. Viimein tapasimme me kreivi Meyerfeldt'in vaunut, ja koska kuninkaan haavoitettu jalka oli kovissa kivuissa, niin istutimme me hänen niihin ja veimme hänen pois taistelusta.

"Menkäämme turkkilaisten tykö!" sanoi hän. "Tappelun olemme kadottaneet!"

Ja kadotettu se olikin, ja koko ruotsalainen armeija. Se oli onneton päivä! Kenraali Lewenhaupt oli koonnut pakenevan armeijamme hajoitettut jäännökset, mutta täytyi antautua väkensä ruhtinas Menschikov'ille vangiksi. Koko ruotsalaisesta sota-voimasta ei jäänyt mitään jäljille sinä onnettomana päivänä, joka oli 28. kesäkuuta vuonna 1709.

Nyt siirrymme niin pian, kuin suinkin mahdollista tämän surkean seikan sivuitse, sillä ajatus ei viihdy mielellään sellaisissa surullisissa tapauksissa. Mitä minuun itseeni tulee, niin sain minäkin silloin aika kolahduksen taka-raivooni, mutta ei se kuitenkaan estänyt minua seuraamasta kuningasta, joka nyt, paitsi sisällistä tuskaa, jota hän tunsu, tietäen itsensä voitetuksi, kärkei kovaa haava-kuumetta myöskin, ja tarvitsi todellakin mitä suurinta huolen-pittoa ja hoitoa. Ah, se oli onneton pako! Polttavimmassa kesähelteessä täytyi meidän paeta autioiden hiekka-korpien kautta, jossa meiltä puuttui ruoka-varat, jopa usein vesikin. Vasta viiden vaikean päivän perästä saavuimme me Bug-virran rannalle, ja aina yhä hääreivät venäläiset hännässämme. Turkin rajalla odotti meitä uusi hätä. Turkkilaiset eivät tahtoneet viedä niin paljon ihmisiä yli virran ilman Dezakov'in paschan lupaa, ja tämä taas vakuutti, että hänen täytyi kysyä ensin hallitus-neuvokselta Bender'issä lupaa. Paljon kului aikaa tämän pitkän edes-takaisin kulkevan virallisen neuvottelemisen kautta. Venäläiset karkasivat kimppuumme, ottivat vieläkin osan pienestä joukostamme vangiksi ja hätyyttivät meitä niin ankarasti, että me vain suurella tuskalla taisimme pelastaa itsemme turkkilaiselle alueelle.

Niin olimme me nyt turkkilaisessa turvassa! Niin pitkälle oli nyt menty meidän suuren ja peljättävän kuninkaamme kanssa! Hän, ennen voittaja kaikissa tappeluissa; hän, joka oli viralta eroittanut Puolan kuninkaan ja aikonut samoin tehdä Venäjän Tsaarillekin; hän, joka oli laatinut lakia Romalaiselle keisarille ja saattanut kaikki Euroopan hallitsijat vapisemaan edessänsä, — hän etsei nyt armo-leipää pakanoilta!

En tiedä, tokko kuningas katui sitä jäykkää itse-pintaisuuttaan, joka hänet oli saattanut tähän kurjaan tilaan; puhuvan en hänen siitä kuitenkaan koskaan kuullut; en valitusta, enkä katumista kuullut koskaan hänen huuliltansa. Miestensä saapuvilla osoitti hän itsensä yhtä rauhalliseksi ja huolimattomaksi, kuin seisoi hän vieläkin voittamattomana urhoollisen armeijansa etu-kynnessä. Mutta kuitenkin luulen minä hänen sentään murhehtineen sitä, että hän ei ollut seurannut hyviä neuvoja. Monta kertaa, kun hän luuli olevansa yksinänsä, vaipui hän syviin mietteisiin, ja silloin istui hän otsa rypistyksissä, huulet yhteen nipistettyinä ja katse synkeänä; josta tilasta hän heräsi ikään-kuin häjystä unesta, koska häntä satuttiin häiritsemään. Sellaisina hetkinä mahtoi hän miettiä, miten kokonansa toisin hänen asiansa nyt olisivat, jos hän sen siaan, että hän seurasi omaa itse-pintaisuuttansa ja korkeita aikeitansa, olisi suostunut Tsaarin rauhan-ehtoihin ja tyytynyt siihen kunniaan, joka ennen Pultavan tappelua loisti hänen otsallansa, ja joka ei tosiaankaan tarvinnut suurempaa loistoa. Mutta, kuten sanottu, sellaisia ajatuksia ei hän ilmoittanut, vaan osoitti aina rauhallisen ulko-nä'ön, juuri kuin ei mikään onnettomuus olisi voinut liikuttaa hänen teräksistä sydäntänsä.

Muutoin täytyy minun tunnustaa, että turkkilaiset ottivat meitä vastaan niin oivallisesti, että tuskin mikään muu kansa olisi sitä tehnyt meille siinä tilassa, jossa me olimme. Kohta kun hallitus-neuvos Bender'issä sai kuulla Kaarlen tulosta, niin lähetti hän kuningasta tervehtimään ja toivottamaan onnea hänen tulollensa, vakuuttain, että kaikki, mitä hän tarvitseisi, olisi hänen palvelukseksensa. Meidän marssiessamme Bender'iin ei Kaarlea otettu vastaan, kuin voitettua, vaan niinkuin voittajaa kuningasta; koko turkkilainen linna-väki marssei kunnia-vartijoina, kanuunoilla ammuttiin ja kuninkaalle annettiin paras asunto koko kaupungissa. Hän kielsi kuitenkin sitä ottaa vastaan, ja kiitteli kaikesta siitä hyvästä, jota hänelle osoitettiin. Sen siaan pyysi hän, että pystytettäisiin linnan viereen hänelle ja hänen seuraajillensa teltoja. Tämänkin toivon täyttivät turkkilaiset, vaikka Kaarlen seura oli jo aikaa myöten kasvanut 1800 henkeen; ja niin majailimme me vapaassa ilmassa teltoissa ja olimme kuin tatarilaiset. Puutetta ei meillä ollut mistään, sillä paitsi monellaisia ruoka-varoja, lähetti sultaani, turkkilaisten keisari, meille joka päivä 500 riksiä rahaakin. Olisimme siis voineet elää kaikellisessä ilossa ja ylöllisyydessä, ell'emme vain olisi kaivanneet kotoamme ja ymmärtäneet itseämme pakolaisiksi ja puolittain vangeiksi.

Mitä me muut tästä ajattelimme, niin kuningas ei siitä näyttänyt vähääkään huolivan. Hänellä oli jo uusia tärkeitä ajatuksia aivoissansa, eikä ollut hän millään muodolla jättänyt vehkeitänsä Venäjätä vastaan. Hän anoi turkkilaista armeijaa sultaanilta, sillä uudestaan käydäksensä Tsaarin kimppuun. Siinä tarkoituksessa lähetti hän kreivi Poniatovskin Konstantinopel'iin käskyllä, koettaa kaikki mitä suinkin olisi mahdollista ja panna "kaikki koukut liikkeelle," saattaaksensa turkkilaisia sotaan Venäjätä

vastaan. Kreivi Poniatovski oli viekas mies ja kuninkaalle erittäin uskollinen. Kavalan juutalais-vaimon kautta pääsi hän sultanin äidin ystävyYTEEN ja antoi saman juutalais-naisen kertoa sellaisia ihmeitä Kaarlen urhoudesta ja verrattomasta miehuudesta, että sultanin äiti pian peräti suostui kuninkaan tuumiin. Hän ahdisti poikaansa, sultania, suostumaan ruotsalaisten ehdoituksiin ja jopa sanoi innossansa: "koska kuitenkin sinä autat leijonatani Kaarlea kurittamaan Venäjän sutta?"

Kaikki tämä oli hyvä, mutta viikkoja ja kuukausia kului, emmekä tulleet paikastamme mihinkään. Kaarle olisi hyvin voinut palata koti-maahansa ranskalaisella laivalla, jonka Ranskan lähettiläs tarjosi hänelle, ja se olisikin ollut järjellisintä, mutta hän oli nyt kerran päättänyt rauta-kallossansa, turkkilaisen armeijan avulla syöstä Tsaarin alas valta-istuimeltansa. Paitsi sitä mahtoi häntä ehkä hävettää, palata kotihinsa pakolaisena. Lyhykäisesti: hän jäi sinne, missä hän oli, ja järjesti taloutensa täydelliseen kuntoon. Meidän leirimme muodostui vähitellen pienoiseksi kaupungiksi, sillä upsierit ja sotamiehet alkoivat vähitellen rakentaa huoneita sekä oman mukavuutensa, että hauskuutensa tähden, koska ei meillä ollut juuri paljon muutakaan tekemistä.

Kuitenkaan ei tätä rauhallisuutta kestänyt enemmän aikaa, kuin minkä kuningas tarvitsi hänen haavoitetun jalkansa säästämiseksi. Kohta kun hän taisi istua hevoisen seljässä, alkoi meidän rauhaton sotilas-elämämme. Ennen auringon nousua oli hän valmis, ratsasti kolme, neljä hevoista päivässä uuvuksiin ja äkseerautti meitä niin, että hiki hatusta tippui. Sitä tehdessään oli hän aina hyvällä päällä, sillä häneltä ei puuttunut mitään, ja aina ajatteli hän vain suuria tuumiansa ja aikeitansa. Eikä puuttunut häneltä rahojakaan, vaikka olisi elänyt komeammastikin, kuin hän teki. Turkin hallitus antoi rahoja suurin määrin. Ranskan lähettiläs ja Konstantinopel'in kauppiaat antoivat velaksi, mitä vain tahdottiin. Mutta suuret summat, joita kuningas sai, katosivat kuitenkin, kuin tina tuhkaan hänen käsistensä. Tosin, jos hän tahtoi kiihoittaa turkkilaisia venäläisiä vastaan, ei hänen auttanutkaan nipisteleminen penniä; turkkilaisia paschoja ja erittäinkin sultaanin suuri-visiiriä lahjoissa tarvittiin kyllä rahoja, jos heidän piti auttaman häntä hänen aikeissansa. Täysin kourin jakeli hän siis heille rahoja, niin että tuskin rahat olivat hänelle tulleet, niin olivat ne jo pois. Parooni Grothusen oli hänen rahan-vartijansa, ja tämä mies ajatteli ja teki raha-asioissa aivan kuin herransakin. Eräänä päivänä esitti parooni kuninkaalle 60,000 rixsin rätingin näillä sanoilla vain: "18,000 jaetut ruotsalaisten ja janitscharien — turkkilaisten henkivartijain — kesken; loppu käytetty muihin tarpeisiin." — "No, se on minun mieleeni!" sanoi Kaarle. "Aina kun Müller tekee jonkun rätingin, niin täytyy minun lukea kokonaisia pitkiä sivuja parin tuhannen rixsin tähden. Grothusen'in lasku-tapa miellyttää minua."

"Mutta, Teidän Majesteettinne!" sanoin minä, sillä minä kuulin nämät hänen sanansa, koska satuin olemaan juuri kuninkaan teltissä, ja minua suututti, että niin kevytmielisesti meneteltiin rahojen kanssa. "Jumalan tähden, Teidän Majesteettinne, jos te annatte parooni Grothusen jatkaa sillä tavalla, niin joudumme me kaikki pian kerjäläis-sauvaan."

"Et sinä sitä ymmärrä, Roos," vastasi kuningas ja nauroi. "Minä annan rahani vain niille, jotka ymmärtämät rahoja käyttää."

"Niin, Teidän Majesteettinne, kaikki mitä viskataan akkunasta ulos, on myöskin käytettyä," sanoin minä. "Säilyhän siinä vaiva, katsella mihinkä se joutuu, kun se viskataan niin akkunasta."

Kuningas nauroi taaskin ja sanoi lyhykäisesti, vielä hyvällä päällä: "mene matkoihisi! Elä huoli asioista, jotka eivät sinulle kuulu!"

"Mitenkä niin, Teidän Majesteettinne?" kysyin minä. "Kun ei teillä ole enään ollenkaan rahoja taskuissanne, niin kuuluu se meille kaikille ja minulle myöskin!"

"Niin pitkälle ei se mene, Roos," vastasi hän totisempana. "Ja onhan rahat vain jonkun tarkoituksen välikappaleena, ja jos joku tarkoitus tahdotaan saavuttaa, niin ei silloin käy säästeleminen välikappaleetta. Ymmärrätkös nyt? Ja nyt eteenpäin vain, mars!"

Siihen loppui meidän keskustelumme ja rahan-tuhlaus kävi kuten ennenkin. Ja monesti kävi niinkin, ett'ei Kaarlella ollut rahan kuvaakaan, vaikka olisi kuinka käännellyt lakkareitansa.

Kuitenkaan emme yleisesti huonosti eläneet leirissämme, eikä meiltä puuttunut vieraitakaan. Uteliaisuus kokosi tuhansittain vieraita Konstantinopel'ista luoksemme, katselemaan kuningasta ja eloamme. Kuningasta ihmettelivät he kuin jotain kummitusta, ja kun ei hän tapansa mukaan juonut viiniä, vaan piti joka päivä kaksi kertaa julkisen Jumalan-palveluksen, niin huudahtivat he: "Allah il allah, hän on täysi muhamettilainen!"

Me toivoimme kuitenkin, että turkkilaiset tarttuisivat käyrä-kalpoihiinsa ja lähtisivät venäläisiä vastaan; mutta he eivät olleet siitä tietävinänsäkään. Kreivi Poniatovski oli tosin kerran ajanut asian niin pitkälle, että suuri-visiiri antoi hänelle tuhannen tukaattia ja sanoi: "toisen käteni ojennan minä teidän kuninkaallenne ja toisella tartun minä miekkaani, ja sillä tavalla johdatan minä häntä 200,000

turkkilaisen etu-päässä Moskovaan." — Mutta paljaisiin sanoihin se jäi. Onnettomuus oli siinä, että suuri-visiiri otti niin mielellään lahjoja. Tsaari Pietari lahjoitti lähettiläänsä Tolstoy'n kautta haulle suuren summan rahaa, ja siitä hetkestä saakka ei ollut enään ajattelemistakaan matkata Moskovata vastaan. Nyt oli Venäjän lähettiläs herrana ja jopa vaatei jättämään itselleen Mazeppaa'kin, joka myös oli paennut Turkkiin. Ja melkeimpä olisi se tainnut tapahtuakin, että vanha, kahdeksankymmenen vuotias ukko olisi jätetty hänelle; mutta kuolema pelasti vanhuksen toki oikeaan aikaan. Vieläpä lausuivat venäläiset julkisesti, että meidän kuninkaamme oli vain oikeastaan valtion-vanki, ja että turkkilaiset olivat hänen vangin- eikä kunnia-vartijoitansa. Hyvin voipi kyllä arvata, miten sellainen hävittömyys suututti kuningasta ja meitä kaikkia muitakin. Mutta mitäs me sille voimme? Tolstoy puhui totta. Kuningas olisi kyllä itse mielellänsä matkustanut Konstantinopel'iin, keskustellaksensa itse personallisesti sultaanin kanssa, mutta *ei saanut*, ei suvaittu sitä.

Meitä nöyryytettiin syvimpään pohjukkaan saakka. Ennen niin mahtavan Kaarlen piti nöyrytä siihen saakka, että hänen täytyi lähettää rukous-kirjeitä. Varmana siitä, ett'ei sultaanin tietänyt suuren-visiirinsä Chourluli Ali'n lahjomuksista, antoi Kaarle Poniatovski'n ilmoittaa sen sultaanille. Se ei suinkaan tapahtunut sillä tavalla, kuin meidän kuningastemme luona, joiden luokse taidetaan mennä vapaasti ja valittaa vaivojansa, — ei, vaan Turkissa pitää kaikki käydä suuren-visiirin välittämällä. Mutta Poniatovski keksei kuitenkin keinon. Hän kirjoitti herransa nimessä kirjeen, jossa hän katkerasti soimasi suurta-visiiriä. Kun sultaanin meni templiin, niin rohkeni eräs kreikkalainen, suuresta maksosta, tunkeutua vartijain läpitse ja jättää anomuksen, — sillä anomus se kuitenkin oli — itse sultaanille. Mutta mitä se auttoi! Tyydyttävän vastauksen verosta lähetti sultaanin kuninkaalle viisi-kolmatta oivallista arapialaista hevoista, joista yksi oli komeasti satuloittuna, ja kirjeen, joka oli tosin kohtelias, mutta niin joutava, että Kaarle repei sen kiukustuneena kappaleiksi. Mutta vieläkin enemmän: Chourluli ei ollut mitään tietävinänsä Kaarlen syytöksistä ja lähetti myös, häpeämättömästi kyllä, viisi kelpo-hevoista. Kuningas piti sultaanin hevoiset, mutta suuren-visiirin hevoset lähetti hän takaisin ja sanoi palvelijalle: "mene ja sano herrallesi, ett'en minä ota mitään lahjoja minun vihollisiltani!"

Sillä tavalla elimme me kaksi vuotta Turkissa, ja jopa alkoi näyttää siltä, kuin pitäisi meidän vanhentuman siellä, sillä Kaarle oli kerran pannut sen päähänsä, ett'ei hän lähtisi sieltä ilman turkkilaista armeijaa. Miten asiat kävisivät kotona Ruotsissa, siitä ei hän näyttänyt huolivan mitään. Me saimme kuitenkin säännöllisesti palkkamme ja elatuksemme, jota ei Kaarle ollenkaan pitänyt armolahjana, kuten se kuitenkin oli, vaan turkkilaisten velvollisuutena.

Viimein näytti pitkän odotuksen perästä toivon tähti nousevan. Sultaanin mahtoi varmistua siitä, että suuri-visiiri oli kuitenkin lurjus. Sentähden antoi hän tehdä hänen päätä lyhyemmäksi ja nimitti hänen seuraajaksensa Kiuprili'n. Tämä, hurskas, rehellinen ja lahjoista huolimaton mies, tarkoitti todella meidän parastamme ja antoi meille mitä parhaimmat neuvot. Hän lahjoitti kuninkaalle kahdeksan sataa kukkaroa kultaa ja neuvoi häntä ystävällisesti lähtemään kotihinsa tällä matka-rahalla. Kaarle otti rahat mutta pysyi entisessä päätöksessänsä: hän tahtoi saada turkkilaisen armeijan. Nyt pantiin samaan aikaan kohta Kiuprili viralta pois ja Baltatsi Mehemed tuli suuri-visiiriksi. Tämä huomasi kohta, että kuninkaalla oli sultaanin hovissa hyvin mahtavia ystäviä, ja että sultaanin oma äiti oli erittäin suosiollinen Kaarlea kohden. Tämä saattoi hänenkin osoittamaan itsensä ruotsalaisten ystävänä, ja vihdoinkin kävikin se niin pitkälle, että Kaarlen rauta-kova tahto sai Turkin todellakin julistamaan sota Venäjätä vastaan.

Hyviä syitä siihen ei puuttunut ollenkaan. Venäläiset eivät olleet pitäneet tarkasti kunniaa Turkin rajoja, vaan tehneet pieniä maahan hyökkäyksiä ja muuten rikkoneet sovintoa vastaan. Ensimmäinen Turkin tavan mukaan kreivi Tolstoy, Venäjän lähettiläs ja hänen väkensä vangeiksi, ja profetan viherjäinen lippu liehui korkean Portin (Turkin hallituksen) katon harjalla. Sultaanin antoi suurelle-visiirille kauniin kalvan. Suuri-visiiri otti sen ja lausui: "Teidän korkeutenne tietää, että minä nuoruudessani olen oppinut pitelemään vain kirvestä; käyttää kalpaa ja johdattaa armeijoja en minä oikeastaan osaa. Kuitenkin tahdon minä sen kaiken tehdä, minkä voin; mutta ell'ei sota onnistuisi, niin muista se, oi sultaanin, että en minä ole syyppää sotaan!"

Sillä tavalla koki se viekas kettu säilyttää selkä-nahkansa, jos sattuisi huonosti käymään. Meillä ruotsalaisten leirissä riemuittiin nyt äärettömästi, ja me olisimme mielellämme marssineet mukana vihollista vastaan, mutta emme saaneet; saimme olla vain sivusta katselijoina pitkän matkan takana.

Kaikki kävi hyvin. 200,000 suuruisella mies-voimalla syöksivät turkkilaiset Tsaaria vastaan, joka ei voinut heitä ottaa vastaan enemmällä kuin 50,000 miehellä. Turkkilaiset piirittivät suurella joukollansa Tsaarin ja koko hänen joukkonsa kuin hiiret satimeen. Venäläisillä ei ollut edes ruokaakaan muuta, kuin joksikuksi päiväksi: he näyttivät olevan todellakin tuomitut auttamattomaan perikatoon. Kreivi Poniatovski oli turkkilaisten leirissä ja kielsi heitä ryhtymästä mihinkään taisteluun, vaan käski tappamaan venäläiset nälkään. Samalla lähetti hän myös sanansaattajan ilmoittamaan meidän kuninkaallemme venäläisten kurjasta tilasta. Kaarle piti kohta varmana, että hän nyt pääsi ijäksi-päiväksi kuitiksi viimeinkin vihämiehestänsä.

Mutta "ihminen päättää, Jumala säätää!" Asiat kävivät vallan toisin. Tsaari Pietari oli tosin epätoivossa ja jopa peräti murheissaan: hän sulkeutui telttiinsä ja kielsi kovasti ketään laskemasta luoksensa. Ja kaikki näytti olevan hukassa, mutta Jumala esti Tsaarin peri-kadosta, ja sen teki hän erään naisen, nimittäin Tsaarin oman puolison Katarinan kautta. Kun kenraalit ja sota-neuvosto, — kun itse Tsaari ja kaikki muutkin olivat peräti neuvottelmina ja tahtoivat vain kärsivällisinä tyytyä kovaan kohtaloonsa, niin tunkeusi hän, Katarina, vastoin kaikkia kieltoja, Tsaarin telttiin ja rukoili häntä itkien, saada vielä koettaa yhtä keinoa rauhan saamiseksi. Hän oli Tsaarin nimessä kirjoittanut kirjeen suurelle-visiirille ja pyysi nyt vain Tsaaria kirjoittamaan nimensä kirjeen alle, koska kaikissa tapauksissa ei asiat voineet tulla pahemmiksi, kuin ne olivat. Itkien ja rukoillen saikin hän Tsaarin viimein kirjoittamaan nimensä alle. Sitten otti hän kaikki rahat, kalliit kivet, helmet ja koru-kapineet, mitä hän taisi tavata ja lähetti ne kaikki Tsaarin kirjeen kanssa yhdessä suuren-visiirin kenraali-ajutantille, Osman'ille, jonka hän tiesi olevan suuren-visiirin suosilaan. Pari tuntia kului; lähettilästä ei kuulunut takaisin ja tuska tuli yhä suuremmaksi. Jopa Katarina itsekin epäili. Päätettiin päivän koittaissa, koettaa tunkeutua ulos piirityksestä, ja Pietari käski polttaa kaikki tavarakuormat, ett'eivät edes ne joutuisi turkkilaisten valtaan. Vaimot venäläisten leirissä alkoivat kovasti valittaa, sillä seuraavana päivänä odotti heitä joko kuolema, tahi orjuus. Upsierit kehoittivat sotamiehiä panemaan henkensä niin kalliista, kuin suinkin mahdollista, vaikka he epäilivät pelastumisesta. Tuska ja hämmästys, Tsaarista aina alhaisimpaan mieheen saakka vallitsi leirissä, — kun yht'äkkiä vastoin kaikkein luuloa murhe muuttui iloksi. Lähettiläs tuli viimein takaisin turkkilaisten leiristä ja toi kaikkein iloksi ja riemuksi hyviä sanomia tullessansa. Katarinan kirje ja lahjat olivat tehneet ihmeitä. Suuri-visiiri antoi sen lohdullisen vastauksen, että hän tahtoi pitää kuusi tuntia välirauhaa, ja käski Tsaarin lähettämään ensimmäisen ministerinsä keskustelemaan rauhan ehdoista tykönsä.

Se mikä Tsaarista tuntui taivaan ilo-sanomalta, se luonnollisesti tuntui meidän lähettiläestämme, kreivi Poniatovski'sta, salaman iskulta, ja hän koetti sekä taivaan että maan kautta keskeyttää rauhan keskusteluja. Mutta Osman, Mehemed'in kenraali-ajutantti, vastusti häntä kaikin voimin ja hyvällä menestyksellä. Suuri-visiiri suostui sentähden hänen neuvostansa rauhaan, sillä ei sota ollutkaan hänen asiansa, kuten hän sen oli jo sanonut sultaanille. Suuri-visiiri luuli kyllin tehneensä, kun hän hankkei herrallensa takaisin kaiken sen, mitä turkkilaiset olivat kadottaneet viimeisessä sodassansa venäläisiä vastaan. Aluksi vaatei hän tosin Tsaaria antaumaan joukkonensa ilman mitään ehtoja, joka luonnollisesti olisi tapahtunutkin, — mutta vihdoin taipui hän ystävällisyyteen, koska Koranissa — turkkilaisten raamatussa — oli kirjoitettuna: "elä ahdistista vihollisen ahdistuksessa olevaa armeijaa siihen määrään, että se turvaantuisi epä-toivon miehuuteen."

Vaikka Poniatovski koki selittää asiata ja jopa uhkailikin, niin teki suuri-visiiri kuitenkin rauhan Tsaarin kanssa, ja Katarina riemuitsi toimestansa, jolla hän oli pelastanut puolionsa ja armeijansa perikadosta. Venäläiset läksivät satimestansa soitellen ja iloiten, ja vieläpä antoivat turkkilaiset heille ruoka-varojakin niin, että pari tuntia rauhan-liiton allekirjoitettua oli venäläisten leirissä ylellisyys puutteen siassa. Sillä ajalla kun nämät suhdetten vaihdokset tapahtuivat sotatantereella, oli sanansaattaja, jonka Poniatovski oli lähettänyt ilmoittamaan Kaarlelle venäläisten ahdistusta, saapunut luoksemme. Maltitonna, saadaksensa nähdä Tsaarin, jäykimmän vihollisensa nöyryytettynä ja vankina, ei Kaarle enään saanut ollenkaan rauhaa. Hän astui hevoisen selkään ja ajoi täyttä nelistä sota-kentälle. Hän kiiti niin rajusti eteen-päin, että hän sen siaan, kuin hän olisi ajanut puolen penikulman matkan väärää ja mennyt sillasta Pruth-virran yli, ajoikin suin-päin hevoisinensa virtaan ja totisella hengen vaaralla ui yli. Mutta jos hän olisi tiennyt kaikki asiat, niin ei ainakaan olisi hän niin kiirettä pitänyt. Kun hän saapui venäläisten leirille, niin tekivät venäläiset juuri parhaillansa lähtöä. Hän ratsasti heidän lävitsensä, vähintäkään heistä huolimatta. Niin tuli hän turkkilaisten leiriin, hyppäsi maahan hyrpyvän hevoisensa seljältä Poniatovskin teltin edessä ja sai nyt kuulla siitä naurettavasta rauhasta, jonka Mehemed oli tehnyt Tsaarin kanssa.

Kaarle seisoi kivettyneenä kauhusta, aivan kuin salaman satuttamana, eikä tahtonut ollenkaan uskoa sitä, mitä Poniatovski lyhykäisyydessä hänelle kertoi. Mutta viimein puhkeusi hänen vihansa: hän meni suuren-visiirin luokse ja vaatei häntä kohta repimään rikki rauhan liittoa ja ahdistamaan venäläisiä asevoimalla.

"Mies!" huusi hän. "Kuinka olet sinä voinut tehdä sellaisen rauhan?"

Kaarlen rajusti raivotessa oli suuri-visiiri pysynyt täydellisesti rauhallisena ja vastasi nyt kuivakiskoisesti: "se on *oma asiani*."

"Mutta olihan sinulla koko venäläinen armeija vallassasi," huusi kuningas.

"Koran'issa on kirjoitettu," vastasi suuri-visiiri häiritsemättömällä levollisuudella, "jätä vihollisesi rauhaan, koska hän pyytää sinulta laupeutta."

"Mutta onkos siellä kirjoitettu myöskin," sanoi kuningas yhä vihaisena, "että sinun pitää tekemän huono rauha, koska voit määrätä hänelle rauhan ehdot. Etkö olisi voinut viedä Tsaaria vankinasi

Konstantinopel'iin?"

"Kyllä," vastasi suuri-visitööri, "mutta kukas olisi sitten hänen poissa-ollessansa hallinnut valtakuntaa? Ei kelpaa se mihinkään, että hallitsijat oleksivat pois valtakunnastansa."

Tämän tapaavan ja itseensä koskevan nuolen kuultuansa nauroi Kaarle katkerasti ja viskautui eräälle sohvalle, ojensi jalkansa ja katseli suurta-visitööriä vihaisesti ja ylenkatseella. Hetken perästä nousi hän taas hevoisen selkään ja ratsasti pois toimittamattomin asioin, pettyneenä toivossansa ja katkeroitettulla sydämellä.

Kun tulimme takaisin leiriimme, niin oli se kokonansa tulvan alla. Jätimme sentähden Bender'in ja tulimme Varnitza'an.

Jos me olimme vihaisia rauhasta, niin ei suuri-visitööri Mehemed'ikään ollut oikein hatussansa, sillä hänellä oli paha omatunto ja pelko siitä, että Kaarle ilmoittaisi totuuden Konstantinopel'issa. Ja syyt hänen pelkoonsa olikin, sillä vähän ajan perästä pantiin hän pois viralta petoksensa vuoksi ja hänen ajutanttinsa Osman hirtettiin. Sodasta palattuansa koki hän kaikin tavoin saada meitä Turkista pois. Saksan keisarilta pyysi hän kuninkaalle vapaata kulkua Saksan valtakunnan lävitse; ja jopa tarjosi 8,000 turkkilaista saatto-miehiksi, jos Kaarle mieluummin matkustaisi Puolan kautta. Mutta Kaarle vastasi lyhykäisesti: "ett'ei hän ilman *sataa-tuhatta* miestä liiku paikaltakaan." Nyt sai hallitus-neuvos Bender'issä suuri-visitööriltä käskyn, laittaa kuningas vain pois, mutta Kaarle antoi vastauksen: "että hän kohta antaa hirttää ensimmäisen miehen, joka tulee jossain toimessa, joka sotii hänen kunniaansa ja majesteettiansa vastaan."

Varnitza'ssa varustamme me aivan kuin olisimme aikoneet jäädä sinne ijäksemme. Kuningas itse rakennutti itsellensä avaran, vahvan rakennuksen, ja vaikka ei hän rakastanut komeutta ja loistoa, niin antoi hän kuitenkin turkkilaisten kiusalla, varustaa sen komeimmilla huonekaluilla. Olipa ikään-kuin olisi hän aavistanut, että hän kerran tarvitseisi tätä vahvaa asuntoa. Paitsi sitä rakennutti hän erityisen kanslian ja vielä toisen isonlaisen rakennuksen lemmityllensä, parooni Grothusen'ille.

Kaikesta tästä taisi suuri-visitööri hyvin huimata, ett'ei hän suinkaan aivan pian pääsisi kuitiksi vaivaloisista vieraistansa, ja hän koki sentähden kaikilla tavoilla tehdä kuninkaan olemista vaikeaksi. Hallitus-neuvoksen Bender'issä piti uhata Kaarlea sultaan'in korkealla epä-suosiolla, joll'ei hän mitä pikemmin matkaisi Turkista pois. Hallitus-neuvos oli tosin lempeä ja hyvän-luontoinen mies, mutta täytyi kuitenkin totella, ja koetti sentähden suurimmalla mahdollisuudella kaunistella kuninkaalle katkeraa sanomaansa. Mutta Kaarle nauroi sanomalle ja vastasi: "Kyllä, kyllä minä lähdän pois, kun vain sultaan Ahmed ensin lupaa minulle kaksi asiata."

"Ja ne olisivat?" kysyi hallitus-neuvos tyytyväisenä, sillä hän luuli jo voittaneensa asiansa.

"Ensinnäkin," sanoi Kaarle, "pitää hänen rangaista suurta-visitööriä ja sitten antaa minulle sataa-tuhatta sotamiestä matkustaakseni Puolan kautta."

Hallitus-neuvos vetääntyi hämmästyneenä takaisin, eikä voinut kyllyiksi ihmetellä sellaista rautakalloa, joka oli jo saattanut niin monta ihmettelemään.

Kaarle pysyi vahvana päätöksesssä. Turkkilaisten sataa-tuhatta miestä ei hän voinut poistaa päästensä, ja sentähden niskoitteli hän turkkilaisia vastaan, koska hän tunsu Koran'in ja tiesi, että se pakoitti turkkilaisia mitä suurimpaan vieras-varaisuuteen.

Suuri-visitööri joutui nyt erittäin vihaiseen mielen-tilaan kuningasta vastaan. Hän otti kiini kaikki kirjeet, jotka kuningas lähetti Konstantinopel'iin, ensinkin sen tähden, että ei kuningas voisi valittaa hänen päällensä sultaanille, ja toiseksi, ett'ei kuningas voisi saada mitään rahoja Stambulista. Lisäksi, joka oli vieläkin pahempi, pidätti hän suurimman osan kuninkaalle tulevasta raha- ja ruoka-avusta, ja uhkasipa jo pidättää sen kokonansakin, jos kuningas niskoittelisi vieläkin. Mutta kuningas ei pitänyt lukua mistään. "Tähän asti," sanoi hän hovi-mestarillensa, "olemme syöneet kahdessa pöydässä, mutta huomisesta alkain pitää laitettaman neljä pöytää." Ja niin tapahtuikin. Mutta saada tätä toimeen, täytyi lainata suuria summia oikealta ja vasemmalta ja kaiken kaltaisilta ihmisiltä korkeata korkoa vastaan. Moni meistä, ja minä myös, pudisti päätensä tälle tuhlaukselle, — mutta mitä se auttoi? Kuningas käski ja meidän täytyi totella.

Sen ilon sai Kaarle kuitenkin viimein, että hän kukisti suuren-visitöörin, vastoin hänen kaikkia juoniansa. Kreivi Poniatovski'n, lähettiläämme Konstantinopel'issa, täytyi kirjoittaa kertomus Venäjän armeijan tilasta Pruth-virran luona, josta kertomuksesta näkyi selvästi ja todesti, että paljon suuremman ja loistavamman rauhan olisivat turkkilaiset taitaneet tehdä, joll'ei suuri-visitööri ollut petturi. Tämän kertomuksen neuvotteli hän sultaan'in käsiin, ja siitä seurasi tarkemmat tutkistelemiset. Ajutantti Osman'ilta tavattiin Katarinan sormus ja 20,000 kappaletta, osittain saksilaista osittain venäläistä kulta-rahaa. Se seikka päätti asian ja sekä Osman että suuri-visitööri saivat kumpanenkin

ansaitun palkan petoksestansa. Mutta sillä ei parantunut kuninkaan eikä meidänkään tilamme.

Mehemed'in jälkeen tuli nyt toinen, Jussus-niminen mies suureksi-visiiriksi. Tämä antoi meille taas rehellisesti osamme ja mitä muuta me tarvitsimme. Me rupesimme uneksimaan taas kultaisia uniamme, sillä, sanottiin, sota oli taas puhkeamaisillansa Venäjätä vastaan. Mutta me petyimme. Rauha vahvistettiin, ja sultaani Ahmed'ilta tuli kirjoitus, jossa kohteliaasti, mutta vakavasti viitattiin kuninkaalle, että hänen piti ennen talven tuloa valmistaa itsensä matkaan, mennänsä Puolan kautta takaisin kotihinsa. Kaikki mitä matkalla olisi tarpeen, rahat, miehet, hevoiset ja vaunut, piti hänen saaman Turkin hallitukselta. "Joukot" — niin päättyi kirje — "joiden tulee seurata teitä, saavat ne ohjeet, kuin sopivat sellaisessa tapauksessa meidän majesteettimme tarkoituksille." Kirje oli kirjoitettu 14 p. Huhtikuuta v. 1712 Konstantinopel'issa ja varustettu sultaanin oma-kätisellä alle-kirjoituksella.

Siinä me nyt olimme! Täysi maasta-karkoitus, eikä tämä katkera nielaus ollut edes nyt koristeltu, kuin ensi-kerralla, kauniilla lauseillakaan. Mitä teki nyt Kaarle? Kirje ei vaikuttanut häneen mitään. Hän lähetti sultaanille vastaukseksi, että hän aina olisi kiitollinen hänelle osoitetusta kohteliaisuudesta, mutta ett'ei hän taitanut ymmärtää, miten sultaani taisi ajatellakaan, lähettää häntä vihollistensa vallassa olevan maan läpi vähäisellä partio-joukolla. Ja siihen se jäi taas sillä kerralla. Kaarle ei yrittänytkään valmistautua matkaan, vaikka sultaanin määräämä aika yhä läheni.

Hallitus-neuvos Bender'issä ehdisteli kuningasta yhä kovemmin, että hän edes viimeinkin lähtisi pois, muutoin saattaisi hänen paikoilleen-jäämisensä saada pahan lopun. "Minä tahdon maksaa velkani ensin," vastasi Kaarle. "Kuinka paljon tarvitsette, Teidän Majesteettinne siihen?" kysyi hallitus-neuvos. "Tuhannen kukkarollista," — likemmä puolen miljoonaa kulta-rahaa — vastasi kuningas.

Hallitus-neuvos kirjoitti kohta sultaanille, ja tämä — niin pitkälle piisasi hänen kärsivällisyytensä — lähetti kohta tuhannen kukkaron verosta tuhannen ja kaksi sataa, kuitenkin sillä vakaalla ehdolla, ett'ei rahoja saisi antaa kuninkaalle ennen, kuin hän todellakin lähtisi matkalle kotihinsa. Kuitenkin sai parooni Grothusen hallitus-neuvoksen houkutelluksi jättämään rahat kuninkaalle ennen hänen matkaansa, ja pian olivat rahat hävinneet kaikille ilman suunnille. Me emme voineet siis vieläkään matkustaa, ja Kaarle vaatei vielä tuhatta kukkarollista kultaa. Mutta se oli kuitenkin liikaa jo turkkilaisellekin kärsivällisyydelle. Kun sultaani sai sen sanoman, niin kutsui hän kokoon divan'insa, kuten valtio-kokousta siellä kutsutaan, ja pitkän neuvottelemisen perästä päätettiin siinä, että joll'ei kuningas tahtoisi hyvällä lähteä, niin pakoitettaisiin hän väkivallalla siihen.

"Pääni se maksaa, että vastoin sultaanin vakaata käskyä olen Teidän Majesteettilenne antanut rahat ennen lähtöänne," sanoi hallitus-neuvos kuninkaalle.

"Eikö mitä," lohdutteli Kaarle häntä ja taputteli ystävällisesti hänen olka-päitänsä; "minä puollustan sinua sinun herrasi edessä."

"Ah!" huokasi hallitus-neuvos. "Teidän Majesteettinne ei tunne minun herraani. Hän ei anna anteeksi rikoksia, vaan rankaisee niitä."

Niin pahasti ei se kuitenkaan käynyt. Hallitus-neuvos pääsi ankaralla nuhteella ja täytyi kohta, divan'in päätöksen saatuansa, mennä kuninkaan luokse Varnitza'an ja sanoa hänelle, että nyt oli suuren-herran — sultaanin — kärsimys lopussa. Kuninkaan piti nyt viivyttelemättä lähteä pois maasta, tahi pakoitettaisiin hän siihen.

"Tee herrasi tahto, jos voit," vastasi kuningas, "ja mene kohta pois silmistäni!"

Hallitus-neuvos meni murheellisena ja siitä hetkestä saakka ei meille enään annettu ruoka-varoja; myöskin turkkilaiset kunnia-vartijat otettiin pois. Neljä-tuhatta puolalaista ja kolme-tuhatta kasakkaa, jotka olivat kokoontuneet kuninkaan luokse, käskettiin "kohta jättämään kuninkaan leirin ja menemään Bender'iin turkkilaisten turvaan, ell'eivät he tahtoneet kuolla nälkään." He jättivätkin kohta meidät ja erkanivat meistä. Me ruotsalaiset jäimme vain uskollisesti kuninkaamme luokse, ja hallitus-neuvos marssitutti 14,000 turkkilaista meitä vastaan.

Nyt olimme todellakin pahassa pulmassa, mutta ei vielä sellaisessakaan suhteessa antanut kuninkaan rauta-kallo perään. Kun ei meillä ollut enään ruokaa hevoisillemme, niin käski hän ampua kaksikymmentä kauneinta hevoista niistä, joita sultaani oli hänelle lahjoittanut. Niin tapahtuikin, ja tatarilaiset panivat hyvällä ma'ulla ne jalot elävät liiviinsä.

Senjälkeen rakensimme me rinta-varustuksia ja linnoitimme sen kivi-rakennuksen, jossa kuningas asui. Hän oli itse avullisna työssä, ja kaikkein, kanslerin, rahan-vartijan, kirjoittajan ja palveliain piti tarttua työhön käsiksi. Toiset sulkivat akkunoita, toiset ovia. Kun se oli tehty, niin istui kuningas aivan rauhallisena ja pelasi shakkia parooni Grothusen'in kanssa.

Mutta me muut emme olleet oikein hyvällä hatulla, sillä vastassamme seisoi neljä-toista kanuunaa ja

kaksi mörssaria, suut ammollansa. Tosin emme peljänneet niin paljon itsemme, kuin kuninkaan tähden, ja parooni Fabricius lankesi hänen eteensä maahan ja rukoili häntä, ett'ei hän tarpeettomasti uhraisi henkeänsä. Tulipa jo hänen hovi-saarnaajansakin ja otti pyhän raamatun avuksensa, estääksensä häntä antaumasta niin suureen vaaraan.

Mutta Kaarle kuuli kaikkea kylmä-kiskoisena. "Teidän asianne on," sanoi hän papille, "rukoilla puolestani, vaan ei pyrkiä neuvon-antajakseni."

Kenraalit Hård ja Doldorf osoittivat niitä arpia, joita he olivat saaneet taistellessansa hänen vieressänsä. "Minä näen," sanoi kuningas, "että olemme jo ennenkin taistelleet uljaasti yhdessä; tehkäämme se vielä kerran."

Niin pysyi hän liikuttamattomana ja meidän täytyi varustautua kovaan taisteluun.

Turkkilaiset marsseivat esiin ja kukin kävi meistä osoitetulle paikallensa. Kuningas puollusti itse omaa huonettansa, ja minä olin myös hänen seurassansa. Kansliata piti kansleeri Müller'in ja kirjoittaja Ehrenpris'en puollustaman miehinensä; talli-rengit ja kokit määrättiin toisiin paikkoihin.

Nyt tulivat turkkilaiset. "Demirbasch — rauta-kallo — antau!" huusivat he meille.

Koska he vastoin tapaansa, kuu he menevät taisleluun, eivät sen enempää enään sanoneet, niin meni parooni Grothusen aivan yksin heitä vastaan ja piti heille puheen, poistaaksensa, jos suinkin mahdollista uhkaavan vaaran.

"Miten, vanhat ystäväni," huusi hän heille, "te tahdotte tappaa kourallisen turvattomia ruotsalaisia? Uljaat janitscharit! Oletteko te unhoittaneet kaikki ne hyvät työt, mitä olette meiltä saaneet? Tahdotteko te tappaa Ruotsin kuninkaan, jota te niin paljon rakastatte, ja joka teille on tehnyt niin paljon hyvää? Ystäväni, kuningas tahtoo vain kolmen päivän loma-aikaa, eikähän suuren-herran käskyt liene niin peri ankaraita, kuin ollaan teille luuloiteltu."

"Ei, ei; ei yhtään loma-aikaa!" huusivat hallitus-neuvos ja tatarilaisten khaani, — päällysmies. — "Hyökätkää vain pojat!"

Me luulimme nyt hyökkäyksen alkavan ja olimme varuillamme. Mutta nyt näkyi, miten itse turkkilaiset sotamiehet kunnioittivat kuningastamme ja kuinkalaisen ihmettelemisen hän oli heissä vaikuttanut. Janitscharit eivät totelleet enään upsieriansa ja jopa uhkasivat karata heidän päällensä, ell'ei vain kuninkaalle myönnettäisi pyydettyä kolmen päivän loma-aikaa.

Hallitus-neuvos joutui nyt pahaan pinteriin. Vihdoin kokosi hän janitscharien upsierit ja vanhimmat sotamiehistä ja luki heille sultaanin vakavan käskyn, pakoittaa kuningasta väkivallalla, ell'ei hän lähtisi hyvällä. Kuitenkin kielsivät janitscharit totella, ja se kävi niin pitkälle, että väli-keino oli keksittävä. Kuusi-kymmentä sotamiestä, jotka olivat saaneet paljon lahjoja kuninkaalta ja muutoin olleet hänen suosiossansa, pyysivät hallitus-neuvokselta lupaa saada mennä kuninkaan luokse ja pyytää häntä uskomaan itsensä heidän haltuunsa; he tahtoivat olla hänen vartijoinansa. Hallitus-neuvos suostui tähän ilolla, sillä häntä murhetutti erittäin, miten hän estäisi väki-valtaa. Seuraavana päivänä tulivat harmaa-parrat tykömme Varnitza'an ilman aseita, valkoiset sauvat käsissä rauhan merkkeinä. He kääntyivät parooni Grothusen'in ja kansleri Müller'in puoleen ja ilmoittivat, että he tulivat vartijoiksi kuninkaalle. He tahtoivat saattaa häntä turvassa Adrianopel'iin, jossa hän saisi itse puhua suuren-herran kanssa, ja niin tulisivat asiat taas hyviksi jälleen.

Kun he niin puhelivat Grothusen'in kanssa, niin luki kuningas kirjettä, joka oli tullut hänen lähettiläältänsä Konstantinopel'issa. Kreivi Poniatovski vakuutti kirjeessä sen, mitä hallitus-neuvos oli jo ilmoittanut. Sultaan'in käskyt olivat erittäin ankarat ja kuninkaan ei pitäisi enään tarpeettomasti niitä vastustaman.

Mutta kaikki se oli vain yhtä kuin kaataa öljyä valkeaan. Ei kirje, eikä janitscharien järjelliset esitykset saaneet kuningasta lähtemään pois. Janitscharit, joita hän ei edes tahtonut ottaa puheillensakaan, lähetti hän takaisin sillä käskyllä: "että he pian lähtisivät sieltä, muutoin antaisi hän leikata heidän partansa." Se oli suurin häpeä, jonka hän taisi tehdä jollekulle turkkilaiselle. Lyhykäisesti: hän pysyi kuin ennenkin itse-pintaisuudessaan, eikä tahtonut kuulla mitään järjellistä.

Ei ollut siis ihmettäkään, että janitscharitkin vihastuivat viimein. Vihaisella mielellä läksivät heidän lähettiläensä luotamme ja sanoivat: "koska rauta-kallo tahtoo väki-valtaa, niin tapahtukoon sitten hänen tahtonsa."

Kun he tulivat takaisin omainsa luokse, niin kertoivat he miten häpeällisesti Kaarle oli ottanut heitä vastaan ja lähettänyt takaisin; jo syttyi tuli joka nurkassa. Janitscharit vannoiivat kauheasti kostavansa vanhoille tovereillensa tehdyn vääryyden.

Kohta saimme me myös kokea, että heidän koston aikeensa oli todella tuumattu. He hyökkäsivät päällemme juuri Jumalan-palveluksen aikana ja keskeyttivät sen huudoillansa. Ensimmäisellä laukauksella hajousimme me kaikki, ja kukin kiirehti määrätylle paikallensa. Kiivas taistelu alkoi nyt. Ruotsalaiset taistelivat tavallisella miehuudella, mutta janitscharit karkasivat päällemme liian suurella yli-voimalla, piirittivät vähäisen joukkomme linnoitetussa leirissäme ja ahdistivat sitä niin ankarasti, että sen vihdoon täytyi laskea aseensa maahan ja antautua vangiksi. Kuningas itse kiirehti kenraalien Hård'in, Daldorf'in ja Sparre'n ynnä pienen joukon kanssa, jossa minäkin olin, asuntoonsa ja huusi nauraen: "Nyt, herrat, taistelemme *pro aris et focis*, se on: alttarin ja lieden puolesta."

Kenraalit ihmettelivät kuninkaan kylmä-kiskoista välin-pitämättömyyttä, joka oli aina sama suurimmassakin vaarassa. He seurasivat häntä kuitenkin ja koettivat kiirehtiä asuntoon. Olikin tosin jo parasta, että sen teimme, sillä kun me tulimme portille, niin piirittivät jo turkkilaiset sen. Meidän täytyi lyödä itsemme heidän lävitsensä, tullaksemme sisälle, ja onnistuikin se meille. Vasta kamarinsa oven edustalla hyppäsi kuningas alas hevoisensa seljältä.

"Sisällä me nyt kyllä olimme, mutta ympärinsä hyörivät turkkilaiset kuin sääsket, eikä kukaan voinut meistä sanoa, miten tämä päättyisi. Eivät turkkilaiset toki jättäneet meille aikaa, ajatella sitä. Kohta oli meillä tarpeeksi työtä, puollustaissa itseämme, jota teimme niin hyvin, kuin taisimme. Mutta siitä sitten enemmän; auttakaa minua nyt, nuoret herrat, kantamaan hiiliä taas tänne. Minä näen, että lyhty ei pala enään niin kirkkaasti, kuin sen pitää palaa; ja koska vielä yötä on jäljillä, niin tahdomme myöskin tehdä velvollisuutemme."

Kertomuksen keskeytys ei ollut erittäin mieluinen nuorukaisille, mutta tottuneet kuriin kun olivat, niin eivät he uskaltaneet mitään sanoa vastaan, vaan nousivat kohta rivakasti istuimiltansa ja seurasivat vanhan vältvääpelin käskyä. Ei vieras herrakaan jäänyt paikallensa, mutta otti osaa myöskin työhön. Kun vältvääpeli tahtoi häntä estää siitä, niin sanoi hän vain nauraen: "koska olen ollut osallisena nuorten ystäväini huvissa, niin on kohtuullista, että otan osaa työhönkin, ja paitsi sitä on siitä minulle itsellenikin hyötyä. Jota pikemmin olemme tehtävämme lopettaneet, niin sitä pikemmin saamme kuulla taas kertomustanne."

Vanha vältvääpeli nauroi hyvillänsä ja sallei vieraan herran tehdä niin, kuin hän tahtoi.

NELJÄS LUKU.

Viimeiset taistelot.

Uusi, kirkas valo loisti taas tornista "ulapalle aavalle" ja nyt voitiin palata taas vartia-huoneeseen. Niin tehtiinkin. Vanha Roos vain viivähti vähän, tutkiaksensa ilmaa ja tuulta. Mutta ei hänen tarvinnut enään peljätä: myrsky oli tyyntynyt täydellisesti, kuu lähetti lempeän valonsa kirkkaalta ja pilvettömältä taivaalta; ja vaikka meri puuhasi vielä rajuna luotoja ja rantoja vastaan, niin taittiin kuitenkin helposti havaita, että sen raivo vielä ennen päivän valkenemista kokonaan lakkaisi.

"Kaikki on hyvin," sanoi siis vältvääpeli, kun hän tuli ystäväinsä luokse vartia-huoneeseen. Herrat istuivat jo kukin paikallansa. "En pelkää enään mitään keskeytystä kertomuksessani, ja sentähden tahdon kertoa nyt loppuun asti pienen taruni 'Demirbasch'ista' — rauta-kallosta — joksi turkkilaiset häntä nimittivät. Erittäin paljoa ei ole enään kertomistakaan."

Me olimme siis kovassa käsi-kahakassa turkkilaisten kanssa, ja kuningas itse torjui kanssamme vihaisten vihollisten rynnäkköä. Raivoisina tunkivat turkkilaiset päällemme niin, että minä jo rupesin pelkäämään kuninkaan henkeä. Minä tartuin häntä suoli-vyöstä kiini ja rukoilin hartaasti häntä menemään kamariinsa, mutta hän ei tahtonut.

"Ei, ei!" sanoi hän, "minä jään tänne ja tahdon katsoa, mitä turkkilaiset aikovat tehdä."

Turkkilaiset ampuivat ankarasti, ja vaikka kuulat lensivät vinkuen, kuin rae-haulit korvissamme, niin en minä saanut kuningasta menemään kamariinsa. Hän tahtoi väkiselläkin kartanolle, jossa useita satoja turkkilaisia ammuskelia kauheasti huonetta vastaan. Toiset olivat jo murtauneet akkunoista sisälle, ja taistelivat ruotsalaisten kanssa salissa ja muissa huoneissa. Kun kuningas huomasi sen, niin ei mikään voinut häntä enään pidättää. Hän kiskoi itsensä väki-vallalla irti käsistäni, mutta minä juoksin perässä ja otin hänen uudestansa kiini. Neljän muun ruotsalaisen avulla vedin minä hänet nyt, huolimatta hänen vastaan-ponnistuksistansa, sisälle ovesta, jonka kohta salpasimme.

Nyt syöksi kuningas saliin, josta taistelun meteli kuului, ja me seurasimme jäljissä, suojellaksemme ja auttaaksemme häntä niin paljon, kuin suinkin mahdollista. Niin pian kuin janitscharit saivat nähdä kuninkaan, huusivat he: "Demirbasch, demirbasch!" ja tunkeusivat raivolla joka puolelta hänen päällensä. Hallitus-neuvos Bender'issä oli nimittäin luvannut kahdeksan kulta-rahaa jok'ainoalle miehelle, joka olisi ollut avullisna kuninkaan kiini-ottamisessa, vaikkapa vain hän olisi ainoastaan koskettanut kuninkaan nuttuun, Se kiihoitti heitä, mutta heille kävi, kuin sääskille, jotka lentelevät valkean ympärillä.

Kaikki kun tuli kuninkaan tielle, hakkasi hän maahan ja se mitä jäi jäljille, joutui meidän käsiimme. Janitscharit keikahtelivat, kuin karpäiset. Eräs heistä, jonka kuningas oli haavoittanut, nosti vihaisena pistoolinsa aivan liki kuninkaan päätä ja ampui; mutta kaikeksi onneksi ei hän voinut oikein tähdätä ympärillensä olevan telmeen tähden, ja kuula sentähden raapasi vain vähäisen kuninkaan nenää ja sieppasi kappaleen korva-lehdestä; ja sitten lensi sama kuula kenraali Hård'in käsi-varteen: kenraali taisteli kuninkaan takana. Janitschari sai kostonsa: Kaarle syöksi miekkansa hänen lävitsensä niin, että hän kaatui kuoliaana, kuin salaman lyömänä maahan.

Raivon taistelun perästä onnistui meille karkoittaa turkkilaiset salista. Jättäen kaatuneensa jälkeensä, täytyi heidän paeta akkunain ja ovien kautta. Kohta kun turkkilaiset olivat ulkona, asetti kuningas viisi ja kuusi miestä jokaiseen akkunaan ja sillä tavalla torjuimme me, kourallinen miehiä, kokonaista kahdeksan tuntia pois päältämme koko armeijan turkkilaisia ja tattarilaisia. Sillä ajalla kun me vaihdoin vihollisten kanssa iskuja ja laukauksia, kulki kuningas huoneesta huoneeseen ja kehoitti meitä tekemään lujaa vasta-rintaa. Hän oli hyvällä päällä, ikäänkuin oltaisiin oltu leirissä vain, vaikka turkkilaisilla, Jumal'avita, oli kyllä tosi mielessä. Kuningas kaiveli kaatuneitten lakkareita, otti heidän ampuma-varansa ja antoi meille.

"Mitäpä kuolleet niillä tekevät?" jatkoi hän. "Elävät niitä paremmin tarvitsevat."

Kun me puollustimme itseämme siinä parhaimman voinnin mukaan, niin peuhasivat turkkilaiset toisissa huoneissa ja ryöstivät. Minä huomasin, että se suututti kuningasta, ja ajattelin, ett'ei hän kauvan malttaisi mieltänsä. Oikein kyllä: hän huusi samassa: "meidän pitää ajaa turkkilaiset koko rakennuksesta pois!" Sitten aukasi hän itse salin oven ja hyökkäsi, paljastettu miekka kädessä saliin. Turkkilaiset hämmästyivät niin kovasti hänen äkkinäisestä ilmestymisestänsä, että viskasivat saaliinsa pois ja kiirehtivät ulos, ikäänkuin itse piru olisi ollut heidän perässänsä. Toiset hyppäsivät ulos akkunoista, toiset kätkeytyivät kellarihin. Kuningas käytti hyväksensä heidän hurjaa pelkoansa, ajoi heitä huoneesta huoneeseen, ja neljäsosa tunnissa oli koko asunto puhtaana turkkilaisista. Me otimme luonnollisesti osaa siihen kiireiseen ajoon ja luulimme jo kaikki saaneemme ulos, kun huomasimme, että kaksi janitschar'ia oli ryöminyt kuninkaan vuoteen alle. Toinen heistä tapettiin, mutta toiselle antoi kuningas armon, että hän sitä anoi.

"Minä armahdan sinua," sanoi kuningas, "mutta sillä ehdolla, että sinä rehellisesti kerrot hallitus-neuvokselle kaiken sen, mitä täällä olet nähnyt."

Mies-raukka lupasi kaikki ilolla ja hyppäsi sitten yhdellä ainoalla byppäyksellä ulos akkunasta niin, että meitä nauratti hänen tuskansa.

Mutta se nauru oli tulemaisillaan meille kalliiksi, sillä sill'aikaa kun me, tilaisuutemme sopimattomasti, jäimme naureskelemaan, niin pujahti kuningas näkyvistämme pois. Hän hyökkäsi eräasen sivu-huoneeseen ja sulki oven peräänsä, luultavasti huomaamattansa. Sen saman huoneen vieressä oli hovi-marsalkka Düben'in huone, jonka me olimme miesten puutteessa jättäneet miehittämättä. Minä huomasin kuninkaan poissa-olon ja sanomaton tuska ahdisti minua etsimään häntä. Hengästyneenä riensin minä takaisin saliin, toivoen tapaavani hänen sieltä. Mutta turhaan etsein minä sieltäkin. Sen näin siellä vain kauhistuen, että meidän rivimme olivat hirmuisesti harventuneet janitscharien tulen kautta. Kuitenkaan en minä tästä huolinut niin paljoa tällä kerralla. Minä etsein vain kuningasta; minä tahdoin löytää hänet! Pahoja aavistaen, riensin minä taas huoneesta huoneeseen, kunnes tulin herra Düben'in kamariin. Minä tempasin oven auki ja se mitä siellä näin todisti minulle, että aavistus minua todellakin oli ajanut. Minä tapasin kuninkaan murhaavassa taistelussa useampaa turkkilaista vastaan. "Jumalan kiitos!" huusin minä lievitetyllä sydämellä, sillä kuningas oli vielä hengissä. Samassa ammuin minä pistoolillani ja yksi kaatui turkkilaisista, juuri niistä, jotka ankarimmin ahdistivat kuningasta. "Ah, apu tulee oikeaan aikaan!" huusi kuningas, kun hän kuuli minun laukaukseni, ja viskasi puoleeni ruudin-savun läpitse katseen, joka vieläkin menee sieluni syvimpään, kun sitä ajattelen. Se oli vain yksi ainoa katsahdus, sillä siinä ei ollut aikaa pitkiin suostumuksen-osoituksiin, mutta se olisi voinut rohkaista miehuuteen kaikkein kelvottomimmankin pelkurin: niin säihkyvä se oli. Seuraavana hetkenä suhahti kuninkaan kalpa ilmassa ja toinen turkkilaisista kaatui halaistulla kallolla maahan. Kolmannen ammuin minä toisella pistoolillani, ja nyt olimme me pelastetut kaikista ahdistajistamme.

"Ah, sinäkö, vanha Roos tulit avukseni?" sanoi kuningas nyt. "Minä näen, että sinä muistit minua."

Mutta missä minun muut mieheni ovat? Joko he ovat luopuneet minusta?"

"Ei suinkaan, Teidän Majesteettinne," sanoin minä, "ainoasti täysi lurjus voisi jättää kuninkaansa tällaisena hetkenä. Ei; he ovat suurimmaksi osaksi kaatuneet ja vangeiksi joutuneet."

"Sepä paha," sanoi kuningas. "Miehittäkäämme sitten sali vain, ystäväni!"

Sellainen oli hän. Ei mikään voinut häntä nöyryyttää, ei mikään masentaa hänen ihmeellistä miehuuttansa. Me kiirehdimme takaisin saliin. Sitä puollustaa vielä pieni uskollistemme joukko, ja kuningas ja minä yhdyimme heihin. Turkkilaiset koettivat lakkaamatta karata akkunoista sisälle, mutta lähetettiin aina veristetyin päin takaisin. Silloin keksivät he viimein meille onnettoman keinon: he tekivät itsellensä oljista ja muusta roskasta liikkuvaisia rinta-varustuksia, joita he lykkäsivät edellensä jollain rattaila. Varustuksiin olivat he jättäneet isoja aukkoja, joista he ampuivat meitä ja olivat itse turvassa. Sillä tavalla tulivat he aivan likelle meitä, hukkaamatta juuri paljon miehiä, ja olipa jo likellä, ett'eivät he karkoittaneet meitä meidän asemistamme. Kaarle rohkaisi kuitenkin meidän masentuvaa mieltämme. Me lisäsimme tulta ja vielä kerran lyötiin turkkilaiset takaisin. Heidän kanuunansa ampuivat yhä vain, mutta, onneksemme, eivät ne tehneet meille suurta vahinkoa, sillä rakennus oli erittäin paksu seiniltään.

Hallitus-neuvos ja tattarilaisten päällikkö tahtoivat mielellään kuningastamme elävänä käsiinsä, ja sen ohessa täytyi heidän vähän hävetä, että heidän täytyi uhrata koko armeija kuuttakymmentä miestä vastaan — enempää ei meitä ollut — pannaksensa ajettansa toimeen. He päättivät sentähden pistää huoneemme tuleen. Illemmalla alkoivatkin he siis ruveta viskelemään piki-kiehkuroita ja palavia kuulia päällemme; myöskin ampuivat he nuolilla, jotka olivat käärityt palavilla räteillä. Mutta me emme juuri paljoa huolineet heidän piki-kiehkuroistansa, kuulustansa ja nuolistansa, sillä meidän kiviset muurimme eivät ottaneet tulta. Viimein kokosivat he heiniä sinne rakennuksen miehittämättömään osaan, jossa herra Düben'in huone oli, ja sytyttivät heinät palamaan. Tuli leimusi kohta korkealle, mutta kuningas, joka aavisti siitä suurta vaaraa, otti kohta muutamia miehiä ja rupesi sammutus-puuhin. Hän sieppasi itse erään astian, jossa hän luuli olevan vettä ja paiskasi sen valkeaan, mutta sammumisen sijasta leimusivat liekit vain korkeammalle, sillä astiassa olikin vain viinaa.

Nyt oli ilmeinen vaara käsillä. Me riensimme sinne kaikin miehin. Kun me aukaisimme Düben'in huoneen oven, juostaksemme ylös katolle, niin löivät liekit meitä vasten silmiä, ympäröivät meidät joka haaralta ja polttivat kasvojamme ja vaatteitamme. Mutta ylös piti meidän päästä, koska muutoin emme voineet tulla katolle, joka myös oli tulen vallassa.

"Heittäkää katto alas!" huusi kuningas.

Me ponnistimme kaikki voimamme, täyttääksemme hänen käskyänsä; mutta kun ei meillä ollut muita työ-aseita kuin kätemme, niin emme innollamme mitään voineet. Paitsi sitä vielä, rupesivat turkkilaiset kohta ampumaan kanuunoillansa ja muskoteillansa meitä hurjasti, kun huomasivat aikeemme. Meidän täytyi kokonansa jättää yrityksemme, ett'emme viimeiseen mieheen asti tulisi ammutuiksi. Valkea levisi ympärinsä raivona. Ett'emme tukehtuisi palavan katon alla, niin täytyi meidän vielä kerran karata kuninkaamme kanssa tulen läpitse. Suurella tuskalla tulimme me taas saliin, joka oli pää-puollustus-paikkamme. Mutta kauhistukseemme tapasimme me senkin jo tuleessa.

"Mars, minun makuukamariini!" huusi kuningas savusta ja paljosta ponnistuksesta sortuneella äänellä. "Siellä voimme me vielä hetken puollustaa itseämme." Tuskin oli hän saanut sen sanotuksi, ennen-kuin neljä turkkilaista, jotka olivat tunkeuneet sisälle, hyökkäsi häntä vastaan. Mutta kuningas ei hämmästynyt. Toisella kädellensä kohotti hän kalpaansa ja toisella sieppasi hän minun ratsu-pyssyni ja ampui sillä likimäisen turkkilaisista kuoliaaksi.

Samassa hyökkäsin minä kuninkaan ja janitscharien väliin. Janitscharit laukasivat pistoolinsa, minä tunsin kihelmöivän päätäni ja kaaduin taka-perin juuri kuninkaan syliin. Yksi lurjuksista oli osannut minuun, mutta ei toki vaarallisesti. Minä toinnuin kohta ja syöksyin kolmen tahi neljän muun toverin kanssa turkkilaisia vastaan, ja lyhyessä hetkessä olivat turkkilaiset lyödyt. Mutta tuskin olimme me niistä päässeet, niin piti meidän jo kiirehtiä akkunoihin, sillä janitscharit hyökkäsivät vielä tuli-palon aikana päällemme, luullen ehkä, että me olisimme hämmästyksestä masentuneet. Mutta siinä he pettyivät. Senkin hyökkäyksen torjuimme me onnellisesti puolestamme.

"Mitä tämä auttaa?" sanoi eräs Walberg-niminen mies, pyyhkien hikeä ruudin-savusta mustettuneilta kasvoiltansa tämän viimeisen kahakan perästä. "Mitä tämä auttaa? Viimein täytyy meidän kuitenkin antautua!"

Kuningas kuuli sen ja kääntyi nopeasti häneen päin. "Minä luulen," sanoi hän, "että tuo mies tahtoo mieluummin antautua kuin palaa! — Pontevuutta, pojat!" huusi hän sitten ja kääntyi meihin päin. "Me puollustamme itseämme niin kauvan, kuin suinkin voimme, ja sitten käyköön Herran tahto!"

Kun kuningas sanoi sen, niin johtui minun mieleeni jotain, joka mahdollisesti voisi vielä hetkeksi tehdä tilamme turvalliseksi. "Teidän Majesteettinne!" huusin minä. "Kansliassa on kivistä katto ja se on täältä ainoasti viidenkymmenen askeleen matkalla. Me voimme tehdä rynnäkön täältä ja asettua sinne."

Kuninkaan silmät loistivat. "Sinä olet kuitenkin oikea ruotsalainen!" lausui hän. "Minä nimitän sinun överstiksi, Roos! Ja kaikki te, jotka sen kuulette, pankaat mieleenne se, että jos minä kaadunkin, niin määräys pitää paikkansa. Sinä olet sen jo kauvan ansainnut, Roos! Elä kiitä minua. Meillä on nyt muuta tekemistä, emmekä joudu koreisiin keskusteluihin. — Rohkiasti vain pojat!" huusi hän sitten. "Ottakaa ruutia ja lyijyä mukaanne niin paljon, kuin voitte kuljettaa, ja raivatkaamme itsellemme tie kansliaan kalpa kädessä!"

Minä kuulin sen, kuin unessa, sillä nimitykseni överstiksi ja ylistys kuninkaan omasta suusta tekivät minut kuuroksi. Liikutuksen ja ilon kyyneleet nousivat silmiini. Kuningas huomasi sen ja taputti minua olkapäälle. "Eteen-päin nyt vain, översti Roos!" sanoi hän hyvällä halulla. "Pane piiloon nyt kyyneleesi, nyt meidän pitää tapella!"

"Teidän Majesteettinne saapi nähdä, ett'en askeltakaan tahdo peräytyä," vastasin minä ja suutelin sankarin kättä. Sen jälkeen poistin minä väki-vallalla liikutukset itsestäni, ja me kuormitimme itsemme ruudilla ja lyijyllä ja syöksyimme kalpa kädessä, kuten kuningas oli käskenyt, palavasta rakennuksesta. Viimeinen toivoton taistelumme alkoi; näytelmä lähestyi loppuansa.

Jos turkkilaiset olivat ihmetelleet, ett'ei meitä voitu ajaa ulos edes liekeistäkään, niin nytkös he vasta ensimmäisessä silmän-räpäyksessä hämmästyivät: kuin kuva-patsaat seisoivat he, kun näkivät meidän tulevan tappelu-järjestyksessä vastaan. Kuningas etumaisena tempasimme me portit auki ja karkasimme, kuin hullut, turkkilaisia vastaan. Kohta kun portit avattiin, ammuimme me molemmilla pistooleillamme, viskasimme sitten pistoolit pois ja kävimme kalvalla käsiksi.

Ihmetellen ja hämmästyen vetääntyivät turkkilaiset viisikymmentä askelta takaperin. Oli ikään-kuin he olisivat olleet lumotut tahdon ja voiman puolesta. He tähystivät vain meitä, eivätkä edes kättään nostaneet puollustukseksensa. Mutta samalla haihtui lumous; Bender'in pascha huusi: "ottakaa kiini rauta-kallo!" Janitscharien upsierit ulvoivat: "Ees-päin, ees-päin! Kiertäkää he kaikki!" Ja nyt sulkeutuivat laineet ympärillämme joka puolella. Silmänräpäyksessä olimme me piiritetyt, ja meidän pieni joukkomme ei voinut kestää sitä suurta yli-voimaa vastaan. Kuningas, joka tavallisesti kävi pitkissä ratsu-saappaissa, sekottui kannuksiinsa ja kaatui. Kaksikymmentä janitscharia karkasi kohta hänen kimppuunsa, ja me muut olimme niin ympäri-piiritetyt, ett'ei kukaan päässyt meistä häntä auttamaan. Hänen täytyi antautua. Välttääksensä sen tuskan, että hänen täytyisi jättää miekkansa, viskasi hän sen itse pois kädestänsä. Turkkilaiset kantoivat kuninkaan paschan telttiin; toiset riepoittivat häntä käsistä, toiset jaloista. Hän sallei kaiken sen tapahtua itsellensä. Kohta kun kuningas huomasi itsensä vangituksi, niin näki hän hyödyttömäksi enään ponnistella vastaan, ja meni siis, kuin kärsiväinen lapsi sinne, mihin he häntä veivät. Meidän muiden täytyi myös antautua. Taistelu oli loppunut, ja tämä tapahtui 12 p. Helmikuuta vuonna 1713 kello kahdeksan ehtoolla.

Bender'in pascha otti kuninkaan hyvin kunnioittavaisesti vastaan teltissänsä ja pyysi häntä nöyrästi istumaan divanille — sohvalle. — Mutta kuningas ei vastannut mitään kaikkeen hänen kohteliaisuuteensa, vaan jäi seisomaan keskelle telttiä.

"Kaikkivaltiaan olkoon kiitos," sanoi pascha, "että sinun Majesteettisi vielä elää! Minua surettaa aina sieluun saakka, että sinun Majesteettisi on pakoittanut minua täyttämään suuren-herran käskyjä."

"Ja minua surettaa vain se," vastasi kuningas ylpeästi, "että minun kolmesataa ruotsalaistani antautuivat etu-varustuksissa. Jos he olisivat velvollisuutensa mukaan puollustauneet paremmin, niin ette vielä kymmeneen päivään olisi meitä voittaneet!"

Pascha kohotteli olka-päitään ja sanoi: "olisi ollut vahingoksi sellainen sopimaton miehuus."

Kuningas vietiin komeasti varustetulla hevoisella Bender'iin, ja minulla oli onni seurata häntä, koska hän itse pyysi siihen lupaa. Useampain maalaistemme ja seuralaistemme ei käynyt niin hyvin. Upsierit ja sotamiehet sidottiin kaksittaisin yhteen ja vietiin orjuuteen, parempaa onnea ei ollut kanslerilla eikä kenraaleillakaan, vaan heidän täytyi, yhdessä huonoimman ajo-rengin kanssa tehdä orjan-töitä, siksi että he viimein, kuninkaan välittämällä ostettiin vapaiksi ja voivat palata kotihinsa.

Me muut vietiin Bender'iin ja kohdeltiin jota kuinkin hyvin. Kuningasta erittäin kohdeltiin kaikella kunnioituksella, eikä laimin-lyöty mitään hänen personallisen arvonsa kunniaassa-pitämisessä. Hänelle laitettiin komea vuode, mutta kun ei hän ollut ollenkaan sellainen mies, joka hellittelee itseänsä, niin viskautui hän vain saappaat jaloissa eräälle sohvalle ja nukkui sikeästi. Turkkilainen upsieri, joka oli häntä vartioimassa, peitti hänen päänsä lakilla; mutta kun Kaarle heräsi unestansa, niin viskasi hän lakin menemään. Turkkilainen huudahti hämmästyneenä: "Allah il allah!" eikä voinut ymmärtää, miten

kruunattu mies taisi nukkua paljain päin ja saappaat jaloissa.

Seuraavana aamuna saattoi pascha kuninkaan luokse parooni Fabricius'en, joka oli otettu vangiksi etu-varustuksissa. Hän tapasi kuninkaan kurjan näköisenä: vaatteet rikki revittyinä, verisinä ja tomuisina, ja silmä-karvat kärventyneinä. Syvästi liikutettuna tästä nä'östä, heittäysi hän kuninkaan jalkain juureen polvillensa, eikä voinut aluksi saada sanaakaan suustansa. Kun hän huomasi kuninkaan olevan hyvällä mielellä, huolimatta onnettomuudestansa, niin sanoi hän: "Jumala auttakoon Teidän Majesteettiänne! Olen kuullut, että Teidän Majesteettinne on omalla kädellensä kaatanut kaksikymmentä janitscharia!"

"Jopa!" vastasi kuningas. "Puolet pannaan tavallisesti liikoja."

Bender'issä ei meidän olomme ollut pitkällinen, vaan sieltä me vietiin Adrianopel'iin. Kuninkaalla oli nyt luonansa rahan-vartijansa Grothusen ja kanslerinsa Müller, jotka jo olivat takaisin lunastetut. Myöskin minä ja useita upsieria seurasi mukana ratsain, ja kyöneleet tulivat todellakin meidän silmiimme, kun me näimme kuninkaan kurjuuden. Ei edes hänen miekkaansa oltu sallittu hänen pitää. Kun paschalle esiteltiin tarpeelliseksi, antaa kuninkaalle takaisin hänen miekkansa, niin oli hän lentää seljällensä hämmästyksestä ja vastasi: "Herra varjelkoon meitä! Hän sillä leikkaisi kohta parran meiltä joka mieheltä!" Kuitenkin annettiin kuninkaalle sittemmin jonkun tunnin kuluttua miekka takaisin.

Kun olimme tulleet Adrianopel'iin, niin pyysi kuningas, että hän vietäisiin kaupungin läheisyydessä olevaan "Demotika'n" linnaan. Tämä pyyntö myönnettiin kyllä, mutta vastaus oli siihen pyyntöön niin kopea, että siitä kyllä taidettiin huomata, miten vähän turkkilaiset olivat enään taipuvaiset osoittamaan kuninkaalle vieraan-varaisuutta. Cumurgi, eräs sultaan'in suojilas, käski suuren-visiirin ilmoittaa kuninkaalle; "että hän saa kyllä mennä 'Demotika'an' ja asua siellä ikänsä, jos häntä haluttaa. Kuitenkin luultiin, että hän pian itse siihen kyllästyisi, koska ei täst'edes enään mitään rahoja annettaisi hänelle."

Tämä vastaus suututti kovasti kuningasta, ja hän oli, kuin kuumilla hiilillä "Demotika'ssa." Turkin hovi koetti kaikin tavoin tehdä hänen oloansa raskaaksi ja sen lisäksi saapui Ruotsista sanomia, jotka eivät suinkaan iloittaneet Kaarle. Murheesta ja suuttumuksesta sai kuningas vaarallisen taudin, ja koska hän "Demotika'ssa" eli aivan yksinäisyydessä, eikä mitään ilmoittanut itsestänsä, niin levisi yli Euroopan sanoma, että hän oli kuollut. Olipa itse Ruotsissakin niitä, jotka uskoivat sitä, ja kun sentähden, ja erittäinkin kuninkaan pitkällisen poissa-olemisen tähden, kaikki asiat alkoivat käydä Ruotsissa seka-sortoisiksi, niin jätti Ruotsin valtio-neuvosto hallituksen kuninkaan siskolle, Ulrikalle. "Ei taideta enään toivoa," — niin puollustettiin tätä yritystä, — "että kuningas enään milloinkaan tulee takaisin. Pitkät sodat ovat uuvuttaneet valtakunnan ja Ruotsin sota-kunnia vähenee vähenemistään vihollisten yli-vallan vuoksi. Sentähden jättävät säädyt hallituksen prinsessalle, että hän tekisi veljensä nimessä rauhan Tsaarin kanssa."

Mutta Ulrika tunsu hyvin veljensä, ja tiesi ett'ei tämä milloinkaan hyväksyisi sitä. Sentähden ei hän ruvennut tekemään mitään omin-kätisesti, vaan lähetti erityisenä lähettiläänä veljensä tykö "Demotika'an" kenraali Liewen, jonka piti täydellisesti kertoman kuninkaalle valtakunnan oloista ja tuomaan hänelle kuninkaan vastaus. Liewen tulikin tykömme ja kuningas kuunteli hänen kertomustansa. Mutta kun kuningas kuuli valtio-neuvoston työn, niin suuttui hän silmittömästi ja huusi: "Kun minä palajan kerran Ruotsiin, niin kepillä minä opetan herroja tekemään velvollisuuksiaan! Siksi lähetän minä heille saappaani, joka saattaa olla johtajana heidän neuvotteluissaan."

Mutta Liewen oli rauhallinen ja ymmärtäväinen mies: hän antoi kuninkaan raivota, lauhdutteli häntä ja selitti valtakunnan tilan hänelle elävillä väreillä. "Sota, nälkä, taudit ja muut onnettomuudet," sanoi hän, "ovat saattaneet valtakunnan niin kurjaan tilaan, ett'ei pystytä enään torjumaan vihollisia Itämeren- ja Saksan maakunnista. Koko meidän sota-voimamme ei voinut karkoittaa vihollista ja ajaa sitä Puolaan, päästäksemme Teidän Majesteettilenne avuksi. Raha-varat ovat loppuneet ja alamaiset köyhtyneet. Ei ole varoja pitää sota-laivastoa kunnossa, ei miehittää armeijaa, eikä maksaa tärkeimpiä maksuja. Meidän tilamme on niin kurja ja Ruotsi on niin likellä peri-katoa, että, jos Teidän Majesteettinne viipyy vielä kauvemmin pois maastansa, niin taitaapi pian pahoja tapahtua."

"Mitä se olisi?" kysyi Kaarle.

"Että valtio-neuvosto ja kansa panevat Teidän Majesteettinne viralta pois," vastasi Liewen pelkäämättä.

Se naula veti: Kaarle rupesi miettimään ja päätti viimein palata Ruotsiin takaisin, itse nähdäksensä maansa tilaa. Hän antoi Ranskan lähettilään ilmoittaa päätöksensä korkealle Portille — Turkin hallitukselle — joka tapahtuikin.

"Enkö minä sitä sanonut," puheli Cumurgi, joka sillä ajalla oli päässyt suureksi-visiiriksi, "enkö jokin sanonut, että Ruotsin kuningas vuoden ja yön sisälle lähtisi luotamme itsestänsäkin? Sanokaa hänelle

nyt, että hän saapi vielä jäädä, tahi lähteä; mutta kuitenkin, jos hän aikoo lähteä, pitää hänen määrätä lähtemissensä päivä, ja pysyä sanassansa, ett'ei hän sekoita meitä enään sellaisiin suhteisiin, kuin hän teki Bender'issä."

Ranskan lähettiläs toi kuninkaalle tämän vastauksen, mutta oli siksi kohtelias, ett'ei sitä kertonut samoilla sanoilla, kuin hän oli sen kuullut. Hän koristi sapsen kauniilla lauseilla, ja Kaarle määräsi peräyttämättömäksi lähtemissensä päiväksi 14:sta päivän Lokakuuta 1715. Kuitenkin julisti hän, ett'ei hän tahtonut lähteä pakolaisen, vaan kuninkaan tavalla. Hän lähetti sentähden parooni Grothusen'in, neljän-toista miehen kera, Konstantinopel'iin erityisenä lähettiläänä. sanomaan juhlalliset jää-hyväiset ja kiittämään saadusta suojeluksesta. Kaarlen rahan-pula pani tämän lähetystön kuitenkin pahaan pulmaan. Grothusen'in piti nimittäin lainata Porti'lta miljoona kulta-rahaa. Mutta kun Grothusen esitti asiansa, niin vastasi suuri-visiiri kylmä-kiskoisesti: "herrani arvo ei sovi lainata rahaa, mutta sultaani lahjoittaa kyllä kuninkaalle niin paljon rahoja, että hän taitaa kunnialla lähteä luotamme."

Tämäkin karvas papu piti nielaistaman ja vieläpä kaunistelematonna; mutta kuningas oli liiaksi kopea, nöyryyttämään itseensä enään. Kun sultaan'in tarjoama summa, sata-viisikymmentä tuhatta riksiä, tarjottiin hänelle lahjana matkan avuksi, niin hyljäsi hän sen, ja matka-rahats täytyi meidän nyt lainata suurella vaivalla ja korkeoita korkoja vastaan turkkilaisilta ja juutalaisilta.

Viimein lähti kuningas, kaikkein meidän iloksemme, matkaan. Sultaani lähetti hänelle muistoksi komean, heleän-punaisen ja kullalla kirjaellun teltin, tiamanteilla kaunistellun kalvan ja kahdeksan kalleimmilla satuloilla ja hopeaisilla jalustimilla varustettua jalointa arapialaista hevoista. Myöskin saapui se pascha, jonka piti seurata kuningasta rajalle saakka, ja tarjosi itsensä kuninkaan käytettäväksi. Kun pascha sai tietää, että useimmat kuninkaan palvelijoista olivat lainanneet turkkilaisilta rahoja korkeata korkoa vastaan, niin ilmoitti hän kuninkaalle, että ei heidän tarvinnut maksaa mitään korkoja, vaan pää-oma lainasta turkkilaisille vain. Kuningas kiitti ilmoituksesta, mutta ei tahtonut kuulla puhuttavankaan siitä, että niin tehtäisiin. "Jos minun mieheni," sanoi hän, "olisivat saaneet vain kymmenen riksiä sataa vastaan, niin pitää heidän täydellisesti ilman mitään vähennystä lunastaman takaisin kerran antamansa velka-kirjat." Jopa pyysi hän velan-antajia tulemaan Ruotsiinkin, jonka pyynnön useat täyttivätkin: he tulivat ja siellä saivat he täyden maksan.

Minua ei se murhetuttanut, sillä minä en ollut tehnyt mitään velkoja, ja puhun tapauksen vain, osoittaakseni, miten rehellinen kuitenkin kuningas oli kaikissa suhteissa ja tilaisuuksissa. Minä iloitsin vain sydämestäni, että viimeinkin pääsimme Turkista. Kuusi-kymmentä, kaikellisilla ruoka-varoilla varustettua vaunua ja kolme-sataa hevoista seurasi kuningasta matkalla, niin että hän kunnialla kylläkin lähti Turkista.

Turkkilaiset matkustivat, kunnioituksesta kuningasta kohtaan ja ett'eivät he väsyttäisi häntä, ainoastaan lyhviä päivä-matkoja. Mutta se ei ollut Kaarlen mieliin; hänen sisällinen rauhattomuutensa ajoi häntä maltittomasti eteen-päin, ja nyt hän alkoi tuntea polttavaa halajamista maahansa, josta hän niin pitkään aikaan ei ollut pitänyt mitään lukua. Tämä maltittomuus oli juuri se, joka saattoi hänen tekemään taas jotain erin-omaisempata. Näytti ikään-kuin olisi hän tahtonut hämmästyttää ja kummastuttaa maailmaa, ja sitä omituista hämmästyttämistä hän nyt juuri valmisteli.

Tapansa mukaan oli hän matkallakin säännöllisesti ylhäällä jo kolmen aikaan aamuisilla, puki itsensä, herätti väkensä ja turkkilaiset ja järjesti jo hämärissä matkueen. Turkkilaiset ihmettelivät, että joku kuningas taisi matkustaa sillä tavalla ja huusivat joka aamu: "Allah il allah, mimmoinen sultaani!"

Niin tulimme me Siebenbürgen'in rajalle. Siinä lasi kuningas turkkilaiset seuraajansa menemään ja pyysi Itävaltalaiselta maan-herralta Hermanstadt'issa passia ja vapaata läpi-kulkua keisarin maiden läpi. Entisinä aikoina olisi hän tuskin sitä tehnyt; mutta ajat olivat muuttuneet ja aikojen mukana suhteetkin. Ennen matkaili hän voimallisen ja voittoisan armeijan etu-nokassa, ja nyt — minua surettaa tehdä mitään vertausta.

Maan-herra vastasi, että Hänen Keisarillisen Majesteettinsa käskystä oli jo kaikki varustettu kuninkaan läpitse-matkustusta varten, ja että Hänen Kuninkaallinen Majesteettinsa saisi luottaa siihen, että hän kaikkialla otettaisiin velvollisella kunnioituksella vastaan. Koko matkan ohjelma, vieläpä päivällis- ja yö-paikatkin olivat tarkkaan määrättyt, ja kunkin kaupungin maistraatteja oli käsketty käyttämään kaikkea, mitä heidän voimissansa oli, kuninkaallisen vieraan vastaan-ottamisen varalta. Keisarin kustannuksella oli joka-paikassa laitettu kaikki mahdollisimmat mukavuudet, ja Kaarle olisi voinut matkustaa suurimmalla loistolla, ell'ei hänen polttava halunsa kotimaahansa ajanut häntä yhä eteen-päin. Paitsi sitä kokoontuivat ihmiset kaikissa kylissä ja kaupungeissa, ja etäisimmistäkin seuduista he tulvaamalla tulivat katsomaan ylistettyä Ruotsin kuningasta, joka oli hämmästyttänyt nimellensä koko Eurooppaa. Mutta siitä ei kuningas pitänyt hyvää, eikä tahtonut ollenkaan, että uteliaat joukot katselivat häntä hänen onnettomuudessansa.

Nyt pani hän toimeen aikeensa, jota hän jo kauvan oli aikonut. Ehtoolla kutsui hän luoksensa

molemmat ajutanttinsa, parooni Rosen'in ja översti-luutnantti Düring'in, ja ilmoitti heille, että hän seuraavana aamuna aikaisiin aikoi eroita matkueesta ja jatkaa nopeasti matkaansa kuriiri-hevoisilla. Rosen'in ja Düring'in piti seurata häntä, mutta muut saivat, Jumalansa nimessä, matkustaa määrätyn matka-ohjelman mukaan Itävallan läpitse, eikä huolia hänestä mitään. Kun kumpainenkin upsiereista oli ilmoittanut, vaikka vähän hämillänsä, tahtovansa mielellänsä seurata häntä, niin kokosi Kaarle vielä samana ehtona koko, likemmä tuhannen ja kaksi-sataisen seurueensa, enimmäksi upsiera, siihen latoon, jossa hänen piti yötä viettää ja ilmoitti myös heille aikeensa. Vastaan-sanomiset siinä eivät auttaneet, vaikka hänen uudet seuralaisensa näyttivät murheella ottavan vastaan tämän odottamattoman päätöksen. Minä itse puolestani hämmästyin ja ihmettelin tätä asiain uutta käännettä, mutta päätin myös samalla, ett'en millään ehdolla erkanisi kuninkaasta. Sentähden varustelin itseäni matkaan, etsein parhaimman hevoisen koko matkueesta ja asettausin yöksi sen ladon oven eteen, jossa kuningas makasi.

Ennen päivän-koittoa olin minä jo jalkeillani ja odottelin, mitä nyt tapahtuisi. Kaikki kävi, kuten olin ajatellutkin. Päivän hämärtäissä tuotiin ladon eteen kolme hevoista ja muutaman minuutin perästä ratsasti kuningas parooni Rosen'in ja översti Düring'in kera täyttä nelistä matkaansa. Ollaksensa tuntematonna, oli kuningas pannut päähänsä mustan peruukin ja kulta-koristeisen hatun; muuna pukuna oli hänellä harmaja takki ja sininen ratsas-kauhtana. Niin tuli hän ulos ladosta, tarkasteli ilmaa taivaalla, viskasi vielä viimeisen katseen nukkuvain seuralaistensa puoleen ja hyppäsi sitten satulaan, jonka jalustinta översti Düring piti. "Ees-päin!" sanoi hän, kun hän jo istui satulassa. "Elkää unhoittako sitä, että minä tästä-lähtien ja siksi, kunnes tulemme Stralsund'iin, en ole kuningas, vaan ruotsalainen kapteini, nimeltäni Kaarle Frisk."

Hän iski kannukset hevoisen kupeihin, ratsasti täyttä laukkaa, ja hänen molemmat seuraajansa ratsastivat perässä.

"Ahah!" ajattelin minä, "Kaarle Frisk, ruotsalainen kapteini! Sen nimen panen mieleeni, jos sattuisin joskus joutumaan pois oikealta jäljeltä."

Minun hevoiseni oli hyvissä voimissa, erinomainen ja uupumaton juoksia. Olin valinnut sen niistä kauniista arapialaisista hevoisista, jotka kuningas oli saanut sultaan'ilta lahjaksi. Kun kuulin vielä korvissani pois ratsastavain hevoisten kavioin kohinan, niin hyppäsin minä myös ratsuni selkään ja kiiruhdin kuninkaan jälkeen. Kun päivä valkeni täydellisesti, niin pysyttelin minä etempänä hänestä, ett'en olisi tullut liian aikaisiin tunnetuksi, vaikka minä helposti kyllä olisin voinut saavuttaa kuninkaan ja hänen seuralaisensa. He olivat päivän pitkään muuttaneet hevoisia useampia kertoja, mutta minun hevoiseni, "Abdul," oli niin hyvissä voimissa, että vielä iltasella näytti aivan, kuin olisi se juossut vain parin tunnin matkan. Kun pimeä tuli, niin luulin minä kuninkaan jäävän yöksi ensimmäiseen posti-taloon, mutta siinä minä petyin. Oli jo yö, kun me saavuimme posti-taloon ja niin pimeä, että minä taisin melkein kuninkaan rinnalla ratsastaa posti-talon pihaan, pelkäämättä kuninkaan tahi hänen seuralaistensa minua tuntevan. Nyt en siitä pitänyt niin suurta lukuakaan, jos hän tunsu minun tahi ei, sillä me olimme jo kylliksi kaukana leiristä, ett'ei hän minua enään lähettäisi takaisin. Kuitenkin päätin minä vasta seuraavana aamuna ilmoittaa itseni hänelle, jos hän jäisi nyt yöksi posti-taloon, — mutta, kuten sanottu, yöksi jäämisestä ei ollut puhettakaan.

Kaarle oli tuskin ajanut pihaan, — minä olin juuri hänen takanansa, — kun jo kuulin hänen äänensä: "pian, herra postimestari! Kolme kuriiri-hevoista ja postiljooni tien-näyttäjäksi! Meillä ei ole aikaa ollenkaan viivytellä!"

"Ohoh, herra!" vastasi vieras, — postimestarin, — ääni. "Hevoiset täytyy kuitenkin ensin satuloida. Astukaa sisälle siksi."

"Kuinka kauvan se kestää, herra postimestari?" kysyi Kaarle.

"Korkeintaan kymmenen minuuttia, herra. Postiljoonin pitää kiirehtiä," vastasi postimestari.

Tämä selitys näytti tyydyttävän kuningasta, sillä hän meni seuralaisinensa huoneeseen. Mutta minua — sen tunnustan suoraan — ei se tyydyttänyt ollenkaan, ratsastaa vielä yksi taival. Itse vuokseni en sitä pitänyt minään, mutta hevoistani säählittelin. Oi, jospa se olisi saanut tunnin levätä!

Silloinpa keksein kavalan keinon. Minä hiivein postiljoonin luokse talliin ja lupasin antaa hänelle tukaatin juoma-rahaa, jos hän voisi viivyttää hevoisia yhden tunnin. Mies ihastui tukaatista ja lupani sen. "Ei mikään ole sen helpompata," sanoi hän, "antakaa vain minun toimia, herra!"

Minä jätin hänen, vein "Abdul'ini" talliin, annoin sille kauroja ja hiivein kyökkiin, saadakseni rahalla ja hyvillä sanoilla pullon viiniä ja leipää "Abdul'ille" ja vähän syömistä itsellenikin. Sain kaikki, mitä pyysin. Sillä ajalla kun "Abdul" söi kauroja, haukkasin minä pari palaista paistia ja riensin taas talliin pulloineni ja leipineni. Postimestari seisoi tallin ovella ja torui postiljoonia hänen hitaisuutensa vuoksi.

Mutta postiljooni ei ollut tuon-taallaankaan, vaan vastasi kylmä-kiskoisesti, että hän kyllä pian olisi valmis, kun vain saisi hihnat reilaan. Minä nauroin salaisesti miehelle ja aloin hoitaa hevoistani. Osalla viinistä kostutin minä leivän ja annoin hevoiselleni, lopulla pesin minä sen sukevia jäseniä, kuten olin usein nähnyt meidän hevois-miestemme tekevän, koska he varustelivat hevoisiansa johonkin erinomaisempaan ajoon. Ennen pyytämäni tunnin kuluttua olin minä valmis ja annoin postiljoonille lupaamani tukaatin. Mies oli sen rehellisesti ansainnut, sillä ei ainoastaan postimestari, vaan itse kuningaskin oli häntä ahdistellut niin, että hän tuskin tiesi, mitä teki. Mutta nyt, kun hän tunsu tukaatin taskussansa, niin kävi kaikki niin oivallisesti ja nopeasti, että hevoiset olivat parissa minuutissa valmiina. Kuningas hyppäsi kohta maltitonna likimäisen hevoisen selkään ja ratsasti pois. Minä seurasin häntä aivan likellä ja olin parin minuutin kuluttua aivan hänen vieresssänsä.

"Sinäkö se olet, Düring?" puhui kuningas, sillä synkässä pimeässä ei hän voinut minua tuntea.

"Luvallanne: ei, Teidän Majesteettinne!" vastasin minä.

"Kuka piru sinä sitten olet?" huusi kuningas. "Ja miten sinä minut tunnet?"

"Minä tunnen vallan hyvin Teidän Majesteettinne, ja tunteepa Teidän Majesteettinnekin minut," vastasin minä.

Kärsimättömästi huudahtaen ratsasti hän aivan sivullani ja katsoi minua kasvoihin. "Roos!" huudahti hän. "Miten saakelissa sinä tänne tulet? Enkö minä jo sitä ajatellut, että se oli Roos veijari!"

"Teidän Majesteettinne ajatteli aivan oikein," vastasin minä, "mutta siinä ajattelit te väärin, että Roos olisi antanut kuninkaansa yksin ratsastaa."

"Mutta minä en tarvitse sinua," huusi hän. "Sinun pitää kohta kääntymän takaisin ja yhtymän toisiin."

"Kuten Teidän Majesteettinne käskee — —" vastasin minä huolettomasti.
"Mutta sitä ennen pyydän minä eron virastani."

"Miksi niin?" huusi hän. "Mutta sinä saat sen, koska olet sellainen niskuri, — sinä saat eron kohta!"

"Kiitoksia, Teidän Majesteettinne!" sanoin minä ja ajoin eteenpäin nelistä hänen vieresssänsä.

"Miks'et käänny takaisin, sinä mies?" huusi kuningas hetken perästä.

"Siks', ett'en tahdo, Teidän Majesteettinne!"

"Mutta olenhan minä käsenyt — — —."

"Teidän Majesteettinne ei voi enään minua käskeä, kun olen kerran saanut eron virastani."

"Mutta minne ai'ot sinä sitten?"

"Seurata Teidän Majesteettianne. Onhan tie vapaa!"

"Mutta minä annan ampua sinut."

"Oikein puhuttu, Teidän Majesteettinne! Ette taida minusta eroa muutoin saadakkaan."

"No, se on todellakin kunnan miehen puhetta!" sanoi kuningas. Sitten nauroi hän ja sipaisi minua ratsu-ruoskallansa. "No, niin!" sanoi hän vakavammasti sitten. "Minä näen, että sinä olet itse-päinen, ja minä tiedän, että minä voin sinuun luottaa. Ratsasta mukana sitten, Herran nimessä, mutta ole siitä vakuutettu, ett'ei tässä ole kysymystäkään huvi-ajosta. Muutoin olen minä matkalla ruotsalainen kapteini, Frisk nimeltäni. — Tokko sinä ymmärrät?"

"Aivan hyvin, herra kapteini!"

"Se on siis sovittu. Kannusta hevoistasi nyt! Meidän täytyy kulkea kiireesti eteenpäin. Katsokoot Düring ja Rosen vain, että he pysyvät perässä."

"Entäs minun virka-eroni?" kysyin minä.

"Ole joutavia! Kapteini Frisk on sinulle sen antanut, mutta kuningas Kaarle ei sitä anna. Ees-päin vain!"

Ja niin me menimmekin lakkaamatonta laukkaa pimeässä yössä, että minä pidin sitä suurena ihmeenä, että me tulimme seuraavaan pysäyspaikkaan, ilman ett'emme niskojamme tai sääriämme olleet taittaneet, Siellä sallei Kaarle vihdoinkin sekä itsellensä että meille parin tunnin levon. Mutta aamu ei ollut vielä pitkälle ehtinyt, kun hän jo meitä taaskin herätti. Rosen ja Düring kummastelivat,

kun he huomasivat minun olevan mukana; mutta kun ei kuningas siitä sanonut mitään, niin eivät hekään siitä sen enempää sitten huolineet. Pari tuntia ennen auringon nousua olimme me jo taaskin satulassa ja täyttä nelistä perättäin sitä sitten mentiin, niin paljon, kuin suinkin hevoiset pääsivät. Minun kävi säälikseni kelpo "Abdul'ini". Minä näin kyllä, ett'ei hän kestäisi enään samallaista päivää, kuin eilinen, ja möin sen sentähden seuraavan posti-paikan postimestarille jotenkin hyvästä hinnasta, vaikka ei hinta ollut mielestäni kuitenkaan enempi, kuin puoli siitä, mitä sellainen hevoinen olisi tarvinnut maksaa. Mutta kukkarollinen kultaa on kuitenkin aina parempi, kuin kuollut hevoinen, sillä kuitenkin seuraavana päivänä ainakin olisi hevoiseni kaatunut, — niin rajusti ajoi kuningas. Minä jätin siis hevoiseni, ja otin, kuin toisetkin, posti-hevoisen.

Niin kuljettiin eteenpäin, toisesta pysäys-paikasta toiseen. Herra Jumala sitä ajoi! Koko elinaikani muistan minä sitä. Välttääksensä joutumasta vihollistensa käsiin, täytyi kuninkaan välttää Puolaa ja Saksenia ja ajaa pitkiä kierroksia. Mutta ei hän pitänyt minään paria tusinaa penikulmaa väärää tahi ojennusta, kun hän tuli vain turvallisesti eteenpäin. Täyttä laukkaa lasketimme me Unkarin, Mährin ja Itävallan läpitse; samaa kyytiä Baijer'in, Würtemberg'in, Pfalz'in, Westphal'in ja Mecklenburg'in läpitse. Me teimme kehän melkein koko Saksan ympäri ja pitensimme suoran tien kuitenkin puolta pitemmäksi. Ei yöllä, eikä päivällä sallinut kuningas itsellensä, eikä meille tuskin välttämättömintä lepoa; ei aikaa haukkaamaan tuskin paria palaa ruokaa ja nielaisemaan kerran vettä: "ees-päin, ees-päin" oli vain aina käsky. Kun tulimme yöllä johonkin maja-paikkaan ja olimme tuskin ummistaneet silmämme, niin tahtoi kuningas jo taas liikkeelle ja yhtä unisina kuin olimme panneet levolle saimme istua taas satulaan. "Ees-päin!" huusi kuningas ja niin me eteenpäin ratsastimmekin niin, että hevoiset olivat kaatumaisillaan allamme. Mutta mitäpä kuningas siitä huoli, kunhan pääsimme eteenpäin vain sekä huonoilla että hyvillä teillä, yli kuoppien, läpi pensasten, halki rämetten ja hietikkojen. Se oli sellaista ratsastusta, ett'ei oltu ennen maailmassa mokomampata nähty, eikä taideta vastakaan nähdä.

Ja kuningas olisi voinut kuitenkin kulkea aivan mukavasti, jos olisi tahtonut! Kun me samoilimme metsissä ja erämaissa, niin kulki Kaarlen hovi-seurue mukavasti eteenpäin Saksan keisarin maiden läpi, ja niillä varustuksilla, joilla itse kuningasta ai'ottiin vastaan ottaa, voivat hovilaiset hyvin. Uteliaat ihmiset katselivat silmät muljallaan, heidän seastaan huomataksensa suurta Kaarle-kuningasta, — mutta me olimme kaukana heistä ja hevoistemme kaviot vain säkenöivät siellä, missä me kuljimme.

Voimia, Jumal'avita, kysyttiin, voida kestää sellaista ajoa. Ja parooni Rosen jo uupuikin ja jäi jälkeen Unkarissa. Nyt seurasi kuningasta vain Düring ja minä. Düring koki kestää lujasti, mutta viimein uupui hänkin. Baijer'issa pyörtyi hän astuessaan alas hevoisensa seljältä. Kuningas juoksenteli maltitonna edes takaisin sillä ajalla kun minä koettelin virvoitella översti-raukkaa. Tuskin oli översti vähän tointunut, niin kysyi jo kuningas, jonka jalkojen alla maa näytti ikäänkuin palavan, kuinka paljon hänellä oli rahoja. "Noin tuhannen riksiä kullassa," vastasi översti. — "Hyvä," sanoi kuningas, "anna minulle puolet. Sillä minä huomaan, ett'et sinä jaksa seurata mukana. Minä jatkan matkaa yksinäni. Roos jääköön sua hoitamaan ja sitten tulette yhdessä perästä-päin."

"Jumalan tähden! Teidän Majesteettinneko yksinänsä? Ei se käy päinsä!" huudahti Düring hämmästyneenä. "Minä rukoilen Teidän Majesteettianne kaiken mokomin odottamaan edes kolme tuntia. Kyllä minä sitten taas jaksan istua satulassa."

"Ei, ei!" sanoi kuningas. "Anna minulle vain viisisataa riksiä, että minä pääsen eteen-päin."

Översti vastusteli. Kuningas kiukustui; minä näin hänen silmänsä rupeavan mulkoilemaan, ja ymmärsin, ett'ei ollut hyvä tehdä pilaa hänestä enempätä.

"Antakaa hänelle rahat," kuiskasin minä salaisesti överstille. "Antakaa vain ja sallikaa minun toimia. Te näette kyllä, ett'ei nyt sovi tinkiä Hänen Majesteettinsä kanssa. Minä vastaan asiasta."

Översti otti huo'aten raha-pussin esille. Kun kuningas alkoi kiireesti jakaa rahoja, niin hiivein minä hiljaisuudessa ulos ja puhuttelin kahden-kesken postimestaria, joka oli nähnyt kaiken, mitä huoneessa tapahtui. "Herra postimestari," sanoin minä, "nuo herrat ovat orpanuksia ja matkustavat samoilla asioilla. Te näette kyllä, että toinen heistä on sairas, mutta toinen ei tahdo odottaa häntä edes kolmea tuntia. Tehkää minulle mieliksi ja antakaa sille hätä-housulle kaikista huonoin hevoinen tallistanne, ja sitten kun hän on lähtenyt, hankkikaa minulle keveät vaunut ja pari hyvää hevoista; mutta pian ja sala-vihkaa vain, ett'ei hän huomaa mitään."

Samassa kun minä näin puhuttelin postimestaria, pistin minä jotakuita tukaattia hänen käteensä, sillä minä olin jo oppinut ennen postiljoonista näkemään, mitä ihmeitä kulta voi tehdä. Tässä tapauksessa se vaikutti myöskin. Kuningas sai, minulle mieliksi, vikurin ja ontuvan konin, joka tuskin liikkui paikastaan, kun kuningas iski kannuksensa sen sivuihin. "Hyvästi!" huusi kuningas Düring'ille ja minulle. "Stralsund'issa tapaamme toisemme!"

"Aja vain!" ajattelin minä. "Ehkä piankin tapaamme toisemme, luulen minä."

Kello oli kymmenen ehtoolla, kun kuningas läksi synkässä pimeydessä, myrskyssä ja tuiskussa jatkamaan matkaansa. Minua sääliitti häntä, mutta koska hän ei itse tahtonut sitä paremmin, niin annoin minä hänen mennä Herransa nimessä, Översti Düring'ille, joka todellakin tarvitsi minua, esitin minä, että hän saisi nukkua tunnin, kaksi aivan rauhassa. Kerroinpa hänelle myöskin juoneni, joten me kyllä pian saavuttaisimme kuninkaan. Esitykseni ja juoneni olivat kumpanenkin hänelle terve-tulleet. Hän nukkui rauhassa kaksi tuntia ja heräsi vahvistuneilla ruumiin- ja sielun-voimilla. Minä ilmoitin kohta hänelle, että keveät vaunut ja hyvät hevoiset olivat varaltamme valmiina. Me istuimme vaunuihin, ruoska vingahti ilmassa ja lentoa lähdimme me matkaan.

Päivä koitti juuri ja harmaja aamun-hämy taisteli yön pimeyttä vastaan, kun näimme miehisen olennon, kääriytyneenä ratsastaja-kauhtanaansa kiireesti käyvän eteenpäin. "Siinä se nyt on, Düring," sanoin minä. "Siinä on kuningas ja kaikki on käynyt, kuten olin ajatellutkin."

Ja kuningas se olikin, jo vallan väsyneenä. Hän ei ollut enään saanut hevoistansa paikaltaan ja oli sen tähden kiukuissansa hypännyt maahan ja aikoi jalkaisin päästä likimpään posti-paikkaan. "Helvetin koni!" kirosi kuningas, kun hän istui kanssamme vaunuissa, joissa hän näytti tulevan hyvin toimeen. "Mistä te saitte nämät näin hyvät hevoiset?"

"Vähäisellä kärsivällisyydellä, Teidän Majesteettinne, saimme me nämät hevoiset," vastasin minä. "Ja Teidän Majesteettinne olisi tehnyt paljoa paremmin siinä, ett'ei olisi jättänyt meitä pulaan; nyt olisitte kerennyt jo pitemmälle ja saanut sen lisäksi nukkua jonkun tunnin rauhassa."

Kuningas katsahti minuun; mutta sanaini totuus oli niin selvä, ett'ei hänellä näyttänyt olevan ollenkaan halua väittää vastaan. Hän nojautui vaunuin kulmaan ja nukkui aina ensimmäiseen posti-paikkaan saakka.

"Hevoisia! Pian!" oli täälläkin kohta ensimmäisenä hänen huulillansa.

Kymmenen minuuttia myöhemmin istuimme taaskin satulassa ja ajoimme eteen-päin.

Sillä tavalla ilman lepoa, ilman rauhaa ja melkein ilman yhtään unta, ratsastimme me läpi Saksan ja saavuimme Kassel'iin.

"Nyt olemme kylliksi kaukana Turkin rajalta; ei meitä enään kukaan tunne," sanoi Kaarle. "Nyt tahdomme kerran syödä oikean päivällisen!"

Kuten sanottu, niin tehtiin. Mutta olipa vallan likellä, ett'emme tulleet tunnetuiksi. Hessen-Kassel'in Maakreivi oli nimittäin saanut jo tiedon siitä, että kuningas oli eronnut seurueestansa ja ajatteli, että mahdollisesti voisi kuningas kiertoteillään Saksassa tulla hänenkin pää-kaupunkinsa kautta. Hän oli sentähden käsenyt prikaati-päällikkönsä Ragg'in, joka oli ruotsalainen ja siis maa-miehemme, tarkasti pitämään silmällä kaikkia läpi-matkustavaisia vieraita, ja kohta ilmoittamaan, jos kuningas ehkä matkustaisi tuntemattomana Kassel'in kautta. Juuri sama Ragg oli ravintolassa, kun Kaarle astui alas hevoisen selästä, syödäksensä päivällistä ravintolassa. Me söimme kaikin samassa pöydässä, ja Ragg alkoi monesta syystä ruveta epäilemään, että eiköhän "kapteini Frisk" olekin vain itse kuningas. Vielä enemmän vakaantui hän luulossaan, kun ei kuningas juonut pöydässä yhtään viiniä, ja se tettiin melkein koko maailmassa, ett'ei kuningas tuskin milloinkaan juonut viiniä.

"Oletteko oppineet kuninkaastanne vain juomaan vettä?" kysyi Ragg äkkiä pöydän yli.

Kaarle huomasi vaaran, otti kohta ensimmäisen viini-lasin, jonka hän tapasi, joi sen pohjaan ja sanoi: "maljanne! Kuka teille on sanonut, ett'en minä juo viiniä?" Mutta salavihkaa viittasi hän minulle, että pitäisin hevoisista huolen, ja kohta kun hevoiset olivat oven edessä, nousi hän pöydästä, kumarsi prikaati-päällikölle ja sanoi:

"Nyt hyvä Ragg, hyvästi ja terveisiä Maakreiville minulta." Ennenkuin Ragg oli kerjinyt tointua hämmästyksestensä, istuimme me jo satulassa ja sanoimme ystävällisesti jää-hyväiset ja ratsastimme täyttä laukkaa pitkin katuja ja ulos kaupungin portista.

Monessa muussa sellaisessa pienessä seikkailussa olimme, kunnes viimein neljäntoista päivän perästä saavuimme 12 p. Marraskuuta 1715 puolen yön aikaan Stralsund'in muurien edustalle. Neljätöista päivää oli riittänyt meille, ratsastaa koko Saksan läpitse. 286 saksalaista penikulmaa olimme me kulkeneet 336:ssa tunnissa, siis päivittäisin kaksikymmentä penikulmaa. Se oli ajoa, jota ei Jumal'avita, moni pysty tekemään, eikä kuningas ollut kuitenkaan siitä hirmuisesta ajosta uupunut. Hänellä oli ruumis ikäänkuin raudasta ja teräksestä rakettu: niin vähän huoli hän vaikeuksista. Viimeinkin olimme me siis nyt Stralsund'in muurien edustalla, ja kuningas huusi korkealla äänellä vartija-sotamiehelle, että hän aukaiseisi portit.

"Avaimet ovat linnan-päälliköllä," kuului ylpeä vastaus. "Rauhoittukaa, ystäväni! Huomen-aamulla

laskemme teidät kaikista ensimmäisenä sisälle."

"Mene, mies!" ärjäsi kuningas. "Herätä päällikkö ja tuo avain!"

"Kyllä minä siitä siipeni varon!" vastasi vartija. "Kyllä minun siitä huonosti kävisi."

"Joll'et sinä kohta mene," karjui kuningas kiivastuneena, "niin käy sinun vieläkin huonommin. Pian nyt vain!"

Ääni, jolla kuningas puhui, vaikutti mieheen. Hän meni ja toi ala-upsierin. "Kyllä ihmeellistä," sanoi kuningas meille sillä ajalla. "Tässä seison minä oman linnani edustalla, enkä pääse sisälle. Huomenna pitää sen oleman toisin."

Ala-upsieri tuli ja kysyi: "Mikä herra se on, joka sydän-yöllä pyrkii päästä sisälle?"

"Kuriiri Turkista," vastasi Kaarle lyhyesti.

"Mitä hänellä on asioita?"

"Kuninkaallisia käskyjä! joll'en minä pääse kohta sisälle, niin hirteen huomenna joka vartija-sotamies!"

Kuninkaan kopea puhe taisi vaikuttaa kersanttiin, vai olisiko hän aavistanut, että kuningas itse vaatei päästä sisälle; lyhykäisesti: kersantti piti parhaimpana mennä noutamaan avaimia ja herättämään linnan-päällikköä. Kohta porasi linnan portit, me ratsastimme sisään ja olimme kaupungissa. Viipymättä meni kuningas kenraali Düker'in tykö, joka oli juuri herännyt, eikä ollut vielä liki-mainkaan oikein valveillansa. Täydesti luullen, että hänellä oli kuriirin kanssa tekemistä, kysyi hän sentähden kuninkaalta: "no, mitä uutisia te tuotte hänen Majesteetitänensä?"

"Minä olen siis," sanoi Kaarle, "ainakin tullut peräti oudoksi omille alamaisilleni!"

Nyt avautuivat kenraalin silmät. "Jumalan tähden, Teidän Majesteettinne!" huudahti hän hämmästyneenä, heittäysi kuninkaan jalkain juureen ja itki ilonkyyneleitä.

"*Kuningas, kuningas!*" kaikui kaikkialla, ja keskellä yötä levisi iloinen sanoma kautta kaupungin. "Kuningas on tullut!" kuuluivat huudot kaduilla; kaikki kiirehtivät vuoteistansa, pukivat itsensä pikaisesti ja kokoontuivat kaduilla. "Onko se totta?" — "On; hän on todellakin tullut!" — "Jumalan kiitos! Nyt ajatkin taas muuttuvat! Eläköön kuningas!" — Niin kuuluivat kysymykset ja vastaukset, toivotukset, huuto ja hälinä kadulta kadulle; ihmiset syleilivät toisiansa iloissansa, ja sinä yönä taidettiin todellakin nähdä, kuinka suuresti alamaiset kunnioittivat kuningastansa, kuinka hellästi ja sydämellisesti he häntä rakastivat. Sotamiehet samoilivat ulos kasarmeistansa ja maja-taloistaan ja piirittivät huonetta, jossa kuningas oli. "Onko totta? Onko ainakin se totta?" huusivat he ja kova riemastuksen huuto kajahti taas, kun he kuuluivat vastauksen: "On; kyllä se on totta! Minä olen itse nähnyt hänet, meidän kuninkaamme!"

Kohta sen jälkeen riensi kansa soittamaan kelloilla, ja antoi niiden kupari-kielten ilmoittaa ilon-sanomaa; kanuunat valleilla paukkuivat ja jyristen saattoivat odottamatonta uutista yli maan ja meren; kaikki kadut valaistiin ilo-tulilla ja riemu-valkeita poltettiin katujen kulmissa ja toreilla, ja ilo oli niin suuri, ett'ei yksikään ihminen ajatellut enään nukkua tai vuoteelle mennä sinä yönä.

Mutta me, Jumal'avita, sitä vastoin ajattelimme lepoa, ja unta me todellakin tarvitsimme. Kansan parhaitaan peuhatessa veimme me ensin kuninkaan vuoteelle. Sillä kuuteentoista päivään oli hän tuskin ollenkaan maannut eli saanut rauhallista lepoa. Hänen jalkansa olivat niin ajettuneet lakkaamattomasta ja hirveästä ajosta, että saappaat saimme me leikata halki, saadaksemme ne riisutuiksi; vetämällä ei ollut yrittämistäkään, puhtaat liina-vaatteet annettiin hänelle myöskin, sillä ne kuin hänellä olivat päällensä, olivat mitä kurjimmassa tilassa. Sitten viskausi kuningas vuoteellensa ja nukkui niin sikeästi, kuin olisi hän ollut kuollut, Düring ja minä paneusimme hänen jalkoihinsa parille patjalle, jotka olivat meitä varten levitetyt lattialle, ja sitten me kaikki kolme kuorsasimme kilpaa; ja ensikerran pitkistä ajoista vartioi ovemme edessä taas todellinen ruotsalainen vartija.

"Uni maistui suloiselta, saatatte ymmärtää! Vahinko vain, ett'ei sitä suloutta kestänyt kylläksi kauvan. Muutaman tunnin perästä nousi nimittäin kuningas ja herätti meidätkin, vaikka me olisimme mielellämme nukkuneet koko päivän. Mutta eihän Kaarrella ollut rauhaa. Hän käsketti vanhan kenraali Düker'in luoksensa ja tarkasti hänen kanssansa linnan vartijaston, linnoitukset, ja käski kohta siekailematta alkaa sodan uudestansa uusilla voimilla. Kuriirit kiirehtivät ulos kaikista kaupungin porteista. Ruotsalaisten piti kohta huomata, että heidän kuninkaansa aivan entisellään, muuttumattomana oli tullut takaisin maahansa."

Vältyväpeli pysähtyi tässä nyt kertomuksessansa hetkeksi ja tirkisteli suruisella katseella, vallan aatteisiinsa vaipuneena, valkeaan, joka yhä kirkkaana heloitti pimeään yöhön. Vasta Uolevi Sparre'n

häntä puhutellessa, heräsi hän unelmistansa.

"No, vanha ystävämme, miks'ette jatka kertomustanne?" kysyi Uolevi. "Me istumme ja odotamme suurimmalla uteliaisuudella, ja yökini kiirehtii kulussansa. Minä pyydän teitä kertomaan kertomuksenne loppuun."

"Kyllä; kyllä minä sen teen, vaikka vaikeaksi käy kertoakseni kertoelman surullista loppua," vastasi vältväepeli, ikäänkuin heräten jostain ilkeästä unesta. "Suokaa anteeksi, lapsukaiseni, että olen viivytellyt vähän tarpeettomasti niistä hetkistä kertoissani, jotka olivat kuninkaamme viimeiset iloiset hetket. Mutta sinulla on oikein, Uolevi, kertomus pitää lopetettaman."

Siis enemmin. Kansan ilo hänen takaisin-tulostansa, iloitti häntä paljon, enkä ole minä nähnyt häntä milloinkaan iloisempana ja hilpeämpänä, kuin niinä ensimmäisinä päivinä, joina olimme taas koti-maassamme. Mutta nepä olivatkin viimeiset auringon-säteet, jotka valaisivat hänen elonsa-juoksua. Uhkaavat ukkos-pilvet kohoilivat jo kaikkialta ilman alla, ja monen salaman niistä pilvistä piti polttavasti kerran sattuman hänen sydämeensä.

Ei viipynyt kauvan, kun jo jokajalla taas sodan melskeet piirittivät meitä. Preussi, Tanska, Sachseni ja Venäjä olivat aseissa vastassamme, ja vaikka kuinkakin miehukkaasti Kaarle puollusti itseään, niin ei voinut hän kuitenkaan pitempää aikaa kestää niin suurta yli-voimaa vastaan. Kolmekymmentä ja kuusi tuhatta miestä marssei Stralsund'ia vastaan, jossa Kaarrella oli vain yhdeksän tuhatta miestä. Mutta Kaarle johti itse joukkojansa, eivätkä liittoutuneet viholliset olisi iki-päivinä valloittaneet linnaa, ell'ei meille onneton sattuma olisi ollut heille avullisena.

Översti-luutnantti von Köppen, Preussin kuninkaan ajutantti, oli nuoruudessaan ollut Stralsund'issa ja uinut usein Itä-meressä. Siitä ajasta muisti hän, että juuri sillä paikalla, jossa Ruotsalaisten linnoitukset loppuivat, oli meri vain kolmen tahi neljän jalan syvä. Hän esitteli siis kuninkaallensa, että juuri sillä paikalla piti vihollisia ahdistaa. Esitys otettiin kuulevaan korvaan, ja 6,000 jalka- ja 2,000 ratsumiestä käskettiin sentähden kahlaamaan, kuin hylkeet, ylitse osoitetusta paikasta meressä. Köppen johti itse etu-joukkoja ja meni miekka kädessä mereen edellä. Kello yksi yöllä astuivat he mereen ja kahlasivat puolen tuntia vedessä, vyötäisiin saakka. Samaan aikaan tekivät he hyökkäyksen linnaa vastaan etu-puolelta kääntäöksensä huomiomme väärään, ja tosiaankin me petyimme, sillä emme olleet ajatelleet preussiläisten kaloina toki uivan kimppuumme. Sillä tavalla tuli Köppen joukkonensa aina etu-varustuksiimme saakka. Sotamiehet astuivat hiljaa ylös vedestä ja ennenkuin arvasimme aavistaakkaan, niin olivat he jo keskessämme, juuri kuin pilvistä pudonneina. Sillä tavalla valloitettuja varustuksia emme voineet puollustaa: meidän täytyi vetäytyä linnan sisimpään, ja kadotimme siinä kahakassa viisi-kolmatta kanuunaa ja neljäsataa vankia.

Se oli kova kolahdus, mutta vielä kovemmat tulivat kohta perästä.

Niin kauvan kuin Rügen'in saari ei ollut liittoutuneitten vihollisten vallassa, niin eivät he voineet olla varsin varmat Stralsund'in valloittamisesta. Heidän täytyi siis ensin valloittaa mainittu saari, ennenkuin taisivat kaupunkia piirittää sekä maan että meren puolelta, ja Anhalt-Dessaun ruhtinas Leopold, jota tavallisesti nimitettiin vain vanhaksi Dessau'ilaiseksi, — hän tarjousi valloittamaan saarta meiltä. Se oli kova koetus, mutta Leopold olikin juuri se mies, joka taisi ottaa hartioillensa mokoman työn. Sopivana päivänä saapui hän 400:lla laivalla ja 15,000:lla miehellä saareen. Kaarle taisi asettaa vain 2,000 miestä yli-voimaa vastaan. Stresov-nimisen kylän luona laski Leopold maalle, ja ensi-työksensä varusti hän kylän etu-varustuksilla. Hän kaivatti syvän valli-haudan ja asetti siihen espanjalaisia ratsu-miehiä. Niin varustettuna odotti hän meidän kuninkaamme tuloa, joka ei kauvan odotuttanutkaan itseänsä. Kaarle oli Stralsund'issa ja oli tuskin saanut kuulla vihollisten saareen tulosta, kuin hän jo kohta lähti purjehtimaan ja saapui saarelle kello yhdeksän iltaisella. Hän ei tahtonut sallia vihollisten saada vakaata jalan-sijaa ja toivoipa päästä heidän kimppuunsa vielä väkeä maalle laskiessa. Mutta siihen ei hän kuitenkaan kerjinyt, vaan yhtä-hyvin marssitutti hän joukkonsa yön aikana Stresov'in kylää vastaan, karkoittaakseen kohta viholliset sieltä pois. Kello kaksi aamuisella seisoi hän vastatuksin preussiläisten kanssa. Niin hiljaa oli hän tullut, ett'eivät preussiläiset huomanneet häntä ennenkuin hän käski hiljaisella äänellä: "lyökää maahan espanjalaiset ratsu-miehet!" — Eräs preussiläinen vartija kuuli sen ja kiire meteli syntyi kohta. Pian karkoitimme me espanjalaiset ratsu-miehet, mutta hämmästyimme, kun näimme edessämme leveän ja syvän valli-haudan.

"Onko se mahdollista?" huudahti kuningas, kun hän näki haudan. "Sitä en ollut luullut. Mutta ei se mitään. Rivakasti eteen-päin vain!"

Kehoitus rohkaisi meitä: kuin leijonat syöksyimme me hautaan. Espanjalaiset ratsu-miehet, multavallit, puun-rungot, oksat, kaatuneet sotamiehet, ja kaikki mitä nopeasti käsiin saatiin, käytettiin haudan täytteeksi. Kuningas, kenraalit, upsierit ja sotamiehet astuivat toistensa olkapäille ja niin tulimme me viimein ylös haudasta ja seisomme liittoutuneitten vihollisten leirin vastassa. Ensimmäinen hyökkäyksemme saattoi kohta preussiläiset ja tanskalaiset häiriöön, mutta ruhtinas Leopold oli uljas

sota-herra: hän kokosi jälleen hajoitetut joukkonsa ja karkoitti meidät neljäsosa-tunnin ajan kestäneen verisen tappelun jälkeen takaisin leiristä ja yli haudan jälleen. Jopa ajoi hän meitä lakealle kentällekin jäljistä. Kuninkaalta ammuttiin hevoinen ja hän oli juuri joutumaisillaan vangiksi. Eräs tanskalainen upsieri tunsikin hänen, kävi hänen käsi-varteensa ja huusi: "antaukaa, Teidän Majesteettinne, tahi olette hukassa!" Mutta Kaarle ei antautunut. Hänellä oli pistooli pistettynä vyöhönsä, sen tempaisi hän ja lävisti sillä upsierin pään. Sitten otti hän kaadetun upsierin hevosen ja jatkoi tappelua. Hän tuli jälleen ympärinsä saarretuksi ja jopa sai luodin raapaisemankin juuri rintansa alle, mutta hän tunkeusi piirittäjäinsä läpitse ja kehoitti meitä, Jumalan tähden, olemaan rohkeita. Ah, me teimme kyllä tehtävämme, mutta onni ei ollut enään puolellamme. Viisisataa uljasta toveria jätimme kuolleina jäljillemme taistelu-kentälle ja niiden joukossa myöskin kuninkaan rakkaimmat kenraalit Grothusen'in ja Daldorf'in. Kaarle itse sai kiittää kreivi Poniatovski'a hengestänsä. Kreivi tempaisi hänet nimittäin pois tappelusta ja kiirehti hänen kanssansa meren rannalle, jossa laiva oli häntä odottamassa, viedäkseen häntä Stralsund'iin. Minä olisin mielelläni auttanut häntä, mutta luoti rinnassani makasin minä maassa kelvotonna. Toverini taljasivat minut "Alte Fehr'in" linnoitukseen, jossa nyt turvaa etsemme. Niin pääsin minä hengissä siitä metelistä, mutta parin päivän perästä täytyi meidän antautua vangeiksi ja Rügen joutui niin vihollisten valtaan.

Kuninkaan näin minä sitten ensi-kerran vasta kolmen vuoden kuluttua, vähän ennen sitä onnetonta laukausta, joka tempaisi hänet pois hänen elonsa keski-ijässä. Kuitenkin oli kuningas nyt piiritetty Stralsund'issa, ja oli kadottanut melkein kaikki muut, paitsi rohkeata miehuuttansa. Eräs toveristani kertoi minulle sitten Fredrikshall'in tykönä esimerkin siitä. Kun kuningas istui kerran ja saneli jotain kirjettä, niin tuli tuli-kuula katon kautta huoneeseen ja laukesi sivu-huoneessa sellaisella julmalla paukahduksella, että koko huoneen luultiin hajonneen. Kuninkaan kirjoittaja pudotti kynän peljästyksissäänsä, mutta kuningas kysyi aivan rauhallisesti: "no, miks'ette kirjoita?" — "Ah, tuli-kuula, Teidän Majesteettinne!" vastasi kirjoittaja vavisten. "No, mitä tuli-kuulalla on kirjeen kanssa tekemistä? Kirjoittakaa vain!" sanoi kuningas ja saneli taas rauhallisesti, ilman vähintäkään häiriötä.

Sellaisia todistuksia pelvottomuudestaan osoitti hän usein, mutta nyt ei auttanut enään kaikkein suurinkaan miehuus, pelastaa Stralsund'in linnaa, kun Rügen oli kerran vihollisten vallassa. Kaarlen täytyi paeta. Yöllä 11:sta päivää vastaan Joulukuussa 1715 astui hän venheesen ja purjehti onnellisesti Rügen'in ohitse, vaikka saaresta ankarasti ammuttiin hänen alustansa; tapasi Itämeressä erään sotalaivoistansa ja tuli eheänä Trelleborg'iin. Joku aika sen jälkeen antautui Stralsund vihollisille.

Itse silmin-näkijänä en voi sitten seuraavasta kolmesta vuodesta kertoa mitään, sillä minä olin preussiläisessä vankeudessa ja makasin sairaana haavoistani. Kuitenkin sain minä kuulla kylläksi, taitaakseni surra. Sanomattomilla ponnistuksilla sai kuningas kokoon armeijan keskellä talvea ja johti sitä Tanskaa vastaan. Hän aikoi mennä jäätä myöten Juutin-rauman ylitse, mutta suoja ilma pakoitti hänen palajamaan takaisin ja marssimaan Norjaa vastaan, hätyyttääkseen Tanskaa sen maa-kunnissa. Mutta ei hän saanut paljon aikaan sielläkään, ja hänen täytyi pian palata takaisin Ruotsin puolelle; ja palatessansa hukkasikin hän melkein kolmannen osan miehistänsä.

Sitten oli hän hetken rauhassa ja varusteli uudestaan itseänsä. Tulipa vuosi 1718. Nyt oli hänellä 36,000 miehinen armeija aseissa, ja siihen olikin hän pannut kaikki voimansa. Tämän armeijan jakoi hän kahteen osastoon; toisen osaston lähetti hän kenraali Armfeldt'in johdolla pohjois-Norjaan; toista osastoa johdatti hän itse etelä-Norjaan ja tuli Fredrikshall'in linnan edustalle; Fredrikshall'in olivat tanskalaiset jälleen sillä ajalla varustaneet.

Kenraali Armfeldt'in kävi huonosti. Hän ei voinut valloittaa Trondhjem'ia, jota hän piiritti, ja paluu-matkalla kuoli melkein koko hänen joukkonsa nälkään ja kauheaan, äkkiä tulleen tammi-pakkaiseen. Tuskin viittä-sataa palasi hänen tuhansistansa jälleen koti-maahansa.

Samaan aikaan kun Armfeldt'in kävi niin pahoin pohjoisessa, ei Kaarlellakaan ollut etelässä juuri paljon parempaa onnea. Kun minä tapasin kuninkaan kolmen vuoden perästä — minä pakenin preussiläisestä vankeudesta ja suurella vaivalla saavuin Kaarlen luokse Fredrikshall'in edustalla — niin tapasin minä hänet valli-haudassa kovassa pakkaisessa. Huolimatta pakkaisesta ja jäätyneestä maasta oli hän luotattanut valli-hautoja, päästäksensä siten likemmäksi linnaa. Hän tarkasti töitä ja kulki erään ranskalaisen rakennus-mestarin, översti Sicre'n kanssa; sama Sicre oli työn johtajana. Sen miehen muotoa en voinut kärsiä: raiskattu ja himojen kuluttama oli hänen kasvojensa muoto. Kaarle nuhteli häntä, että valli-haudat valmistuivat hitaasti, Sicre kuunteli häntä rauhallisesti ja puhdisteli puoliansa sillä, että kauhea kylmä oli kovettanut maan vallan kiveksi. Kuningas kohoitti olka-päitäänsä ja kääntyi häneen selin. Samassa huomasi hän minut ja tunsikin minut kohta.

"Roos!" huudahti hän ja ojensi minulle kätensä, johonka minä kohta tartuin syvästi liikuttettuna, suutelin sitä ja kumarsin polvilleni. "Mikä, Jumalan nimessä, on sinut tänne tuonut? Jo kauvan sitten pidin sinua kuolleena!"

"En ole kuollut. Teidän Majesteettinne," vastasin minä. "Vielä minä elän ja vereni on teidän. Minä toivon, että Teidän Majesteettinne suopi minun taistella vieressäsä, kuni entisinä aikoina!"

"Sinä olet terve-tullut Roos," sanoi hän ja nosti minut jaloilleni. "Översti Sicre, tässä näette yhden niistä harvoista, jotka tuntevat Pultavan ja Bender'in, vanhan ystävän, översti Roosin. Luonnollisesti jätät sinä, Roos, luokseni. Seuraa minua! Menemme katselemaan vähän linnan ympärystä."

Minun tuloni ei näyttänyt erittäin miellyttävän ranskalaista, mutta minä en huolinut hänestä, sillä ymmärsin, että olin vielä kuninkaan suosiossa, ja vieläpä niin suuressa, että minun piti asua hänen laheisyydessänsä ja melkein alin-omaa olla hänen seurassansa.

Kuningas oli täällä kuin kaikkiallakin aina sama. Kahdeksantoista-vuotinen karkaiseminen oli tehnyt hänet vallan raudaksi ja teräkseksi. Kovimmalla pakkaisella makasi hän vain oljilla lattialla, ilman muuta peitettä paitsi levättiänsä. Hänen terveyttänsä ei näyttänyt mikään voivan runnella. Monta sotamiestä paleltui kuoliaaksi vartiossansa, mutta ei kukaan uskaltanut valittaa, koska itse kuningas kärkei yhdessä heidän kanssansa. Kun kuningas oli kerran huonon-vointinen, niin viiteen vuorokauteen ei maistanut hän palaistakaan ruokaa, teki sitten useamman penikulman pitkän ratsastuksen, ja söi sitten taas vatsansa täyteen. Siinä oli hänen rohtonsa.

Piiritys edistyi kuitenkin vitkallisesti. Marraskuun 30:nä päivänä aamuisella menin minä kuninkaan luokse, löysin siellä Sicre'n ja hänen maalaisensa Maigret'in. Kaarle torui heitä ankarasti piiritys-töiden pitkällisestä valmistumisesta. Sicre vannoi kalliisti, että kahdeksan päivän sisälle antaapi linna. Kuningas vihaisena, huolimatta tästä valasta, käski hänen mennä; ja kun hän oli mennyt, niin uskalsin minä varoittaa kuningasta siitä miehestä. Mutta kuningas keskeytti minut ja sanoi: "minä tiedän, mitä sinä, Roos, ai'ot sanoa, mutta minä en ai'o nyt kuulla. Pane mieleesi, ett'et puhu koskaan mitään pahaa kenestäkään ihmisestä, koska puhut kuninkaasi kanssa!"

Minä tahdoin puollustaa itseäni, mutta hän keskeytti minut taaskin ja sanoi: "Anna sen nyt olla! Kyllähän minä sinut tunnen! Et sinä ajattele mitään pahaa; sinä olet uskollinen palvelijani. Mutta ei sanaakaan enään tästä asiasta. Tule nyt, niin menemme Jumalan-palvelukseen!"

Oli ensimmäinen sunnuntai Adventissa, piiritys-työt olivat lakkautetut ja me kuuntelimme hartaina sekä aamu- että ehtoo-saarnat. Myöhään ehtoolla sai kuningas päähänsä sen, että hänen piti mennä vielä valli-hautoihin ja katsella piiritys-töitä kuun valossa. Hän lähti. Minä ja useampia muita henkilöitä, niiden joukossa myöskin Maigret ja Sicre, seurasi häntä. Suojautuneena rinta-varustusta vastaan katseli kuningas Fredrikshall'in valjeja. Yht'äkkiä kääntyi hän minun puoleeni ja sanoi: "mene, Roos, minun teltaani ja tuo sieltä kauko-putkeni; se on siellä pöydällä."

Minä olin aikeessa totella, mutta samassa tuli minuun synkkä aavistus, ja minä sanoin sentähden: "nyt on kovin kylmä. Teidän Majesteettinne! Ettekö tahtoisi ehkä huomenna — — —"

"En, ystäväni!" keskeytti hän minua. "Mene nyt vain kiireesti!"

Vasten tahtoani täytyi minun lähteä. Kun minä menin, niin kuulin minä vielä, miten kuningas taaskin torui översti Sicre'ä siitä, että kaikki kävi niin vitkallensa. Minä koetin kiirehtiä, ollakseni pian takaisin, sillä sinä iltana en tahtonut jättää kuningasta: selittämätön, sisällinen aavistus jostain suuresta onnettomuudesta ahdisti minua lakkaamatta. Kun minä kiirehdin takaisin, niin tapasin minä översti Sicre'n valli-haudassa. "Missä kuningas?" huusin minä hänelle.

"Peli on loppunut," vastasi hän. "Kuula, linnasta ammuttuna on tavannut häneen."

Raivoissani riensin minä hänen ohitsensa. Ah, se oli surkea totuus! Kuningas makasi kuollunna kokoon lytistyneenä ja nojautuen rinta-varustusta vastaan. Kuula oli lävistänyt hänen päänsä; pää lepäsi rinta-varustuksella ja käsi oli kouristettuna kalvan kahvaan.

"Huutooni kokoontui useampia paikalle. Ett'ei sanoma menisi kuin kulo-valkea läpi leirin, niin päätettiin kuninkaan kuolemaa pitää salassa. Näillä minun käsi-varsillani kannoin minä kuninkaan ruumista hänen teltaansa ja vuodatin katkeria kyyneliä hänen maallisen majansa vuoksi. Minä ja moni muu emme uskoneet, että kuolettava luoti oli tullut vihollisten puolelta, vaan että sankari-kuninkaamme oli kaatunut kavalan salamurhan kautta. Vielä tänä-pänä uskon minä, että joku ranskalaisista oli hänen murhaajansa! Antakoon Jumala minulle anteeksi epä-luuloni, jos se on väärä! — Kuitenkin: Kaarle oli kuollut ja hänen kanssansa kuolivat kaikki minunkin eloni halaukset ja toivomukset; sillä vaikka kuinkakin raskaita seurauksia hän itse-päisyydellensä kokosi itse päällensä, niin minulle oli hän ollut aina hyvä ja armollinen kuningas."

Vanhus vaikeni syvästi liikutettuna vanhain aikain muistoilla ja kyynel kostutti hänen harmaita silmä-karvojansa. Syvä hiljaisuus vallitsi pitkän ajan hänen kuulijoissansa.

"Rauha hänen tomullensa ja lepo hänen sydämellensä, joka niin rauhattomasti sykkieli, koska se vielä tykytti hänen sankari-rinnassa!" sanoi vieras viimein ja ojensi kätensä vanhalle vältvääpelille. "Ja mitä tuli teistä, översti, hänen kuolemansa jälkeen?"

"Minusta?" vastasi vanhus ikään-kuin unesta heränneenä. "Oh, minusta ei paljon pidetty lukua sitten enään, kun kerran suojelijani oli kuollut. Tukholmassa ei milloinkaan myönnetty vaatimuksiani ja överstiksi nimittämistäni. Minä sain tyytyä siihen, että viimein armosta sain tämän vartija-paikan tässä valo-tornissa. Tässä olen sitten elänyt jo monia vuosia minun muistoissani. Mutta elköämme puhuko siitä! Kukapa toki ajattelsi omaa pientä onnettomuuttansa, kun on nähnyt kerran niin suuria onnettomuuksia tapahtuvan ympärillensä. Minulla on kuitenkin jotakin, jota pidän kaikkea kultaa ja kunniaa kalliimpana: tämä pieni rukouskirja, pyhä muinais-kaluni, jonka löysin kuninkaan taskusta hänen kuolemansa jälkeen, ja vakuutus siitä, että Kaarle oli minulle armollinen viimeiseen hengen-vetoonsa asti. Se vakuutukseni auttaa minua monessa vastoin-käymisessäni. — Mutta puoli-yö on jo aikaa sitten ohitse, myrsky on tau'onnut ja meri tyyntynyt, enkä minä enään tarvitse teitä. Jättäkäätsiis, ystäväni, minut ja unhoittakaa, että olette nähneet vanhan miehen vuodattavan kyyneliä kuninkaansa kovan-onnen vuoksi."

Sekä vieras että nuorukaiset nousivat istuimiltaan, poistuaksensa, sillä he hyvin huomasivat, että vanha vältvääpeli tahtoi olla yksin muistonsa ja tunteittensa kanssa. Äänettöminä pudistivat he hänen kättänsä ja läksivät; vieras vain kuiskasi pari sanaa vanhuksen korvaan. Vanha soturi säpsähti, mutta ennen-kuin hän ehti tointua hämmästyksestensä, niin oli vieras jo kadonnut yön pimeyteen, ja Richard Roos, taitamatta jättää paikkaansa, ei voinut seurata häntä. Hän ei sittemmin häntä nähnyt enään.

Neljä tahi viisi viikkoa sittemmin, eräänä kirkkaana ja vilpeänä aamuna, kipusivat översti Sparre, hänen poikansa Uolevi ja molemmat sotakoulu-oppilaat Elfdal ja Rönne iloisilla kasvoilla ylös valo-tornille. Vältvääpeli istui huoneensa edustalla, näki heidän tulevan ja tervehti heitä ystävällisesti, vaikka vähän hämillänsä.

"Mikä teitä näin aikaiseen tuopi tyköni?" kysyi hän. "Jotain hyvää se mahtaa olla, jos ma oikein oivallan selittää sitä kasvoistanne."

"Me tuomme," vastasi översti Sparre hilpeästi, "uskollisuuden hedelmän, joka ehkä myöhään, kuitenkin viimein on tuleentunut ja ihastuttaa nyt sydäntänne, vanha ystäväni. Översti Roos, minulla on kunnia nyt antaa tässä teille se översti-luutnantiksi ruotsalaisessa armeijassa nimityksenne, joka kaksikymmentä vuotta sitten unhottui kuningas Kaarle Kahdennentoista kansliaan. Ottakaa se! Me tiedämme teidän sen hyvin ansainneenne."

"Jumalani!" huudahti vanhus vaaleana ja vavisten. Miten on se mahdollista? Arvoniko tunnustettu? Ah, liiaksi myöhään, liiaksi myöhään! En voi enään palvella isäini-maata, sillä minun jäseneni ovat vanhuuden ja murhetten kautta heikontuneet ja murtuneet."

"Hänen Kuninkaallinen Korkeutensa on sen myöskin huomannut ja liittänyt tähän eläke-kirjan," jatkoi översti Sparre, ja veti esille vielä toisen paperin. "Sen mukaan on teillä täysi överstin palkka aina kuolin-päiväänne saakka ja vapaus asua, missä tahdotte."

"Jumalani! Mikä onni, mikä armo!" lausui översti Roos liikuttettuna. "Ja kenelle olen kiittollisuuden velassa kaikesta tästä? Kuka on minua muistanut nyt, joka olen ollut monia vuosia häpiällä sivuun sysätty! Kuka, översti Sparre? Sanokaa pian, ketä tästä kiitän?"

"Erästä korkeaa herraa, joka kävi luonanne sinä kauheana yönä, jolloin valppaudellanne pelastitte laiva 'Torstenson'in'-haaksi-rikosta," vastasi översti Sparre. "Muistatteko sitä, ystäväni? Te kerroitte hänelle Kaarle kuninkaasta ja uskollisuudestanne hänelle."

"Ja se vieras, jonka kyllä muistan, ken oli hän?" kysyi Roos.

"Holsteinin herttua Adolf Fredrik. Kahdennentoista Kaarlen jumaloitsia, ja kuten tiedätte, likeinen sukulainen meidän kuninkaalliselle suvullemme. Teidän uskollisuutenne liikutti häntä, teidän valppautenne pelasti hänen ehkä hengen vaarasta; hän tahtoi osoittaa kiittollisuuttansa, ja tässä näette hedelmän siitä, että hän on puhunut hyvää puolestanne. Vihdoinkin on oikeus tapahtunut teille, ystäväni, ja me kaikki iloitsemme siitä."

"Siis häntä tulee minun kiittää tästä ihmeellisestä asiasta," sanoi översti Roos liikuttettuna. "Taivas häntä siitä siunatkohon! Mutta siunatkoon hän myös kuningastani Kaarlea, joka vielä haudan tuolta puolelta osoittaa armonsa minulle. Ah, hän oli aina, niin kauvan kuin hän eli, armollinen herra uskollisille palvelijoillensa, ja varmaan oli se hän, joka lähetti herttuan luokseni, että minä vielä vanhoilla päivilläni olisin saanut nähdä tämän ison ilon. Ah, sydämeni pohjasta rakastan minä Kaarle-kuningasta! Jumalan armo ja rauha levätköön hänen tomunsa yli!"

"Aamen!" sanoi översti Sparre, ja puristi syvästi liikutetun vanhuksen kättä. "Hän usein rikkoi eläissänsä, mutta kuitenkin oli hän hurskas, jalo herra ja suuri kuningas, semmoista harvoin maailma on nähnyt. Sanon kanssanne: *Levätköön hänen tomunsa rauhassa! Armo ja kunnia hänen muistollensa.*"

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK RAUTA-KALLO: HISTORIALLINEN KERTOMUS
NUORISOLLE ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

**Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™
electronic works**

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work

(any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic

works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation’s EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state’s laws.

The Foundation’s business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation’s website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary

Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.